

Huostaanoton valmistelun pulmakohdat hyvän päätöksenteon haasteena

Eveliina Heinonen

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Sosiaalityön pro gradu -tutkielma

Marraskuu 2016

Tampereen yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

HEINONEN, EVELIINA: Huostaanoton valmistelun pulmakohdat hyvän päätöksenteon haasteena.

Pro gradu -tutkielma, 106 s., 21 liites.

Sosiaalityö

Ohjaajat: Pösö, Tarja & Kuusisto, Katja

Marraskuu 2016

Tutkielmassa tarkastellaan sitä, kuinka huostaanoton valmistelua haittaavat tekijät haastavat hyvää huostaanottojen päätöksentekoa. Tutkielma on monimenetelmällinen sekä käytetyn aineiston että analyysin osalta. Tarkastelussa selvitetään kvalitatiivisen aineiston kautta sisällönanalyysin avulla, onko olemassa tekijöitä, jotka haittaavat merkittävästi lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden tekemiä huostaanottojen valmisteluja ja mitä nämä tekijät ovat. Sosiaalityöntekijöiden kertomien huostaanoton valmistelua haittaavien tekijöiden yhteyttä sosiaalityöntekijään itsensä liittyviin ja organisaatioon liittyviin tekijöihin on tarkasteltu kvantitatiivisesti määrällisellä aineistolla. Näiden kahden analyysin tuloksien pohjalta on tarkasteltu hyvän päätöksenteon teorian kautta sitä, kuinka valmistelun pulmakohdat haastavat hyvää huostaanottopäätöksentekoa.

Tutkimuksen aineistona on osa neljän maan lastensuojelun päätöksentekoa vertailevaan “Legitimacy and Fallibility in Child Welfare Services - A cross-country study of decision making” tutkimushankkeeseen kerättyä aineistoa. Tutkimuksessa käytetty aineisto ($N=205$) on kerätty sähköisellä kyselylomakkeella suomalaisilta lastensuojelun sosiaalityöntekijöiltä. Huostaanoton valmistelua haittaavat monet tekijät: kiire, riittämättömät työntekijäresurssit ja tuen puute sekä lastensuojelutyön puutteellinen organisointi ja resursointi, jotka ovat muiden pulmakohtien taustalla.

Huostaanoton valmistelua haittaavat tekijät haastavat suoraan tai välillisesti kaikkia hyvään päätöksentekoon tarvittavia elementtejä, jolloin ne vaikeuttavat sosiaalityöntekijöiden mahdollisuuksia hyvään huostaanottopäätöksentekoon. Tällöin todennäköisyys tehdä virheellisiä päätöksiä, jotka eivät ole lapsen edun mukaisia, kasvaa. Näillä päätöksillä on merkittävät vaikutukset yksityisten perheiden elämiin. Ongelmallista tässä on, että huostaanottojen päätöksenteossa toteutuu yhteiskunnallinen huostaanottopolitiikka, jolloin toteutunut politiikka voi olla altista virheille, eikä siinä välttämättä tavoiteta sille asetettuja tavoitteita.

Kuntien ja lastensuojelun organisaatioiden on pidettävä huoli riittävästä lastensuojelun resursseista sekä luotava käytänteitä, jotka tukevat sosiaalityöntekijöiden huostaanottopäätöksentekoa, jotta huostaanottopäätökset olisivat mahdollisimman hyviä.

Avainsanat: Huostaanotto, päätöksenteko, lastensuojelu, monimenetelmällisyys

University of Tampere
School of Social Sciences and Humanities

HEINONEN, EVELIINA: Problems of care order preparations as an impediment of sound decision making.

Master's Thesis, 106 pages, 21 appendix pages

Social Work

Supervisors: Pösö, Tarja & Kuusisto, Katja

November 2016

This research focuses on how the factors that complicate the preparation of care orders can impede sound care order decision-making. The research uses a mixed method approach of both quantitative and qualitative data and analysis. Qualitative content analysis and data are used to determine whether there are factors that significantly hinder the preparation of care orders by social workers in child protection, and, if so, what these factors are. The connections between factors complicating care order preparations and factors linked to social workers and organization are examined through quantitative analysis and data. In the light of the findings of these two analyses, the study then considers how the difficulties of preparing care orders can impede sound decision-making.

The data used in the research are part of a larger body of data collected for the research project "Legitimacy and Fallibility in Child Welfare Services - A cross-country study of decision making", which compares child protection decision-making in four countries. The data (N=205) were collected from Finnish child protection social workers using an electronic questionnaire. Many factors complicate the preparation of care orders: lack of time, inadequate personnel resources and lack of support, but also organizational and resource allocation issues in child protection work - factors that partly explain the other problems.

The problems observed directly or indirectly undermine all the elements that are needed for sound decision-making. In other words, they reduce social workers' chances of making sensible care order decisions, and increase the probability of incorrect decisions that are not in accordance with the best interests of the child. This is problematic, because care order decisions have significant consequences for families' lives. Secondly, social workers' care order decisions realise public care order politics, which means that the care order politics are more likely faulty and do not necessary meet the political goals appointed to them.

To increase the likelihood of sound care order decision-making, municipalities and child protection organizations must provide sufficient resources and adopt practices that support social workers and care order preparation.

Keywords: Care orders, decision-making, child protection, mixed methods

Sisällys

1 Johdanto.....	1
2 Päätöksenteko lastensuojelussa	4
2.1 Päätöksenteko sosiaalityössä	4
2.2 Sosiaalityön päätöksenteko tiedostamisena ja tiedon käyttönä	6
2.3 Millaista on hyvä päätöksenteko sosiaalityössä?.....	8
2.4 Sosiaalityön harkintavalta – sosiaalipolitiikan ammatillinen ja yksilöllinen toimeenpano..	12
2.3 Haasteellinen lastensuojelun päätöksenteko	14
3 Huostaanottoon liittyvä päätöksenteko	17
3.1 Huostaanotto puuttumisena yksityiseen perhe-elämään	17
3.2 Lain reunaehdot huostaanoton päätöksenteolle ja valmistelulle	19
3.3 Lastensuojelun sosiaalityöntekijä huostaanoton tarpeen arvioitsijana ja päätöksentekijänä	21
4 Tutkimuksen toteutus	25
4.1 Tutkimustehtävä.....	25
4.2 Aineiston ja vastaajien kuvailu	26
4.3 Monimenetelmällisyys tutkimuksessani	32
4.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	42
5 Lastensuojelun puutteellinen organisointi ja resursointi huostaanoton valmistelun pulmakohtana	43
5.1 Riittämättömät resurssit	43
5.2 Kunnan lastensuojelupalveluiden ja sijaishuollon puutteellisuus.....	44
5.3 Kunnan lastensuojelutyön organisointiin liittyvät pulmakohdat	48
6 Kiire huostaanoton valmistelun pulmakohtana	50
6.1 Riittämättömästi aikaa huostaanoton valmisteluun	50
6.2 Liian suuret asiakasmäärät ja niiden vaikutus valmisteluajan riittävyyteen.....	52
6.3 Huostaanoton valmistelutyön vaativuus ja ajan riittävyys	61
7 Puutteelliset työntekijäresurssit huostaanoton valmistelun pulmakohtana	63

7.1 Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden liian vähäinen määrä.....	63
7.2 Muodollisesti epäpätevien sosiaalityöntekijöiden suuri määrä	64
7.3 Puutteet sosiaalityöntekijöiden ammattitaidossa	67
8 Tuen puute huostaanoton valmistelun pulmakohdana	71
8.1 Organisaatiolta ja esimiehiltä saatavan tuen puutteellisuus.....	71
8.2 Kollegiaalisen tuen puute	77
8.3 Moniammatillisen asiantuntija-avun ja yhteistyön puutteet	80
9 Miten huostaanoton valmistelua haittaavat tekijät haastavat hyvää päätöksentekoa?	83
10 Johtopäätökset	92
LÄHTEET	99
LIITTEET.....	107

KUVIOT

Kuvio 1: Tutkimuskysymykset, käytetyt aineistot ja analyysimenetelmät	34
Kuvio 2: Kuinka monen lapsen asioista sosiaalityöntekijä vastaa.....	58
Kuvio 3: Kuinka moneen huostaanoton valmisteluun (lasten lukumäärä) vastaaja on osallistunut vastuullisena sosiaalityöntekijänä viimeisten 12 kuukauden aikana.	61
Kuvio 4: Kuinka huostaanoton valmistelua haittaavat tekijät haastavat hyvää huostaanottopäätöksentekoa.....	83
Kuvio 5: Tarkempi prosessikaavio siitä, kuinka huostaanoton valmistelua haittaavat tekijät haastavat hyvää päätöksentekoa.	89

TAULUKOT

Taulukko 1: Vastaajien taustatiedot.....	31
Taulukko 2: Binääri-logistinen regressioanalyysi arviosta ajan riittävyyteen huostaanoton valmistelussa	52
Taulukko 3: Arvio ajan riittävyydestä asiakasmäärän mukaan	56
Taulukko 4: Organisaation arviointi- ja seurantatuen merkitys vakuuttuneisuuteen huostaanottopäätöksenteon laadusta	73

1 Johdanto

Huostaanotto on laaja yhteiskunnallinen ilmiö, sillä vuonna 2014 Suomessa oli huostaan otettuna 10 675 lasta (THL 2015). Vastentahtoinen huostaanotto on yksi voimakkaimmista yhteiskunnallisista puuttumista yksityisiin elämiin (Berrick ym. 2015a, 1), sillä huostaanotossa julkinen valta puuttuu yksityiseen perheeseen ja vanhemmuussuhteeseen siirtämällä lapsen välittömän kasvatuksen ja huolenpidon pois vanhemmilta julkisen vallan piiriin (Helavirta ym. 2014, 288). Sen, onko perheen tilanteessa huostaanotto tarpeellinen, arvioi lastensuojelulain (LsL 417/2007) mukaisesti lastensuojelun sosiaalityöntekijä. Lain mukaan huostaanoton valmisteluun tulee ryhtyä, jos lapsen kasvu tai kehitys on vaarassa ja jos huostaanotto on lapsen edun mukaista. (Mt.)

On esitetty (Drury-Hudson 1999), että huostaan ottaminen on vaativin ja vastuullisin sosiaalityössä tehtävä päätös, sillä päätöksellä ottaa lapsi pois perheen kasvatuksen piiristä on merkittäviä vaikutuksia lapsen ja perheen elämiin. Myös päätöksellä olla huostaan ottamatta voi olla radikaaleja seuraamuksia lapsen tilanteeseen. (Mt., 148.) Tämän vuoksi huostaanottoihin liittyvien päätöksien olisi oltava niin laadukkaita kuin mahdollista (Berrick ym. 2015a, 1). Huostaanottopäätökset pitäisi tehdä huolella, läpinäkyvästi ja selkeille perusteille pohjautuvasti (de Kwaadsteniet ym. 2013, 347). Lastensuojelussa päätöksiä tehdään kuitenkin usein haastavissa ja kompleksisissa olosuhteissa, joissa yleensä aika on rajallista, saatava tieto puutteellista tai valheellista ja joissa ei voi olla varma siitä, mikä olisi paras tulos tilanteessa (mt., 347). Siksi hyvin tehdyt päätökset eivät ole itsestäänselvyksiä.

Viime vuosina julkisissa keskusteluissa on kiinnitetty huomiota lastensuojelun kyvykkyyteen suojella lasta ja tehdä arvioita siitä, koska perheen tilanteeseen olisi puututtava huostaanoton kautta. Huostaanottojen yhteiskunnallisen ja yksityisen merkittävyyden ja vaikuttavuuden, lastensuojelun päätöksenteon kompleksisuuden ja myös huostaanottoihin liittyvän julkisen arvostelun ja mielenkiinnon vuoksi huostaanottopäätöksenteon tarkempi tutkiminen on aiheellista. Lastensuojelusta tietämistä voi pitää moraalisen velvoitteena (Pekkarinen ym. 2013, 337). Huostaanottojen päätöksenteosta tarvitaan tietoa myös päätöksenteon kehittämiseksi.

Huostaanottojen päätöksentekoa on kotimaisessa kontekstissa tutkittu aikaisemmin esimerkiksi hallinto-oikeuden asiakirjatiedon kautta, jolloin päätöksentekoa on tarkasteltu esimerkiksi lapsen edun toteutumisen ja osallisuuden kautta (de Godzinsky 2012), vanhempien tekemän väkivallan näkökulmasta (Hiitola 2009), lasten rikollisen käyttäytymisen näkökulmasta (Kuula & Marttunen 2009) ja huostaanottojen syiden ja oikeusprosessin näkökulmasta (Hiitola ja Heinonen 2009).

Huostaanottoihin liittyvän päätöksenteon tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena ovatkin usein ollut huostaanottopäätökseen johtaneet syyt ja sosiaaliset ongelmat (esim. Hiitola 2008; Kataja 2012; Myllärniemi 2006; Kestilä ym. 2012a).

Tuoreessa neljää maata vertailevassa tutkimushankkeessa "*Legitimacy and Fallibility in Child Welfare Services - A cross-country study of decision making*" suomalaista huostaanottojen päätöksentekoa on tarkasteltu sen harkintavallan puitteiden (Berrick ym. 2015a), ajankäytön, institutionaalisen tuen ja päätöksenteon laatuun koetun luottamuksen näkökulmasta (Berrick ym. tulossa) sekä lapsen (Berrick ym. 2015b) ja vanhemman osallisuuden näkökulmasta (Berrick 2016).

Tässä tutkimuksessa katse kiinnitetään suomalaisten sosiaalityöntekijöiden hyvän huostaanottopäätöksenteon mahdollisuuksiin. Tutkimuskysymyksinä on, onko lastensuojelussa huostaanoton valmistelua merkittävästi haittaavia tekijöitä, mitä nämä tekijät ovat ja kuinka nämä tekijät haastavat sosiaalityöntekijöiden hyvää päätöksentekoa huostaanotoissa. Lisäksi olen tutkimuksessa tarkastellut sitä, mitkä tekijät selittävät sosiaalityöntekijöiden arvioita huostaanoton valmistelua haittaavista tekijöistä. Hyvää päätöksentekoa tarkastellaan Terence O'Sullivanin (2011) hyvän päätöksenteon (*sound decision making*) jäsenyyksen kautta.

Tutkimuksen aineistona on tutkimushankkeeseen "*Legitimacy and Fallibility in Child Welfare Services - A cross-country study of decision making*" kerätty sähköinen lomakekyselyaineisto siihen vastanneiden suomalaisten huostaanottoja valmistelevien sosiaalityöntekijöiden osalta. Aineisto ja analyysi ovat monimenetelmällisiä. Aineistona on käytetty kvalitatiivisia avoimia vastauksia, jotka olen analysoinut sisällönanalyysin avulla sekä kvantitatiivista aineistoa, jota olen analysoinut kvantitatiivisesti. Kvalitatiivisen analyysin tulokset siitä, mitkä tekijät haittaavat huostaanoton valmistelua, ovat ohjanneet kvantitatiivista analyysia.

Aloitin tutkimuksen luomalla katsauksen siihen, mitä on sosiaalityön päätöksenteko. Tarkennan päätöksenteon kognitiiviseksi toiminnaksi, jossa käytetään tietoa ja toimitaan eri tiedostamisen tasoilla. Esittelen rationaalisen päätöksenteon ideaalia ja luon samalla perustaa ajatukselle siitä, että huostaanottojen kaltaisissa vaativissa toimenpiteissä päätösten tulisi pohjautua rationaaliselle arvioinnille ja päätöksenteolle. Lisäksi luon katsauksen siihen, kuinka päätöksenteko lastensuojelussa on kompleksista ja haastavaa.

Jäsennän teoreettisesti sosiaalityön päätöksenteon Michael Lipskyn (1980) katutason byrokratian teorian pohjalta harkintavallan käytöksi, jolloin ajattelen sosiaalityöntekijöiden käyttävän eri tavoin harkintavaltaansa ja sosiaalityöntekijöiden toteuttavan huostaanottopäätöksissä

huostaanottopolitiikkaa. Tarkennan katseeni huostaanottojen valmistelun ja päätöksenteon lakipuitteisiin ja viimeiseksi sosiaalityöntekijän huostaanoton tarpeen arviointiin ja päätöksentekoon. Tutkimuksen metodiluvussa esittelen tutkimuskysymykset, käyttämäni aineiston sekä monimenetelmällisen aineiston analyysini. Tutkimuksen tulokset esitän siten, että huostaanoton valmistelua haittaavien tekijöiden osalta kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen analyysin tulokset ovat samoissa tulosluvuissa. Huostaanoton valmistelua haittaavat tekijät on esitelty omina teemalukuinaan 5, 6, 7 ja 8. Luvussa 9 tarkastelen sitä, kuinka huostaanoton valmistelua haittaavat tekijät mahdollisesti haastavat hyvää päätöksentekoa. Viimeiseksi vedän tutkimuksen tulokset yhteen ja pohdin niiden merkitystä.

2 Päätöksenteko lastensuojelussa

2.1 Päätöksenteko sosiaalityössä

Huostaanottoon valmisteluun ja arviointiin liittyvä päätöksenteko on yksi osa sosiaalityön päätöksentekoa. Aloitan huostaanoton päätöksenteon tarkastelun luomalla yleisen katsauksen siihen, mitä yleisesti tarkoittaa päätösten tekeminen sosiaalityössä. Syvennän tarkastelua sosiaalityön päätöksentekoa ohjaaviin olennaisiin odotuksiin, vaatimuksiin, rajoituksiin ja olosuhteisiin, jotka vaikuttavat päätöksentekoon tiedostamattomasti ja tiedostetusti, ja joiden eturistiriitojen välillä sosiaalityöntekijän täytyy päätöksenteossa tasapainoilla.

Sosiaalityöntekijä ei ole ainoa päätösten tekijä sosiaalityön piirissä, vaan lisäksi päättäjinä ovat esimerkiksi muut sosiaalihuollon viranomaiset ja asiakkaat. Tämän vuoksi sosiaalityöntekijällä voi olla moninaisia rooleja päätöksentekoon nähden. (Taylor 2010, 13; O’Sullivan 2011, 4-5.) Sosiaalityöntekijä voi toimia paitsi päätösten tekijän roolissa, myös päätöksenteon tukijana joko auttaessaan asiakasta päätöksen teossa (Taylor 2010, 13; O’Sullivan 2011, 5) tai antaessaan raportteja tai ohjeistuksia toisille tahoille heidän päätöksentekonsa tueksi, kuten esimerkiksi oikeudessa tehtäviä päätöksiä varten. Sosiaalityöntekijä myös tekee päätöksiä usein yhteistyössä muiden tahojen kanssa. (O’Sullivan 2011, 4–5.)

Tässä tutkielmassa katse kohdistuu sosiaalityöntekijöiden päätöksentekoon. Sosiaalityöntekijät tekevät ammatillisia päätöksiä monenlaisista asioista. Yksinkertaistetusti voi sanoa sosiaalityöntekijöiden ensinnäkin tekevän päätöksiä siitä, kenelle palveluja jaetaan, eli kuka täyttää ne odotukset, joita palvelujen saamiseksi tulee olla ja toisaalta sosiaalityöntekijät tekevät turvaavia päätöksiä, joiden tarkoituksena on turvata yksilöä, esimerkiksi lasta perheeltään. Lisäksi sosiaalityöntekijät tekevät päätöksiä siitä, kuinka työskentelyä asiakkaan asioissa jatketaan. (Taylor 2010, 1, 13–14.)

On vaikea määritellä tarkkaan, mitä päätöksen tekeminen tarkoittaa. Sen voi hahmotella omakohtaisen päätöksen tekemiseksi (*to make up one's mind*) (O’Sullivan 2011, 2). Yleensä päätöksen tekemiseen kuuluu myös valinta. Päätöksen tekemisen voi yksinkertaisesti määrittää yksilön tai ryhmän tekemäksi valinnaksi, jossa valinta on suoritettu usein eri vaihtoehtojen joukosta. (Taylor 2010, 10.) Päätöksen tekemistä voikin pitää valintojen tekemisen prosessina. Yleensä päätöksentekoprosessissa on vaikea määritellä missä kohtaa asiasta päättäminen alkaa ja missä se loppuu. Päätöksentekoprosessi on pikemmin tehtyjen päätösten ketju, jossa jokainen valinta johtaa kohti seuraavaa. Sosiaalityössä päätöksentekoprosessin voi ajatella kiinnittyvän sosiaalityön

asiakkaaseen liittyvään prosessiin ja alkavan siitä, kun asiakasasia tulee vireille ja jatkuvan aina asiakas-sosiaalityöntekijäsuhteen päättämiseen. Asiakassuhteen sisällä sosiaalityöntekijä tekee monenlaisia päätöksiä seuraavaan vaiheeseen siirtymisestä, vanhojen päätösten uudelleenarvioinnista tai päätösten kumoamisesta. (O'Sullivan 2011, 3–5.)

Siihen, millaisia päätöksiä sosiaalityöntekijä tekee, vaikuttavat monet erilaiset tekijät. Terence O'Sullivan (2011) jäsentää päätöksentekoon vaikuttavia tekijöitä päätöksenteon kontekstien kautta. Sosiaalityötä tehdään erilaisissa konteksteissa, jotka luovat sitä ympäristöä, jossa päätöksiä tehdään ja jotka vaikuttavat päätöksentekoon eri tasoilla luomalla odotuksia, vaatimuksia ja rajoituksia päätöksentekoa kohtaan. (Mt., 18–38.) Päätöksenteon kontekstien voi nähdä Brian Taylorin (2010) ajatuksen mukaisesti jäsenyvän yhteiskunnallisiin, asiakkaaseen liittyviin ja ammatillisiin konteksteihin (mt., 16).

Yhteiskunnallinen konteksti luo päätöksenteolle raameja ja odotuksia yhteiskunnan rakenteen, politiikan ja hierarkian myötä sekä yhteiskunnan kulttuurillisen ilmapiirin ja sille tyypillisten arvojen, normien, uskomusten ja käytäntöjen kautta. Yhteiskunta tuo sosiaalityössä tehtäville päätöksille reunaehdot lain muodossa. Laki antaa sosiaalityöntekijöille valtaa ja velvollisuuksia, ja toisaalta kansalaisille oikeuksia ja suojaa. Toisilla sosiaalityössä tehtävillä päätöksillä on vahva laillinen perusta, kun taas toisiin ei kohdistu juuri lainkaan laillisia vaatimuksia. (O'Sullivan 2011, 18–38.) Lain kautta sosiaalityöntekijät myös ovat tekemistään päätöksistä vastuullisia ja tilivelvollisia yhteiskunnalle (Taylor 2010, 45).

Päätöksenteon ammatillinen konteksti koostuu sosiaalityöntekijän ammatillisesta koulutuksesta, päämääristä ja ohjeistuksista, sekä ammattieettisistä periaatteista. (O'Sullivan 2011, 21–22.) Ammattieettiset periaatteet ovat merkittävässä roolissa, niiden tehtävänä on ohjata sosiaalityöntekijöitä eettisten päätösten tekemiseen (Raunio 2004, 27). Sosiaalityöntekijän tekemiä päätöksiä ohjaa myös hänen työympäristönsä, eli organisatorinen konteksti. Sosiaalityöntekijä suorittaa yleensä työssään tehtäviä joko julkisen tai yksityisen työnantaja-organisaation puolesta, jolla on sosiaalityöntekijän työhön omat odotuksensa ja ohjeistuksensa. Työnantaja-organisaatiolla on lisäksi tärkeä merkitys päätöksentekoprosessin tukemisessa ja hallinnoimisessa. (Taylor 2010, 15.) Myös organisatorisessa kontekstissa työskentelevillä eri toimijoilla on vaikutuksensa sosiaalityön päätöksentekoon, erityisesti ammattikuntien välisen yhteistyön kautta. (O'Sullivan 2011, 34–35.)

Erilaisten kontekstien vaatimukset päätöksentekoa kohtaan voivat olla ristiriitaiset. Tällöin sosiaalityöntekijä joutuu asennoimaan ammatillista tehtäväänsä ja pohtimaan sitä, kenen edun mukaisia päätöksiä hän tekee. Sosiaalityön asema julkisen järjestelmän ja yksityisen asiakkaan

kohtaamispiennalla voi johtaa esimerkiksi siihen, että sosiaalityöntekijät joutuvat punnitsemaan ristiriidassa olevien järjestelmän ja asiakkaan edun välillä. (Metteri 2012, 137).

Katson sosiaalityön päätöksenteon kontekstiksi myös tilanteen, josta sillä hetkellä päätöstä tehdään, sillä jokaisen asiakkaan tilanne on omanlaatuinen ja sisältää useita muuttuvia tekijöitä. Tilanne määrittää päätöksentekoa esimerkiksi sen mukaan, millaista tietoa päättäjällä on saatavilla tai millaisia tunteita tilanteesta syntyy (van de Luitgaarden 2009, 249–251). Tunteet ja tiedot vaikuttavatkin olennaisesti sosiaalityön päätöksentekoon. Sosiaalityössä työskennellään välillä hyvinkin vaikeiden elämäntilanteiden parissa, joten voimakkailta tunteilta ei voi välttyä (Taylor 2010, 22). Voidaan jopa sanoa, että jokaisessa sosiaalityön päätöksentekoprosessissa on mukana tunteita ja ne vaikuttavat aina päätöksentekoon, rajaamalla tai edistämällä ajattelua (Pfister & Böhm 2008, 13–14). Niin kielteiset kuin positiivisetkin tunteet saattavat tarkoituksettomasti vääristää ajattelua ja vaikuttaa esimerkiksi siihen, mitä päätöksentekijä priorisoi tilanteessa (O' Sullivan 2011, 93–101).

2.2 Sosiaalityön päätöksenteko tiedostamisena ja tiedon käyttönä

Päätöksenteossa sosiaalityöntekijät käyttävät erilaisia tiedon lajeja ja yhdistävät niitä toisiinsa. Sosiaalityöntekijät käyttävät sekä hiljaista tietoa, joka on ääneen lausumatonta ja tiedostamatonta ja perustuu usein kokemukseen että ”ääneen lausuttua” tiedostettua, todennettua ja tutkittua tietoa. (O'Sullivan 2011, 82–83.) Sosiaalityöntekijöiden käyttämät tiedon lajit voi tarkemmin jäsentää teoreettiseksi tiedoksi (jäsentää ilmiökenttää), empiiriseksi tiedoksi (pohjautuu tutkimuksiin), menettelytapoihin liittyväksi tiedoksi (kiinnittyy lainkäytäntöön ja ohjeistuksiin), käytännön tiedoksi (kertyy kokemuksesta) sekä henkilökohtaiseksi tiedoksi (muodostuu kulttuurillisesta tiedosta, intuitiosta ja käytännön viisaudesta) (Drury-Hudson 1999, 149–150). Myös hiljainen tieto voi sisältää alkujaan ”ääneen lausuttua” tietoa, jota on kartutettu esimerkiksi koulutuksen kautta, mutta joka on muuttunut alitajaiseksi ja tiedostamattomaksi. (O'Sullivan 2011, 82–83.)

Tiedon käyttäminen ja koko ajatteluprosessi, jonka avulla päätöksiä tehdään, voi olla hyvin tiedostettua tai perustua ennemminkin alitajaiseen prosessiin. Kognitiivisesta näkökulmasta sosiaalityön päätöksentekoa voidaan jäsentää sen tarkoituksenmukaisuuden perusteella intuitiiviseksi tai rationaaliseksi päätöksenteoksi (Munro 2002; O'Sullivan 2011; van de Luitgaarden 2009). Intuitiivinen päätöksenteko perustuu päättelyyn, joka on luonteeltaan ääneen lausumatonta, ja jossa päättelyn tulokseen päädytään pitkälti alitajuisen prosessin kautta ilman tietoista pohdintaa (O'Sullivan 2011, 3; Munro 2002, 3). Rationaalista päätöksentekoa tehdään tarkastelemalla tilannetta

analyttisen järjelyn avulla, vertailemalla sitä aikaisempiin tilanteisiin ja pohtimalla tarkkaan suunniteltujen toimintamallien onnistumisien todennäköisyyksiä (van de Luitgaarden 2009).

Sosiaalityön tutkimuksessa on käyty keskustelua siitä, tulisiko sosiaalityön päätösten perustua enemmän intuitiiviselle vai rationaaliselle päätöksenteolle. On ajateltu, että sosiaalityön päätösten olisi perustuttava aiemmin hyväksi todettuihin käytäntöihin, jolloin päätösten pohjana olisi käytettävä käytäntöjen toimivuudesta ja seurauksista kerättyä tietoa (van de Luitgaarden 2009; Munro 1999, 746). Käytännön työn perustaminen aikaisempaan tietoon on mahdollista tekemällä päätökset tietoisesti rationaalisen päätöksenteon kautta (van de Luitgaarden 2009, 248). Kuitenkin käytännössä täysin rationaalinen päätöksenteko on harvoin mahdollista tai toimivaa sosiaalityössä tehtävien päätösten luonteen vuoksi. Yksi syy on se, että rationaalinen päätöksenteko vaatii aikaa (O'Sullivan 2011, 3) sekä tietoa (van de Luitgaarden 2009, 248) eikä käsiteltävien tilanteiden kompleksisuuden vuoksi sosiaalityöntekijällä välttämättä ole tietoa kaikista tilanteeseen liittyvistä tekijöistä (Munro 1999, 746).

Tiedetään kuitenkin, että sosiaalityössä on tilanteita, joiden käsittelyssä vaaditaan tarkkaa rationaalista harkintaa, jolloin eri vaihtoehtojen todennäköisyyksiä pitää punnita tarkasti pala palalta. Näissä tilanteissa intuitiivisen päättelyn kautta voidaan täydentää rationaalista päättelyä. Sosiaalityöntekijän tarvitsee käyttää intuitiota täyttääkseen puuttuvat osat kokonaiskuvasta. (Munro 1999, 746.) Erityisen toimivaa intuitiivinen päätöksenteko on tilanteissa, joissa pitää tehdä nopeita päätöksiä ilman, että pilkkoo tilannetta erillisiin elementteihin. Intuitiota käytettäessä päättäjä ikään kuin aistii tapauksien toimintakaavat ja täyttää tiedosta puuttuvat aukot ja tekee tämän perusteella päätöksen. Koska intuitiivinen päätöksenteko on luonteeltaan implisiittistä ja vaistonvaraista, voi intuitiivisesti toteutettu päätös olla vaikeasti perusteltavissa esimerkiksi asiakkaalle. Avoimessa ja selkeässä rationaalisessa päätöksenteossa perusteet sen sijaan ovat muille avoimet ja arvioitavissa. Tämä on yksi rationaalisen päätöksenteon suurimmista vahvuuksista. (O'Sullivan 2011, 90 – 93.)

Todettava onkin, että päätöksiä tehtäessä sosiaalityössä tarvitaan kumpaakin: intuitiota ja analyttistä päättelykykyä. Niitä voidaan yhdistää ja ne täydentävät toisiaan. (O'Sullivan 2011.) Kun tehdään nopeita päätöksiä, ammattitaitoinen ja kokenut sosiaalityöntekijä tekee ne luultavammin intuitiivisesti. Kun taas on kyse päätöksistä, joiden tekemiseen on varattu enemmän aikaa, joiden seuraamukset ovat vakavampia, joiden tekeminen on vaativampaa tai joissa tilanne on sosiaalityöntekijälle uusi, päätöksentekijä käyttää todennäköisesti analyttistä rationaalista päätöksentekotapaa. (Taylor 2010, 61; O'Sullivan 2011, 92.)

Rationaalisen päättelyn ideaalia voi tarkastella Guido van de Luitgaardenin (2009) hahmotteleman rationaalisen päätöksentekomallin kautta. Van de Luitgaardenin mukaan ideaalisin tapa tehdä analyyttisiä päätöksiä olisi sellainen, jossa sosiaalityöntekijä ensimmäiseksi arvioi käsillä olevaa tilannetta sen omassa kontekstissa. Tämän jälkeen hänen pitäisi verrata tilannetta toisiin tuttuihin samankaltaisiin tapauksiin ja hahmottaa, mikä hänen tunnistamistaan samankaltaisista malleista sopii tilanteeseen parhaiten. Sosiaalityöntekijän pitäisi arvioida, mihin suuntaan toimintaa ryhdytään viemään simuloimalla mielessä, mihin toiminta johtaa. Hänen olisi löydettävä toimintamalli, joka hänen mielestään todennäköisesti tuottaisi toivotun tuloksen. Jos päättely johtaa tulokseen, että malli ei toimi, niin toimintamallia olisi joko muokattava tai se olisi vaihdettava toiseen. (Mt., 253.)

Kuitenkaan analyyttiseen päätöksentekoon pyrittäessäkään ei välttämättä onnistuta saavuttamaan puhtaan rationaalista päättelyä. On esimerkiksi todettu, että käytännössä asiantuntijat useimmiten eivät vertaile useita eri toimintamalleja uusissa tilanteissa. Sen sijaan he simuloivat mielessään eri toimintatapojen mahdollisuuksia yksi kerrallaan ja päädyttyään toimintamalliin, joka vaikuttaa tarpeeksi hyvältä, he todennäköisesti valitsevat sen vertailematta sitä vielä toisenlaisiin vaihtoehtoihin. (van de Luitgaarden 2009, 253.) Rationaalisen päätöksenteon saavuttamisessa ongelmana on myös se, että sosiaalityöntekijät, kuten kaikki ihmiset, käyttävät oikopolkuja tehdessään päätöksiä. Sen sijaan, että sosiaalityöntekijät ohjeistusten mukaisesti punnitsisivat jokaista asiaan vaikuttavaa tekijää ennen päätöksen tekemistä ja täten turvaisivat todennäköisemmän päättymisen oikeaan ratkaisuun, he käytännössä oikovat ja yksinkertaistavat päättelyketjua silläkin uhalla, että tällöin heillä on suurempi riski tehdä virhe. (Munro 1999, 747.)

2.3 Millaista on hyvä päätöksenteko sosiaalityössä?

Sosiaalityön päätöksenteon tavoitteena on tehdä hyviä päätöksiä. Päätöksestä ei kuitenkaan voi varmasti tietää, onko se hyvä, ennen kuin se on pantu toteen. O'Sullivan (2011) erottaakin toisistaan hyvän päätöksenteon (*sound decision making*), jolla hänen mukaansa tarkoitetaan itse päätöksenteon prosessia, ja tehokkaan, onnistuneen, päätöksenteon (*effective decision making*), jolla viitataan saatuihin tuloksiin. Hyvä päätös sisältää ajatuksen siitä, että se on tehty hyvin, kun taas tehokas päätös on sellainen, jonka kautta on saavutettu päätöksentekijän tavoite. Tehokkaaseen päätökseen pyritään hyvän päätöksenteon kautta. Tällöin hyvällä päätöksenteolla vahvistetaan todennäköisyyttä siihen, että päätös on tehokas. Kuitenkin on otettava huomioon, että sosiaaliset tilanteet eivät ole ennustettavissa, joten hyväkään päätöksenteko ei välttämättä takaa hyvää lopputulosta. (Mt., 11.)

Katsottaessa hyvää päätöksentekoa toisesta suunnasta voidaan ajatella, että jos päätöstä ei tehdä hyvin, niin silloin todennäköisyys tehokkaaseen päätökseen, eli toivottuun tulokseen, heikkenee.

Millaista sitten on hyvä päätöksenteko sosiaalityössä? Tarkasteltaessa asiaa O'Sullivanin (2011) hyvän päätöksenteon teorian kautta, on nähtävissä, että hyvä päätöksenteko ei kiinnity vain kognitiiviseen rationaaliseen ja intuitiiviseen päättelyyn, vaan se koostuu useasta eri osa-alueesta. Hyvään päätöksentekoon tarvitaan yhteistyötä asiakkaiden, esimiesten, kollegoiden, ja yhteistyötahojen kanssa, tiedon keräämistä päätöksenteon tueksi sekä tuen saamista päätöksentekoon reflektiivisyyden sekä tunteiden ja stressin hallinnan tueksi. (Mt., 11–17.) Tarkastelen seuraavaksi tarkemmin hyvän päätöksenteon edellä mainittuja ulottuvuuksia.

Hyvässä päätöksenteossa sosiaalityöntekijän tulisi ensinnäkin toimia yhteistyössä asiakkaan kanssa. Lastensuojelussa, työskenneltäessä lasten ja vanhempien kanssa, voidaan ensisijaisen päätöksenteon kohteena ajatella olevan lapsen hyvinvoinnin ja edun. Tällöin toissijaisena päätöksenteon kohteena ovat hänen vanhempansa, joiden elämään päätökset myös vaikuttavat suuresti. Yhteistyö päätöksenteossa tarkoittaa asiakkaan osalliseksi ottamista päätöksentekoon. Osallisuudella on eri tasoja. Osallisuuden vähäisimmällä tasolla asiakkaalle kerrotaan päätöksestä. Toinen, jo osallistavampi, taso on, että asiakasta konsultoidaan päätöstä tehtäessä. Kolmas taso on, että asiakas on kumppanina päätöksenteossa, jolloin tehty päätös on yhteisen neuvottelun tulos. Suurimman osallisuuden tasolla asiakas on kontrollissa päätettävästä asiasta ja tekee itse lopullisen päätöksen. (O'Sullivan 2011, 13, 42–43.)

Asiakkaan täyden osallisuuden esteenä voi olla asiakkaan vaaraksi oleminen itselle tai muille, asiakkaan iän ja ymmärryksen tason riittämättömyys ja asiakkaan kyvyttömyys tehdä tarvittava päätös. Asiakkaan osalliseksi ottamisen päätöksentekoon korkeimmalla tilanteessa mahdollisella tasolla voi ajatella olevan perusvaatimus eettisesti kestäväälle sosiaalityölle. Sosiaalityöntekijän pitää huolehtia siitä, että asiakas saa riittävästi tietoa eri palveluista, käytännöistä ja menettelytavoista, jotta asiakkaan on mahdollista punnita eri vaihtoehtoja tilanteessaan ja olla todellisesti osallinen päätöksenteossa. Päätöksiin osallistuttava työote on muutakin kuin vain eettinen vaatimus hyvän päätöksenteon takana. Se on myös työtapa, joka edesauttaa asiakkaan motivointia päätösten toteuttamiseen, jolloin päätöksenteko todennäköisemmin johtaa haluttuun tulokseen. (O'Sullivan 2011, 43–44, 50, 58.)

Hyvän päätöksenteon saavuttamiseksi sosiaalityöntekijän tulisi toimia yhteistyössä myös muiden asiaan liittyvien toimijoiden kanssa. Yhteistyö on tärkeää siksi, että sen avulla pystytään jakamaan tietoa. Eri toimijoilla on omanlaisensa näkemyksensä ja tietonsa tilanteesta, joita yhdistelemällä

sosiaalityöntekijä pystyy luomaan asiakkaan tilanteesta eheämmän kuvan. Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa tarjoaa myös kriittistä näkökulmaa sosiaalityöntekijöiden arvioihin ja tehtäviin päätöksiin. (O’Sullivan 2011, 64.)

Kuten aikaisemmissa luvuissa on todettu, päätöksenteossa tarvitaan kognitiivista päättelyä tilanteen arvioinniksi. Jotta päätöksenteko olisi hyvää, pitäisi sosiaalityöntekijän pystyä luomaan tilanteesta, josta päätöstä tehdään, mahdollisimman todenmukainen ja selvä kuva. Tämän lisäksi on analysoitava toimintavaihtoehtoja ja niiden todennäköisiä seurauksia ja seuraamusten onnistuneisuutta odotusten kannalta. Päätös olisi perustettava hyvin järkeilylle perusteluille. Jotta tähän pystytään, on päätöksentekijän käytettävä teoreettista ja käytännön tietoa päätöksenteon pohjana. (O’Sullivan 2011, 13–15.)

Pystyäkseen luomaan tilanteesta selkeän kuvan ja käyttääkseen hyvää päättelyä sosiaalityöntekijän pitäisi olla reflektiivinen, kriittinen ja ottaa tilanteeseen etäisyyttä (Gibbs 2009, 293). Tämän lisäksi sosiaalityöntekijän pitäisi tiedostaa kriittisesti päätöksiin vaikuttavat erilaiset vaatimukset ja odotukset, kuten esimerkiksi päätöksentekoa koskevat lait (O’Sullivan 2011, 12–13). Jos sosiaalityöntekijällä ei ole valmiuksia etäännyttää itseään tilanteesta kriittiseen tarkasteluun, hän saattaa luoda päätöksenteon käytänteitä, jossa hän menee suoraan kohti ratkaisua, ja siirtyy toimintaan liian hätiköiden, jättäen tarvittavan harkinnan väliin. Tällöin päätöksenteko muodostuu harvemmin tiedostetun tason ajattelusta, vaan enemmän nojaa alitajuisiin huonoihin toimintamalleihin ja uskomuksiin. (Gibbs 2009, 293.)

Sosiaalityöntekijän mahdollisuuksia hyvään analysoivaan, reflektiiviseen ja etäisyyttä ottavaan päätöksentekotapaan on kuitenkin mahdollista parantaa, jos tällä on mahdollisuus saada päätöksentekoon tukea. Esimiehet voivat auttaa sosiaalityöntekijöitä etäisyyden ja kriittisen reflektiivisyyden saavuttamisessa. Erityisesti sosiaalityöntekijät työuransa alussa, mutta myös kokeneet sosiaalityöntekijät tarvitsevat siinä esimiehen apua. (Gibbs 2009, 297.) Esimiehellä on tärkeä rooli myös siinä, että hänen arvioidensa ja ohjauksen avulla päätöksenteon harkintaa on mahdollista saada vapaammaksi sosiaalityöntekijän omista, harkintaa mahdollisesti vääristävästä ajatusmalleista (O’Sullivan 2011, 15, 156). Tämän vuoksi päätöksenteon kannalta on tärkeää, että sosiaalityöntekijällä on esimiestensä kanssa luottavainen suhde, jossa hän voi puhua haastavista ja vaikeista asioista ja jossa hänellä on mahdollisuus reflektoida ja arvioida tilannetta esimiehen avulla (Gibbs 2009, 297) ja saada ohjausta päätöksentekoon (O’Sullivan 2011, 15).

Kokemattomammat sosiaalityöntekijät tarvitsevat esimiehiltä tukea paitsi reflektiivisyyteen, myös ammattitaidon kehittymiseen ja uuden työn mahdollisesti mukanaan tuoman stressin ja ahdistuksen

käsittelyyn. Ammattitaidon kartuttua esimiestä ei tarvita enää niinkään ammatilliseen oppimiseen vaan tapauskohtaisen reflektion mahdollistamiseen. Sen lisäksi, että tukea ja neuvoja tulee olla saatavilla, sosiaalityöntekijällä tulee olla tahto ja taitoja niiden tehokkaaseen käyttämiseen. Esimiehen tuki päätöksenteolle on O’Sullivanin (2011) mukaan niin tärkeää, että sen laadulla ja saatavuudella voi nähdä olevan selkeän yhteyden päätöksenteon ja sen tulosten laatuun. Esimieheltä saatavan tuen lisäksi on hyvässä päätöksenteossa tärkeää kollegoilta saatu tuki. Sosiaalityöntekijöille kollegat muodostavat usein tärkeimmän tuen lähteen. Kollegoiden kanssa keskustellaan asiakastapauksista oman ajattelemisen kehittämiseksi, suunnitelmien muodostamiseksi ja päätösten tekemiseksi. (Mt., 15, 156, 159, 167–168.).

Jotta sosiaalityöntekijä pystyy hyvään päätöksentekoon, tulisi hänen tiedostaa ja hallita päätöksentekoon vaikuttavia tunteitaan, kuten stressiä, uupumusta ja kenties ristiriitaisia halujaan sitä kohtaan, kenen hyväksi tai mitä päämäärää kohti tilanteessa tulisi toimia. Tunteet voivat edesauttaa valpasta ajattelua, mutta saattavat myös olla selkeän ajattelun esteenä ja vaikuttaa siihen, mitä sosiaalityöntekijä priorisoi päätöstä tehdessään. Sosiaalityöntekijän tunteiden vaikutusta päätöksentekoon on mahdollista vähentää esimieheltä saadun arviointiavun kautta. (O’Sullivan 2011, 13–14.)

Myös liiallinen tai liian pitkään jatkunut stressi heikentää arviointikykyä päätöksenteossa. Sosiaalityöntekijöiden kokema stressi haastaa reflektiivisyyttä ja edesauttaa rutiinien kautta tehtävää suoraviivaista päätöksentekoa. Tällöin puhutaan erityisesti työtaakasta ja työympäristöstä johtuvasta stressistä. Tämän vuoksi työskentelyorganisaatioiden tulisi pyrkiä luomaan työskentelyolosuhteet, jotka ehkäisisivät liiallisen stressin syntymistä (O’Sullivan 2011, 95, 99). Stressin hallinnassa auttaa erityisesti esimiehiltä ja kollegoilta saatu tuki. Storeyn ja Billinghamin (2001) mukaan sosiaalityöntekijät kokevat sitä vähemmän stressiä, mitä enemmän he saavat tukea kollegoiltaan ja esimiehiltään (2001, 667).

Päätöksentekoprosessin lisäksi asiakkaiden tilanteiden muotoutumiseen vaikuttavat monet sosiaalityöntekijästä riippumattomat tekijät, minkä vuoksi päätöksenteon seuraamukset eivät ole aina toivotut. Sosiaalityöntekijän on aina pakko ottaa jonkinasteinen riski päätöksenteossa. Tehtävät päätökset ovat usein myös sellaisia, että päätöksissä on eturistiriita, jolloin esimerkiksi ensisijaiselle ja toissijaiselle asiakkaalle päätösten seuraamukset näyttäytyvät eri valossa. Tämän vuoksi toiset arvioivat päätökset hyväksi ja toiset huonoiksi. (O’Sullivan 2011, 175.)

2.4 Sosiaalityön harkintavalta – sosiaalipolitiikan ammatillinen ja yksilöllinen toimeenpano

Sosiaalityössä käytetty harkintavalta on julkista valtaa, jota sosiaalityöntekijä käyttää hallintoviranomaisena ja alansa ammattilaisena harkitessaan tilanteesta tehtäviä päätöksiä. Harkinta viranomaistyöskentelyssä tarkoittaa paitsi kognitiivista ajattelua, jossa punnitaan eri vaihtoehtoja, myös etuuksien, palvelujen ja velvollisuuksien määrittämistä. Viranomaisten harkintavalta on laissa säädettyä, jolloin lainsäätäjällä on lainsäädännön toimeenpanemiseksi antanut viranomaiselle harkintavaltaa. Laki määrittää reunaehdot harkinnalle, jota käytetään harkitsijan ammatillisesta tietoperustasta ja ammattietiikasta käsin. (Rajavaara 2014, 136, 139–140.) Lait on säädetty usein yleisluonteisiksi ja harkintaa käytetään niiden tulkitsemiseen eri tilanteissa (Kalliomaa-Puha ym. 2014, 8). Sosiaalityön harkintavaltaa on mahdollista tarkastella Michael Lipskyn (1980) klassisen teorian kautta katutason byrokratian harkintavaltana. Lipsky määrittää katutason byrokraateiksi työntekijät, jotka työssään ovat suoraan kosketuksissa kansalaisiin ja joilla on merkittävä määrä harkintavaltaa työnsä toimeenpanossa. He ovat julkisessa organisaatiossa töissä ja tarjoavat palveluita niiden sisällä byrokraattisen hallintohierarkian alimmilla tasoilla. (Mt.)

Sosiaalityön tarkastelu katutason byrokratia on erityisen tärkeää siksi, että sillä tavoin saadaan näkyville sosiaalityön harkintavallan merkitys yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Lipskyn (1980) mukaan byrokraattisen hallintohierarkian ylemmillä portailla muotoillaan julkinen politiikka, jonka käytännön toimeenpanosta vastaavat katutason byrokraatit. Tämä tarkoittaa sitä, että julkinen politiikka saa todellisen kiinteän muotonsa katutason byrokratiassa, missä politiikka muotoutuu toiminnaksi työntekijöiden kohtaamisessa asiakkaiden kanssa. Katutason byrokraatti luo todeksi yhteiskunnallisen politiikan harkintavaltansa kautta myöntämällä, soveltamalla tai eväämällä palveluita kansalaiselta. Tällöin katutason byrokraatit toimivat epäsuorasti kansalaisten ja valtion perustuslaillisen suhteen välittäjinä. (Mt.) Sosiaalityön päätöksenteon näkökulmasta katsottuna voisi siis sanoa, että sosiaalityöntekijöille on annettu harkintavaltaa toimeenpanna sosiaalipolitiikkaa ja se, millaisia päätöksiä sosiaalityöntekijä tekee vaikuttaa sosiaalipolitiikan saamaan muotoon.

Harkintavallan suomen liikkumatilan vuoksi sosiaalityöntekijöiden on mahdollista valita toisistaan poikkeavia ratkaisuja. Käytännön työssä harkintavalta tarkoittaaakin valinnan tekemistä eri ratkaisumahdollisuuksien välillä (Kalliomaa-Puha ym. 2014, 8). Harkintavalta on tärkeää katutason byrokraateille, sillä sitä tarvitaan tilanteiden arviointiin ja yksilöllisten olosuhteiden huomioon ottamiseen (Lipsky 1980. 14), mikä on sosiaalityön päätöksenteossa erityisen tärkeätä, sillä tällä tavoin on mahdollista tehdä asiakkaan juuri senhetkisiin olosuhteisiin ja tilanteisiin sopivia päätöksiä

(Palola 2014, 101). Mitä enemmän viranomaisella on harkintavaltaa, sitä yksilöllisempiä etuuksia ja palveluita on asiakkaille mahdollista tarjota (Kalliomaa-Puha ym. 2014, 10).

Laaja harkintavalta kuitenkin myös mahdollista paitsi toisistaan poikkeavat, myös väärin perustein tehdyt, haitalliset ja epätarkoituksenmukaiset päätökset. Asiakkaat voivat päätyä eriävien päätösten myötä epätasa-arvoiseen asemaan. (Rajavaara 2014, 138.) Marketta Rajavaara (2014) kuvaakin sosiaalitoimen toimeenpanon harkintavaltaa paradoksaaliseksi hyvinvointivaltion välttämättömyydeksi ja riskiksi (mt., 138).

Koska viranomaiset tekevät päätöksensä harkintavallan puitteissa, vaikuttavat harkintavallan käyttöön pitkälti samat kontekstit kuin sosiaalityön päätöksentekoon ylipäänsä. Harkintavallan käyttöä ohjaavat lainsäädännön lisäksi esimerkiksi kunnan taloudellisten voimavarojen rajallisuus, ammattietiikka sekä hallintoon, tietoon ja teknologiaan, erityisesti tietojärjestelmiin, liittyvät näkökulmat (Kalliomaa-Puha ym. 2014, 9). Koska harkintavalta on kontekstistaan riippuvaista, niin tällöin erilaisissa yhteiskunnissa ja järjestelmissä työskentelevillä sosiaalityöntekijöillä on erilaiset ja erisuuruiset harkintavallan puitteet (*discretionary space*) (Berrick ym. 2015a, 1).

Lipskyn (1980) mukaan päätöksentekijään itseensä liittyvien tekijöiden, kuten henkilökohtaisten odotusten ja päämäärien vuoksi harkintavaltaa voidaan käyttää hyvin erilaisin tavoin. Asiakkaiden saaman palvelun välille tuo eroja myös katutason byrokraattien henkilökohtaiset standardit siitä, kuka tarvitsee ja ansaitsee eniten sekä byrokraattien henkilökohtaiset resurssit, kuten liian alhainen koulutus tai kokemattomuus. Lipskyn mukaan kuitenkin eniten yksilöllisiä piirteitä harkintavallan käyttöön tuo esille byrokraattien erilaiset tavat vastata stressiin. (Mt., 14–16.)

Työolosuhteisiin liittyen erityisesti suuret asiakasmäärät ja kiire vaikuttavat harkintavallan käyttöön. Lipskyn (1980) mukaan katutason byrokraatit, työskennellessään suurten asiakasmäärien kanssa ja kiireessä, luovat oikopolkuja ja yksinkertaistavat työtään saadakseen työtaakkansa hoidettua. Tällöin he luovat rutiineja. Rutiinien kautta hoidettu työ saattaa johtaa asiakkaiden suosimiseen tai stereotyyppien kautta arviointiin, jolloin asiakkaat eivät ole tasa-arvoisessa asemassa. Yhteiskunnalliselta kannalta katsottuna, rutiininomaisten työskentelymallien luominen on politiikan luomista ja toteuttamista. Tällaiset politiikat asettavat kansalaiset tasa-arvottomaan suhteeseen keskenään. Rutiinien myötä jotkut ihmiset saavat palveluja ja toiset eivät. (Mt., 14–16.)

Rutiininomainen työskentely voi tarkoittaa myös sellaisen työotteen syntymistä, jossa harkintaa ei käytetä asiakkaan yksilöllisten olosuhteiden huomioimiseen, vaan jossa työskentelyä ohjaa byrokraattinen järjestelmä. Esimerkiksi Anna Metterin (2012) tutkimuksen mukaan sosiaalityöntekijät toisinaan tekevät työtään järjestelmäkeskeisen toimintatavan kautta, jolloin

sosiaalityöntekijät eivät käytä harkintaansa asiakkaan hyväksi, vaikka heidän olisi mahdollista tehdä niin. Heidän harkintaansa saattavat ohjata ennemminkin kuntien budjetit, ohjeistukset ja käytännöt. (Mt., 128–131.) Kuntien taloudellinen säätely onkin Blombergin ym. (2014) mukaan johtanut siihen, että sosiaalityöntekijät joutuvat käyttämään työssään yhä enemmän harkintaa siten, että harkintaa ei ohjaa tilanteissa ammattiosaamiseen pohjautuva asiakkaan tukeminen vaan ennemmin kuntien taloudellinen tilanne (mt. 2014, 185).

Anna Metterin (2012) mukaan sosiaalityöntekijöiden harkinta voi ohjautua järjestelmäkeskeisesti myös sen vuoksi, että sosiaalityöntekijät eivät ole tietoisia harkintavallan heille suomista toimintamahdollisuuksista ja harkintavaltansa laillisista perusteista. Tämä saattaa Metterin mukaan osittain selittyä sosiaalityöntekijöiden muodollisella epäpätevyydellä ja kokemattomuudella. (Mt., 128–131.) Epäpätevät harkintavallan käyttäjät ovatkin yhteiskunnallisesta näkökulmasta yksi harkintavaltaan sisältyvistä riskeistä. Harkintavalta on yhteiskunnallisesti lainsäädännön kautta myönnetty tietyille ammattiryhmälle, jolloin harkinnan ohjausmekanismina toimii professionalismi, ammattitaito, joka on hankittu pitkällä koulutuksella. Onkin tärkeää huomioida, että harkintavallan toteuttamisessa olennaista ei ole pelkästään lainsäädännön noudattaminen vaan myös se, että harkintaa ohjaa tietointensiivinen ammattityö. (Rajavaara 2014, 140–145.)

2.3 Haasteellinen lastensuojelun päätöksenteko

Huostaanottojen arviointiin liittyvät päätökset tehdään lastensuojelussa, jossa päätöksentekoa voi hankaloittaa päätöksentekotilanteen kompleksisuus, tunteet, tiedon rajallisuus sekä haastavat työskentelyolosuhteet. Päätöksenteon kompleksisuus juontaa lastensuojelussa tehtäviä päätöksiä kohtaan olevista erilaisista, jopa keskenään ristiriitaisista odotuksista, jotka sosiaalityöntekijöiden on huomioitava ja joiden välillä on tehtävä harkintaa. Yhteiskunnallisella tasolla tarkasteltuna odotusten ristiriita juontaa siitä, että sosiaalityöntekijä on kahden yhteiskunnallisen arvokonfliktin, lapsen suojaamisen ja edun sekä perheiden yksityisyyden ja yksilöllisten oikeuksien, välissä. Asiakastyön tasolla lastensuojelun päätöksentekoa tekee kompleksiseksi odotusten ja etujen ristiriidat, joita voi olla esimerkiksi lapsen ja hänen vanhempiansa välillä. Omat odotuksensa on myös lastensuojelun muilla toimijoilla. (Munro 2002, 1–2.)

Ylipääntänsä sen määrittäminen, mikä tilanteessa on paras lopputulos, voi olla hankalaa (Munro 2002, 2). Suomalaisessa lastensuojelussa on lain mukaisesti tavoitteena lapsen edun mukaiset päätökset (Lastensuojelulaki 417/2007). Vaikkakin lapsen etu on päämääränä selkeä, käytännössä lapsen etu on

vaikeasti ja monitulkinnallisesti määriteltävissä, eikä tilanteesta ole aina yksiselitteisesti nähtävissä lapselle edullisinta vaihtoehtoa. Lisäksi jonkin asiantilan parantamiseksi tehty päätös voi aiheuttaa vahinkoa jollekin toiselle osa-alueelle lapsen elämässä. (Munro 2002, 1–2.)

Lastensuojelun päätöksentekoa leimaakin epävarmuus, sillä harvoin on täysin oikeaa vastausta siihen, kuinka tilanteessa tulisi toimia (Taylor & White 2006, 938) tai varmuutta siitä, mitä lapsen tulevaisuudessa tapahtuu (Munro 2011, 13). Yksi epävarmuuden lisääjistä ja lastensuojelun päätöksenteon suurimmista haasteista on päätöksien pohjana käytetyn tiedon monitahoisuus, epäluotettavuus, ristiriitaisuus ja tulkinnanvaraisuus (Taylor & White 2006, 938). Lapsen etua tavoittelevan päätöksen tulisi pohjautua tietoon, mutta sosiaalityöntekijöillä on kuitenkin usein rajallinen määrä tietoa tavoitettavissaan (Munro 2002, 2). Koska sosiaalityöntekijä on kykenemätön ennalta näkemään tulevaa, hänen on pakko ottaa jonkinlainen riski jokaisessa tekemässään päätöksessä. Arvioidessa tilannetta, huolenaiheita ja mahdollisia riskejä sosiaalityöntekijä voi päätyä virheelliseen päätökseen joko olemalla puuttumatta tilanteeseen, vaikka se olisi ollut tarpeellista tai puuttumalla tilanteeseen tarpeettomasti. (Munro 2011, 17.)

Lisäksi lastensuojelun päätöksenteon tekee haasteelliseksi lastensuojelun työskentelyolosuhteet. Päätöksentekoa voivat hankaloittaa esimerkiksi kiire ja suuret asiakasmäärät (Munro 2002, 1–2), jotka selvitysten ja tutkimusten (esim. Forsman 2010, Kuntaliitto 2013, Alhanen 2014) perusteella vaivaavat myös kotimaista lastensuojelua. Esimerkiksi Lastensuojelun kuntakyselyssä (Kuntaliitto 2013) kiire arvioidaan yhdeksi lastensuojelun suuremmaksi ongelmakohtaksi. Päätöksentekoa luo haastavammaksi myös sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus (Wagner, Johnson & Healy 2009, 1), joka on selvitysten (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2012; Ailasmaa 2015) mukaan suurta myös suomalaisessa lastensuojelussa. Vaihtuvuus rajoittaa päätöksenteon pohjustamista hyvään tilannetietoon, sillä poistuvat työntekijät vievät osan tiedosta mukanaan. Wagner ym. (2009) ovatkin esittäneet, että vaihtuvuus lisää lasten kaltoinkohtelun mahdollisuutta. (Mt., 1).

Kiire, suuret asiakasmäärät ja sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus luovat ristiriitaa yhteiskunnalliseen odotukseen lapsen suojelemisesta, sillä sosiaalityöntekijällä voi olla vaikeat organisatoriset mahdollisuudet täyttää nämä odotukset oikeanlaisten päätösten muodossa (Munro 2002, 1–2). Lastensuojelussa tapahtuvat epäonnistumiset kiinnittyvätkin toisaalta organisatorisiin työskentelyolosuhteisiin ja toisaalta sosiaalityöntekijän kykyyn tehdä hyviä päätöksiä haastavissa olosuhteissa. Teoreettisesti ajateltuna huostaanotoissa päätöstä ei teekään vain sosiaalityöntekijä vaan koko järjestelmä, jonka osana sosiaalityöntekijä toimii ja joka luo reunaehdot päätösten tekemiselle. Kuitenkin sosiaalityöntekijä yleisesti on kantanut vastuun järjestelmän epäonnistumisesta. (Lachman & Bernard 2006, 963, 964.)

Lastensuojelun päätöksenteon haastavuutta voi lisätä pelko virheiden teosta, sillä virheillä voi olla lastensuojelussa vakavat seuraamukset niin lapsille kuin heidän vanhemmilleen; lapsi saatetaan jättää perheeseen, jossa hänen hyvinvointinsa vaarantuu tai toisaalta perheet saatetaan rikkoa tarpeetta (Munro 1999, 755–756). Sosiaalityöntekijä päätyy virheisiin paitsi vaativien työskentelyolosuhteiden sekä lastensuojelun tilanteita leimaavien emotionaalisen vaativuuden, epävarmuuksien että monitulkinnallisuuden vuoksi (Lachman & Bernard 2006, 967), mutta myös esimerkiksi tarpeellisen ohjauksen ja neuvonnan puutteen vuoksi (O'Sullivan 2011, 175–183).

Oman haasteensa lastensuojelun päätöksentekoon tuo se, että sitä kohtaan kohdistuu julkisuudessa paljon painetta. Lastensuojelulla on yhteisön silmissä ristiriitainen asema. Yhteisö toivoo sosiaalityöntekijöiden suojelevan haavoittuvaisia lapsia vanhempiensa kaltoinkohtelulta. Samaan aikaan kuitenkin sosiaalityöntekijöiden puuttuminen yksityisten perheiden elämiin synnyttää vihaa ja vastarintaa. (Munro 2002, 2.) Lastensuojelun mahdollisia virheitä niin liiallisen kuin liian vähäisen puuttumisen muodossa on nähty puitavan kotimaisissakin medioissa. Sosiaalityön päätösten ja niiden mahdollisten virheiden ruotiminen julkisilla areenoilla vaikuttaa myös käytännön sosiaalityöntekijöiden päätöksentekoon, sillä se saattaa saada sosiaalityöntekijät liian tietoisiksi epäonnistumisen mahdollisuudesta ja kritiikin kohteeksi joutumisesta, jolloin he alkavat hyvin varovaiseksi päätösten tekemisestä, pyrkivät välttämään riskien ottoa ja jopa lykkäävät päätöksentekemistä todelliseen kriisiin (Munro 2002, 107).

3 Huostaanottoon liittyvä päätöksenteko

3.1 Huostaanotto puuttumisena yksityiseen perhe-elämään

Huostaanotto on lastensuojelullinen toimenpide, jossa lapsen asuminen järjestetään kodin sijaan kodin ulkopuolella sijaishuollossa perhehoidossa tai laitoshoidossa tai muulla tarpeen vaatimalla tavalla. Huostaan otetun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaa sosiaalityön vastaava toimielin (LsL 417/2007), eli perheen sijaan julkinen valta (Helavirta ym. 2014, 288). Huostaanotto on viimesijainen keino lapsen kasvun ja kehityksen turvaamiseksi perheen tilanteen ollessa sellainen, että kasvu ja kehitys ovat vakavasti vaarantuneet ja huostaanotto on lapsen edun mukaista. Suomessa huostaanotto on aina voimassa toistaiseksi. Kun huostassa pidon ja sijaishuollon tarvetta ei enää ole, on tehtävä päätös huostaanoton lopettamisesta. Huostassa pito lakkaa kuitenkin viimeistään lapsen täytettyä 18 vuotta. (LsL 417/2007, 47§.)

Lain mahdollistamana huostaanotossa yhteiskunta puuttuu julkisen vallan intervention avulla yksityiseksi määritellylle alueelle. Tällöin liikutaan eettisesti herkällä alueella, jossa pintaan nousevat kysymykset julkisen vallan ja yksityisyyden suhteesta (Saurama 2002, 28; Kajava 1997, 33, 35), erityisesti vastentahtoisten huostaanottojen kohdalla. Huostaanotto on vastentahtoinen silloin, kuin huoltaja tai 12 vuotta täyttänyt lapsi vastustaa huostaanottoa (LsL 2007/417, 43 §). Huostaanotoissa tapahtuvan puuttumisen voi ajatella olevan normalistamistyötä, jossa yhteiskunnallisessa viitekehyksessä olevien sosiaalisten ja kulttuuristen odotusten mukaisesti puututaan sellaiseen perhe-elämään ja lapsuuteen, joka ei täytä vallitsevia normatiivisia odotuksia (Kajava 1997, 21; Saurama 2002, 21 – 23, 26 – 27). Yhteiskunnallisesta normistosta nousevat huostaanoton reunaehdot, jotka on tarkemmin määritelty lainsäädännössä, pääasiassa lastensuojelulaissa (2007/417).

Huostaanotossa puututaan perheiden ja lapsen elämiin ja tällä on moninaisia vaikutuksia ihmisten elämään. Huostaanoton myötä lapsen elämänpiiri muuttuu, vanhempien ja lasten arkinen yhdessä eläminen päättyy ja heidän suhteensa ja kanssakäymisensä muuttuu. Huostaanotto koskettaa myös lapsen muuta perhettä, ympäröivää sukua ja ystäväpiiriä. (Helavirta ym. 2014, 288.) Huostaanotto tuo lapsille usein myös vaikeita tunnekokemuksia, kuten vanhemmista eroamiseen liittyvän surun (Fernandezin 2007, 351) ja ikävän vanhempia kohtaan (Dunn ym. 2010, 5). Lisäksi huostassa olevat voivat kokea alisteista tunnetta omaan asemaansa ja osattomuuden tunteeseen liittyen (Kekoni 2004, 342 – 343.) sekä häpeän ja leimatuksi tulemisen kokemusta (Kekoni 2004, 345–347; Eronen 2009, 210).

Huostaanotolla on myös vaikutuksensa huostassa pidon jälkeiseen elämään. Ajatuksena on, että ottamalla lapsi huostaan, häntä suojeltaisiin myös perhe- ja kasvuolosuhteista johtuvalta myöhemmältä huono-osaisuudelta (Kestilä ym. 2012b). Näin ei kuitenkaan tutkimusten valossa aina ole, sillä huostaan otetut kiinnittyvät yhteiskuntaan perheen, koulutuksen ja työn kautta muita ikäisiään heikommin (Heino ja Johansson 2010) ja ovat varhaisaikuisuudessa suuremmissa riskissä pärjätä muuta ikäluokkaansa heikommin taloudellisesti. Lisäksi heillä on myös useammin mielenterveyspalvelujen käyttöä ja naisilla ikäluokkansa muita naisia suurempi riski tulla raskaaksi hyvin varhain. (Kestilä ym. 2012b.)

Tutkimusten (Heino & Johansson 2010; Kestilä ym. 2012b) mukaan huostaan otettujen pärjääminen elämässä liittyy siihen, minkä ikäisenä heidät on sijoitettu kodin ulkopuolelle sekä heidän sukupuoleensa (mt.). Parhaiten yhteiskuntaan kiinnittyvät nuorina (0-12-vuotiaina) sijoitetut naiset, jotka ovat olleet perhehoidossa ja vastaavasti huonoiten taas 13–17-vuotiaina huostaan otetut laitoshoidossa tai useassa eri sijaishuoltopaikassa asuneet pojat. Huostaanotettujen heikompaa elämässä pärjäämistä ja yhteiskunnallista kiinnittymistä ei kuitenkaan voi selittää pelkästään huostaanoton kautta vaan huostaan otetuilla on jo alkujaan ollut muuta väestöä huonommat lähtökohdat. (Heino & Johansson 2010.)

Sosiaalityöntekijät arvioivatkin Tuija Erosen (2013) tutkimuksessa, että heidän asiakkaanaan olevien huostaanotettujen lasten tilanne on muuttunut sijaishuollon aikana huostaanottoa edeltänyttä tilannetta paremmaksi ja että täten huostaanotot ovat lasten kannalta onnistuneet tavoitteissaan. Mainittavaa on, että sosiaalityöntekijät kokivat kuitenkin, että sijaishuollossa asumisen kautta ei pystytty poistamaan kaikkia lapsen elämässä olevia ongelmia. (Mt.) Samalla tavalla kansainvälisessä tutkimuksessa huostaan otetut arvioivat suurimmilta osin huostaanottojen vaikuttaneen myönteisesti heidän elämiinsä (Courtney ym. 2001) ja heidän elämiensä sijaishuollossa muuttuneen turvallisemmaksi ja huolenpidon paremmaksi (Fox ym. 2008).

Huostaanotto ja sijaishuollossa asuminen voivat kuitenkin tuoda myös uudenlaisia haasteita lapsen elämään. Kansainvälisessä tutkimuksessa nostetaan esille sijaishuollon tuomat riskit lapsen elämään, sillä sijaishuollossa asuessaan lapset saattavat kohdata uudenlaisia ongelmia, kuten väkivaltaisuutta ja laiminlyöntiä (Courtney ym. 2001; Fox ym. 2008). Kotimaisen Noora Ellosen ja Tarja Pösön (2010) tutkimuksen mukaan lapset kyllä kokevat sijaishuollossa väkivaltaa, mutta selvästi vähemmän kuin kotonaan asuvat lapset (mt.). Ongelmana sijaishuollossa asumisessa on kotimaisessa tutkimuksessa nähty esimerkiksi vakava keskinäinen kiusaaminen, jota lastenkodeissa esiintyy (Aronen 1994, 33; Kekoni 2004, 342–344).

3.2 Lain reunaehdot huostaanoton päätöksenteolle ja valmistelulle

Huostaanottopäätökset tehdään lastensuojelulain (417/2007) asettamien reunaehtojen sisällä. Laki määrittää sitä, kuka huostaanottopäätöksiä tekee, miten huostaanottoja valmistellaan ja mitä päätöksenteossa tulisi ottaa huomioon päätösten arvioitsijoiden, huostaanoton valmisteluun käytetyn ajan, päätöksenteossa kuultavien osapuolien sekä huostaanoton tarpeellisuuden kriteereiden ja tarpeiden todistamisen osalta.

Huostaan otettava lapsi on kunnan järjestämän lakisääteisen lastensuojelun asiakas. Lapsen lastensuojelun asiakkuus on saattanut jatkua pitkään tai tulla vireille juuri ennen huostaanottoon ryhtymistä. Lapsen ollessa lastensuojelun asiakkaana, on hänelle nimetty hänen asioistaan vastaava sosiaalityöntekijä. Sosiaalityöntekijän on arvioitava lapsen ja perheen tilannetta ja sitä, olisiko huostaanotto tilanteessa tarpeellinen. Jos hän arvioi huostaanoton olevan tarpeellinen, on hänen valmisteltava huostaanotto yhteistyössä toisen sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojeluun perehtyneen työntekijän kanssa (LsL 214/2007 §).

Lastensuojelulain (417/2007) mukaan viimesijaisen päätöksen lapsen huostaan ottamisesta tekee sosiaalihuollon johtava viranhaltija tai hallinto-oikeus. Johtava viranhaltija tekee huostaanottopäätöksen jos 12 vuotta täyttänyt lapsi tai huoltaja ei vastusta huostaanottoa tai siihen liittyvää sijaishuoltoon sijoittamista. Jos huoltaja tai lapsi vastustaa huostaanottoa, johtava sosiaalityöntekijä lähettää huostaanottohakemuksen hallinto-oikeudelle, joka tekee viimesijaisen huostaanottopäätöksen.

Laki on määrittänyt Suomessa hyvin laveat kehykset huostaanoton päätöksentekoon käytettävän ajan suhteen ja sen suhteen, koska päätöstä aletaan tehdä (Berrick ym. 2015a, 6), sillä valmisteluun ei ole laissa määritetty käytettävissä olevaa aikaa, eikä huostaanottojen harkinnan ja päätöksenteon alkamisajankohtaa ole osoitettu alkavaksi tietyssä kohdassa. Laajasti katsottuna voisi koko lastensuojelun asiakkuuden ajatella olevan huostaanottoon liittyvää päätöksentekoprosessia. Tällöin huostaanoton harkinnan voi ajatella alkavan aikaisintaan siitä, kun lapsen lastensuojelun asiakkuus tulee vireille joko lastensuojeluilmoituksella, vanhempien pyynnöstä tai jos sosiaalityöntekijä on muussa yhteydessä saanut tiedon lastensuojelun tarpeesta (LsL 417/2007, 26 §).

Toisaalta huostaanoton arvioinnin voi ajatella alkavan siitä, kun lapsen tilanne vaikuttaa siltä, että lastensuojelulaissa huostaanotolle säädetyt kriteerit mahdollisesti täyttyvät. Tällöin sosiaalityöntekijän huostaanottopäätöksenteon voi ajatella kiinnittyvän koko huostaanoton valmisteluun, jonka aikana kerätään lisää tietoa ja tapausta arvioidaan. Toisinaan lapsi tulee huostaan

otetuksi kiireellisen sijoituksen kautta, jolloin huostaanoton valmisteluun on määritelty aikaraja. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä voi kiireellisesti sijoittaa lapsen sijaishuoltoon tilanteessa, jossa lapsen terveys tai kehitys on välittömässä vaarassa. Kiireellinen sijoitus on määräaikainen ja voi kestää 30 päivää, mutta sitä voidaan tarpeen vaatiessa jatkaa, kuitenkin maksimissaan 30 päivällä. Tällöin johtava viranomainen tekee päätöksen kiireellisen sijoituksen jatkamisesta ja lopettamisesta. Kuitenkin kiireellinen sijoitus voi jatkua ylimääräiset 30 päivää ilman erillispäätöstä, jos aikaa tarvitaan huostaanoton valmisteluun. (LsL 417/2007, 38–39 §.) Kiireellinen sijoitus pitää kuitenkin lopettaa, kun tarvetta ei sille enää ole (LsL 417/2007, 39 §.) eikä se johdakaan aina huostaanottoon vaan se voi vastata väliaikaiseen tarpeeseen, jolloin sen pitää lakata, kun peruste sijoitukselle lakkaa (Hiitola 2009).

Huostaanoton tarpeellisuuden kriteereiksi on lastensuojelulaissa määritelty tilanne, jossa ”puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä”, tai tilanne, jossa ”lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään”. Lastensuojelulaissa huostaanotto on määritelty viimesijaiseksi toimenpiteeksi, jolloin huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen ryhdytään vain, jos lastensuojelun avohuollon piirissä olevat toimet ”eivät olisi lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia taikka jos ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi”. Tarpeellisuuden harkinnan periaatteeksi on säädetty lapsen etu, jolloin ”huostaanoton järjestämiseen voidaan päätyä vain, jos sen arvioidaan olevan lapsen edun mukaista” (LsL 417/2007, 40 §, 7 §).

Lainsäädäntö määrittää huostaanoton valmistelun ehdoksi lapsen ja vanhempien osallisuuden huostaanoton valmistelupäätöksessä konsultoivalla tasolla. Tällöin lain mukaan paitsi vanhempien, myös lapsen mielipide on selvitettävä ja se on ”otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla”. 12 vuotta täyttäneelle lapselle ja vanhemmille ja henkilölle, jonka hoidossa ja kasvatuksessa lapsi on ollut välittömästi ennen asian valmistelua, on järjestettävä virallinen tilaisuus tulla kuulluksi. (LsL 417/2007, 20 §, 49 §.)

Sosiaalityöntekijän arviota huostaanoton tarpeellisuudesta testataan ja uudelleen arvioidaan valmistelun aikana (Berrick ym. 2015a, 8), lain määritelmien mukaisesti niin valmistelussa mukana olevan työparin arvioiden sekä johtavan sosiaalityöntekijöiden ja hallinto-oikeuden arvioiden ja päätösten kautta. Lisäksi huostaanottohakemus tulee lain mukaan lähettää myös asiakkaille, jotka omilta osiltaan ovat arvioineet huostaanoton tarpeellisuutta myös kuulemisissa. Lisäksi sosiaalityöntekijällä tulee olla mahdollisuus saada kunnan asettamalta moniammatilliselta työryhmältä arviointiapua huostaanoton tarpeellisuuteen. (LsL 417/2007.) Mitä tulee hallinto-

oikeuden arvioon huostaanottojen harkinnasta ja perusteluista, niin Hiitolan ja Heinosen (2009) tutkimuksen perusteella hallinto-oikeuden päätökset ovat useimmiten samassa linjassa sosiaalityöntekijöiden arvion kanssa. Heidän tutkimuksessaan tarkastelemistaan hallinto-oikeuden käsitellyissä huostaanotoista hyväksyttiin 92 prosenttia.

Jotta hallinto-oikeus voi arvioida huostaanoton tarvetta, on lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kerättävä näyttöä tarpeellisuuden perusteluksi huostaanottihakemukseen (Berrick ym. 2015a, 6). Näyttöä tarvitaan lain määrittelemien huostaanoton edellytysten osoittamiseksi, niin kehityksen ja kasvun vaarantumisen kuin avohuollon toimien riittämättömyyden tai sopimattomuuden osalta. Huostaanottihakemuksen on lastensuojelulain (417/2007) mukaan sisällettävä vaatimuksen lapsen huostaan ottamisesta ja sijaishuoltoon sijoittamisesta sekä perustelut vaatimukselle ja sosiaalityöntekijän laatiman lapsen asiakassuunnitelman. Lisäksi hakemuksessa on esitettävä, miten lapsen lähiverkoston sijoittamisen mahdollisuudet ovat kartoitettu ja mahdollisesti poissuljettu. Hakemukseen on liitettävä suunnitelma lapsen sijaishuoltopaikasta sekä suunnitelma lapsen ja hänen läheistensä yhteydenpidon toteuttamisesta sijaishuollossa ja suunnitelma tai selvitys lapsen terveydentilan tutkimisesta. Todisteeksi tulee liittää myös selvitys lapsen, vanhempien ja lähiomaisten mielipiteiden kuulemisesta. Lisäksi näyttönä on tarvittaessa myös asiantuntijoiden lausuntoja sekä muita päätöksentekoon vaikuttavia asiakirjoja ja selvityksiä. (LsL, 44 §.) Huostaanottihakemuksessa perustellaan tarve huostaanotolle dokumenttien kautta, jolloin sen voi ajatella olevan myös sosiaalityöntekijän käyttämän harkinnan kirjallinen esitys. Huostaanottihakemuksen dokumentit ovat täten myös sosiaalityöntekijöiden tilivelvollisuuden välineitä (Berrick ym. 2015a, 8).

3.3 Lastensuojelun sosiaalityöntekijä huostaanoton tarpeen arvioitsijana ja päätöksentekijänä

Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden huostaanottojen päätöksenteon ytimessä on harkinta siitä, onko tilanne sellainen, että huostaanotto olisi aiheellinen (Kalliomaa-Puha ym. 2015, 8). Tällöin sosiaalityöntekijän tehtävänä on arvioida, onko lapsen terveys ja kehitys vaarantunut vakavasti ja onko sijaishuolto lapsen edun mukaista (LsL 417/2007). Lastensuojelulaki (214/2007) ei ole yksiselitteisesti (kuitenkin antaa joitakin määrittäviä) määrittänyt sitä, mitä on lapsen etu ja mikä on se tilanne, jossa on lapsen edun mukaista ottaa lapsi huostaan kehityksen ja terveyden turvaamiseksi. Tällöin sosiaalityöntekijälle jää harkintavalta määrittää, mitä lapsen etu tarkoittaa ja koska lapsen kasvu ja kehitys ovat vaarantuneet. Harkintavaltaa tarvitaan huostaanottojen päätöksenteossa, sillä

päätettävät asiat ovat hyvin tapauskohtaisia ja niissä saattaa olla toisistaan poikkeavia huomioon otettavia seikkoja (Berrick ym. 2015a, 9).

Lastensuojelun sosiaalityöntekijät on säädetty huostaanottopäätöksen arvioijaksi ja valmistelijaksi, koska heillä ajatellaan olevan harkintavallan käyttöön vaadittavaa asiantuntijuutta. Laissa on määritelty huostaanottojen päätöksentekijöille kelpoisuusvaatimukset, joiden tarkoituksena voi ajatella olevan epäpätevien harkitsijoiden sulkeminen pois harkinnan teosta (katso Rajavaara 2015, 140–145). Sosiaalityöntekijöiden kelpoisuus on henkilöllä, joilla on kelpoisuuslain (272/2005) määritelmän mukaisesti ylempi korkeakoulututkinto, johon sisältyy, tai jonka lisäksi on suoritettu sosiaalityön pääaineopinnot tai pääainetta vastaavat yliopistolliset opinnot. Lisäksi sosiaalityöntekijän kelpoisuus on myös henkilöllä, joka on ollut kelpoinen tehtävään ennen 1.8.2005 voimaan tullutta uutta kelpoisuusvaatimusta. (Mt., 3 §, 14 §.)

Kelpoisuusvaatimuksen täyttävän sosiaalityöntekijän riittävä asiantuntijuus huostaanottojen päätöksentekoon ei kuitenkaan välttämättä ole itsestäänselvyys. Lastensuojelun selvitysryhmä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013) on kyseenalaistanut, onko sosiaalityöntekijän kelpoisuusvaatimuksen pohjalla oleva ammatillinen koulutus, jossa sosiaalityötä on opiskeltu yleisluontoisesti, riittävä lastensuojelutyöhön, jossa huostaanottopäätöksiä tehdään. Selvitysryhmä suosittelee, että lastensuojelussa toimivilta sosiaalityöntekijöiltä tulisi vaatia erikoistumiskoulutus ammatillisen osaamisen varmistamiseksi. (mt., 70.) Tällä hetkellä erikoistuminen lastensuojelun tehtäviin voi katsoa tapahtuvan käytännön työskentelystä kertyvän kokemuksen kautta.

Lastensuojelulaki (LsL 417/2007) luo kehykset sille, minkälaisia asioita sosiaalityöntekijöiden on arvioitava huostaanoton tarvetta harkitessaan. Lastensuojelulain lähtökohtien mukaisesti sosiaalityöntekijän on arvioitava lapsen saamaa huolenpitoa ja kasvuolosuhteita ja sitä, ovatko olosuhteet sellaiset, että lapsen kehitys tai terveys vaarantuu. Näkemystä siitä, mihin sosiaalityöntekijöiden olisi hyvä kiinnittää huomiotaan huolenpitoa ja kasvuolosuhteita arvioidessaan, antaa Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (2016) ylläpitämän Lastensuojelun käsikirjan ohjeistus.

Lastensuojelun käsikirja (THL 2016) ohjeistaa sosiaalityöntekijää kiinnittämään huomiota siihen, että lapsen perushoidossa ei ole puutteita, eli vanhempien tai huoltajien tulisi taata lapselle riittävästi monipuolista ravintoa, säänmukaisen vaatetuksen, säännöllisen vuorokausirytmien, sekä huolehdittava siisteydestä ja erityistarpeista. Käsikirjassa ohjeistetaan arvioimaan lapsen ja hänen vanhempiensa tai huoltajiensa välistä suhdetta sekä huoltajien kasvatustehtävän toteutumista. Näitä on mahdollista arvioida ohjeistusten mukaan erilaisten vanhempien toimien kautta. Esimerkiksi,

kasvatuksen ei tule olla liian ankaraa tai kuritukseen perustuvaa, eikä myöskään välinpitämätöntä. Alle kouluikäistä lasta ei tule jättää yksin kotiin, eikä sitä vanhempaakaan liian pitkäksi aikaa. Lapsen tulisi saada vanhemmaltaan tai huoltajaltaan valvontaa, ohjausta, tukea koulunkäyntiin, ymmärrystä ja hellyyttä sekä vastuuta ja mahdollisuutta kasvaa aikuisuuteen. Lisäksi tarvittaessa on arvioitava sitä, onko lapsen oma elämäntapa vahingollista hänen terveydelleen ja kehitykselleen, esimerkiksi alkoholinkäytön, itsetuhoisuuden tai koulunkäynnin laiminlyömisestä vuoksi. (Mt.)

Lastensuojelun käsikirja (THL 2016) painottaa, että jotta sosiaalityöntekijä pystyy arvioimaan lapsen etua, on hänellä oltava riittävästi tietoa lapsen tilanteesta. Tämän vuoksi valmistellessaan huostaanottoa sosiaalityöntekijää ohjeistetaankin varmistamaan, että lasta tavataan riittävästi ja että hänen mielipidettään huostaanotosta ja häntä koskevasta ratkaisusta kuullaan. Käsikirjassa todetaan, että yleensä monipuolisen arvion saavuttamiseksi perheen tilanteesta sosiaalityöntekijä joutuu keräämään tietoa myös perheen ulkopuolelta. Lapsen edun mukaisessa arvioinnissa on Lastensuojelun käsikirjan mukaan lähdettävä liikkeelle lapsen ja lapsen tarpeiden näkökulmasta, jolloin esimerkiksi lapsen ja vanhempien välinen etujen ristiriitatilanne pitäisi ratkaista harkinnassa lapsen edun hyväksi. (Mt.)

Laajan harkintavallan vuoksi suomalaisilla sosiaalityöntekijöillä on mahdollista arvioida huostaanoton tarvetta toisistaan poikkeavin tavoin. Tällöin he tekevät erilaisia päätöksiä asiasta ja toteuttavat erilaista huostaanottopolitiikkaa. Eroa harkinnan käyttöön voi mahdollisesti tuoda esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden työkokemuksen pituus, mihin viitettä saattaa antaa Julie Drury-Hudsonin (1999) Australiassa tekemä tutkimus. Sosiaalityöntekijöiden huostaanottojen päätöksenteon eroavaisuutta sosiaalityöntekijän kokemuksen näkökulmasta tutkineen Drury-Hudsonin mukaan kokeneiden (yli 10 vuotta työskennelleiden) ja noviisien (jotka ovat vielä sosiaalityön opiskelijoita) tilanteiden arviointi on erilaista. Noviiseilla oli tutkimuksessa tilanteiden arviointiin liittyvä erilaisten tekijöiden punnitseminen heikompaa kuin kokeneilla sosiaalityöntekijöillä. Kokeneilla sosiaalityöntekijöillä oli sen sijaan selvempi ymmärrys niistä tekijöistä, joiden avulla he voivat parhaiten määrittää lapsen tilanteeseen sisältyvää riskiä. He myös pystyvät noviiseja paremmin käyttämään hyväkseen teoreettista tietoa. (Mt.)

Sosiaalityöntekijöiden harkinnankäytön eroja tasoittavat harkintaan saadut toiset mielipiteet, näkemykset ja valvonta. Suomalaisessa lastensuojelussa sosiaalityöntekijä periaatteessa arvioi ja tekee huostaanottoon liittyviä päätöksiä yhdessä muiden kanssa, sillä suomalaisessa lastensuojelussa on Berrickin ym. (2015b) mukaan horisontaalinen päätöksentekomalli, jossa päätöksenteon arviointiin ja vahvistukseen osallistuu useita eri toimijoita. Horisontaalissa päätöksentekomallissa päätöksentekoon voivat osallistua sosiaalityöntekijän kollegat, yhteistyökumppanit ja jopa

asiakasperheiden vanhemmat ja lapset. Toisin on vertikaalisessa päätöksenteossa, jossa sosiaalityöntekijän päätöksen arvioitsijana ja vahvistajana toimivat virkamiehet esimiehestä ylöspäin. (Mt).

Lastensuojelulaki (417/2007) määrittää asiantuntijoilta saatavan oikeudellisen ja muun lastensuojelussa toteuttamiseen liittyvän arviointituen huostaanoton päätöksenteossa niin tärkeäksi, että kunnan on lain mukaan vastattava siitä, että sosiaalityöntekijällä on sitä saatavillaan. Sosiaalityöntekijällä pitää olla käytettävissään lapsen kasvun ja kehityksen asiantuntijoista sekä muista lastensuojelutyössä tarvittavista asiantuntijoista muodostuva asiantuntijatyöryhmä lastensuojelun päätöksenteon tukemiseksi. (Mt., 14 §). Tällaista asiantuntijaryhmää kutsutaan yleisesti moniammatilliseksi työryhmäksi. Arviointituen lisäksi sosiaalityöntekijälle on laissa säädetty oikeus saada lausunto huostaanoton valmistelun ja päätöksenteon tueksi salassapitovelvollisuuden estämättä muun muassa valtion ja kunnan viranomaisilta, sosiaalipalvelujen tuottajilta, terveyden- ja sairaudenhoitotoimintaa harjoittavalta yhteisöltä tai toimintayksiköltä sekä terveydenhuollon ammattihenkilöltä (LsL 417/2007, 41 §; Asiakaslaki 813/2000, 20 §).

Erinäiset päätöksenteon vahvistajat ja arvioitsijat tuovat siis omat vaikutuksensa siihen, millaisia päätöksiä sosiaalityöntekijä tekee. Huostaanottopäätöksiin vaikuttavat samat päätöksenteon kontekstit, kuin muihinkin päätöksiin ja näiden kontekstien odotusten ja vaatimusten välillä sosiaalityöntekijän on tasapainoiltava. Riitta Laakson (2013) tutkimuksen tulokset tuovat hyvin esille päätöksentekoon kohdistuvien vaatimusten kanssa tasapainoilua suomalaisessa lastensuojelussa sijaishuoltopaikan valintaan liittyvän päätöksenteon näkökulmasta. Sosiaalityöntekijöillä on tutkimuksen mukaan päätöksenteossa huomioon otettavanaan niin lapsen, hänen vanhempiansa ja eri ammattilaisten näkemykset kuin kuntien epäviralliset ja viralliset linjaukset sekä palveluntuottajat ja sijaisperheet asiakasprofiileineen ja toiveineen. (Mt.)

Koska harkintaa käyttävä lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä työskentelee lain (LsL 417/2007) mukaisesti kunnallisessa sosiaalihuollossa ja on osa kunnallista lastensuojelua, niin tällöin myös kunnalliset ja organisatoristen reunaehdot ohjaavat sosiaalityöntekijän huostaanottopäätöksiä. Tämä tarkoittaa sitä, että eroja siihen, kuinka huostaanottoihin liittyvä harkintaa käytetään ja millaista lastensuojelupolitiikkaa toteutetaan, syntyy myös työyhteisöjen ja kuntien välille (Pösö 2015, 21).

4 Tutkimuksen toteutus

4.1 Tutkimustehtävä

Tutkimustehtävänäni on tarkastella huostaanottoihin liittyvää päätöksentekoa seuraavien tutkimuskysymysten avulla:

1. Onko tekijöitä, jotka haittaavat merkittävästi huostaanoton valmistelua ja mitä ne ovat sosiaalityöntekijöiden arvioiden mukaan?
2. Mitkä tekijät selittävät sosiaalityöntekijöiden arvioita huostaanoton valmistelua haittaavista tekijöistä?
3. Miten huostaanoton valmistelua haittaavat tekijät haastavat sosiaalityöntekijöiden hyvää huostaanottopäätöksentekoa?

Vastaan tutkimuskysymyksiin monimenetelmällisen analyysin kautta. Tarkastelen huostaanottojen valmistelua haittaavia tekijöitä O’Sullivanin (2011) hyvän päätöksenteon (*sound decision making*) teorian kautta, jolloin hyvä päätöksenteko muodostuu lapsen ja vanhempien osallisuudesta, yhdessä työskentelystä, tiedon käytöstä ja tunteiden hallinnasta, tilannekuvan luomisesta, vaihtoehtojen analysoinnista sekä tuesta ja ohjauksesta. Tällöin lähtökohtanani on se, että huostaanoton valmistelua haittaavat tekijät haastavat mahdollisuutta hyvään päätöksentekoon.

Tutkimukseni aineisto on kerätty kyselyllä ”Legitimacy and Fallibility in Child Welfare Services – A cross-country study of decision making” -tutkimushankkeeseen, jossa vertaillaan neljän maan lastensuojelun päätöksentekoa. Käyttämäni aineisto muodostuu kyselyyn vastanneista suomalaisista sosiaalityöntekijöistä. Tutkimusaineiston kautta tarkemmaksi huostaanoton päätöksenteon näkökulmaksi tarkentuvat sosiaalityöntekijöiden arviot työpaikkaan liittyvistä huostaanoton valmistelua haittaavista tekijöistä. Tällöin tarkastelun ulkopuolelle rajautuvat muut, esimerkiksi asiakkaisiin liittyvät huostaanoton valmistelua haittaavat tekijät, sekä muiden toimijoiden, kuten hallinto-oikeuden tekemät huostaanottopäätökset.

4.2 Aineiston ja vastaajien kuvailu

Aineisto

”*Legitimacy and Fallibility in Child Welfare Services - A cross-country study of decision making*”- tutkimushankkeen ¹ tarkoituksena on tunnistaa eri hyvinvointivaltiomalleista ja lastensuojelujärjestelmistä tekijöitä, jotka tukevat tai vaikeuttavat korkealaatuista lapsen ja perheen edun mukaista päätöksentekoa. Hankkeen yhtenä tarkoituksena on saada päätöksenteon laadun kriittisen tarkastelun kautta käsitys lastensuojelujärjestelmissä mahdollisesti kaivattavista parannuksista. Tutkimushankkeen keskiössä on huostaanoton päätöksenteon legitimitetin tarkastelu. Huostaanoton päätöksenteon analyysi pohjautuu Habermasin (1996; Eriksen & Weigård 2004) viitekehykseen katutason päätöksenteon legitimitetistä. Tällöin päätöksenteon legitimitettiin tarkastellaan neljän ulottuvuuden kautta: evidenssi, aika, osallisuus ja selontekovelvollisuus. (Berrick ym. 2015a.) Hanke analysoi Suomen, Norjan, Englannin ja Yhdysvaltojen Kalifornian osavaltion lastensuojelujärjestelmiä. Hankkeeseen kerättiin kyselyaineisto kolmelta eri taholta: kansalaisia yleisesti edustavalta otokselta, lastensuojelun sosiaalityöntekijöiltä, sekä hallinto-oikeuden lastensuojelun päätöksiä tekeviltä työntekijöiltä.²

Tutkimuksessani käytän lastensuojelun sosiaalityöntekijöiltä kerättyä aineistoa. Hankkeeseen osallistuneista neljästä maasta saatiin kyselyyn kaikkiaan 1020 vastaajaa. Käytän tutkimuksessani suomalaisilta lastensuojelun sosiaalityöntekijöiltä kerättyä aineisto-osaa. Aineisto on kerätty kyselylomakkeella standardoidusti ja strukturoidusti siten, että kohdehenkilöt muodostavat otoksen perusjoukosta (ks. Hirsjärvi ym. 2009, 193–194). Kysely toteutettiin sähköisesti siten, että

¹ Tässä tutkimuksessa esitetyt tiedot hankkeesta löytyvät Bergenin yliopiston internet-sivuilta: <http://www.uib.no/admorg/38063/legitimacy-and-fallibility-child-welfare-services>

² Hankkeen johtaja on Marit Skivenes Bergenin yliopistosta. Muut tutkimusryhmän jäsenet ovat professori Nigel Parton ja tohtori Sue Peckover Huddersfieldin yliopistosta, Englannista, Professori Jill Berrick Kalifornian yliopistosta, Yhdysvalloista sekä professori Tarja Pösö Tampereen yliopistosta. Hankkeen on rahoittanut Norjan tiedeakatemia vuosille 2012–2016.

kyselylomake oli vastattavana internet-verkossa verkko-survey työkalu Questbackin kautta. Linkki kyselyyn lähetettiin sähköpostitse kohderyhmälle.

Suomessa linkki kyselyyn lähetettiin 5.3.2014 sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestön Talentian kautta sähköposteihin Talentian jäsenille, jotka työskentelivät jäsenrekisterin mukaan väliaikaisesti tai pysyvässä virassa sosiaalityöntekijöinä tai sosiaalityön esimiehinä. Kyselyyn pyydettiin vastaajiksi lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä. Linkin lisäksi sähköpostissa oli saatekirjelmä (liite 2), jossa tutkimuksesta ja siihen vastaamisesta kerrottiin. Lomakkeeseen vastaamisen arvioitiin vievän 8–12 minuuttia aikaa. Linkki oli tarkoitus pitää avoinna, kunnes 300 vastaajaa oli tavoitettu. Kyselyyn tuli vastauksia melko hyvin, kuitenkin 300 vastaajan saamiseksi lähetettiin 8.4.2014 Talentian jäsenille uusi sähköpostiviesti linkillä kyselyyn ja saatekirjelmällä varustettuna lisävastaajien saamiseksi.

Aineiston keräämiseen käytetty kyselylomake sisältää strukturoituja ja avoimia kysymyksiä. Tutkittavilta kysyttiin perustietojen (ikä, sukupuoli) lisäksi heidän työvuosistaan nykyisessä työpaikassa ja lastensuojelussa yleensä, koulutustaustastaan, asiakasmäärästään, johtavasta asemasta, työpaikan sosiaalityöntekijöiden määrästä sekä niiden huostaanottojen määrästä, joihin vastaaja on osallistunut vastuullisena sosiaalityöntekijänä viimeisen 12 kuukauden aikana. Lomake rakentuu siten, että siinä on kaksi vinjettiä, eli kehystarinaa, joiden jälkeen on esitetty väittämiin perustuvia monivalintakysymyksiä sekä kolme avointa kysymystä. Olen käyttänyt vain ensimmäiseen vinjettiin pohjautuvia vastauksia sekä taustakysymyksiä tutkimukseni aineistona, minkä vuoksi en esittele toista vinjettiä enkä siihen pohjautuvia kysymyksiä. Käyttämässäni aineiston osassa vastaajia on pyydetty vastaamaan kysymyksiin seuraavan kehystarinan pohjalta:

Työskentelet pojan, Aleksin, kanssa, joka on 5-vuotias ja jonka perhe on saanut avohuollon tukitoimenpiteitä jo jonkin aikaa. Tapaukseen liittyy vanhempien päihteiden ongelmakäyttöä, aikaisempaa väkivaltaa perheessä ja yleistä laiminlyöntiä. Tilanne on huonontunut viime aikoina siinä määrin, että ajattelet pojan tilanteen vaarantuneen merkittävästi. Aloitat huostaanoton valmistelun ajatuksella, että Aleksin otetaan huostaan. Tapaat vanhemmat kertoaksesi tästä. Vanhemmat vastustavat huostaanottoa.

Kehyskertomusta seuranneiden kysymysten vastauksista olen käyttänyt niitä, jotka ovat olleet olennaisia tutkimuskysymyksiini vastaamisessa. Kyselylomake kaikkine kysymyksineen on nähtävissä liitteenä (liite 1). Aineistona käyttämässäni kysymyksissä on ensinnäkin haluttu saada tietoa siitä, paljonko vastaajat arvioivat aikaa käytettävän huostaanoton valmisteluun prosessin eri vaiheissa vastaavassa tilanteessa ja olisiko heillä riittävästi aikaa valmistella Aleksin huostaanotto heitä tyydyttävällä tavalla huomioon ottaen tilanteen heidän työpaikallaan. Lisäksi käyttämässäni

aineistossa kysymyksissä on haluttu saada tietoa siitä, mikä taho seuraa ja arvioi huostaanoton valmistelua ja vahvistaa päätöksentekoa. Vastaajilta on kysytty, kuinka vakuuttuneita he ovat päätöksenteon laadusta koskien heidän omiaan, kollegoidensa ja esimiestensä päätöksiä hallinto-oikeuteen menevistä huostaanottohakemuksista.

Edellä mainittuja tietoja on kerätty monivalintakysymysten kautta. Lisäksi vastaajilta on kysytty avoimessa kysymyksessä sitä, olisiko heidän nykyisessä työpaikassaan tekijöitä, jotka haittaisivat merkittävästi Aleksin tapauksen hoitamista heitä tyydyttävällä tavalla. Vastaajia on pyydetty kuvaamaan kaksi merkittävintä tekijää. Lisäksi lomakkeessa on kaksi muuta avointa kysymystä, joita en ole käyttänyt analyysissäni. Toisessa niistä kysytään huostaanottoasioiden päätöksentekoa parantavia tekijöitä ja toinen on yleistä huostaanottoon liittyvää päätöksentekoa ja kyselylomaketta koskevaa kommentointia varten.

Kyselylomake on laadittu siten, että samalla kyselyllä on mahdollista tarkastella kutakin tutkimuksen kohteena olevaa erilaista lastensuojelujärjestelmää. Kysely laadittiin englanniksi ja käännettiin suomeksi ja norjaksi. Joissakin tapauksissa oli ollut tarpeellista muuttaa alkuperäistä termiä käännöksessä kyselymaan kontekstiin sopivammaksi. Ennen kyselyn lähettämistä sosiaalityöntekijöille sen toimivuus varmistettiin koekyselyillä, joihin useat sosiaalityöntekijät vastasivat.

Yksi kyselylomakkeen mahdollisista heikkouksista on se, että kysymysten muotoilut ovat osittain monitulkinnaisia eivätkä ne aina välttämättä ole parhaita mahdollisia halutun tiedon keräämiseen suomalaisessa kontekstissa. Yleisestikin kyselylomakkeiden laatimisen haasteena voidaan sanoa olevan sanojen ja lauseiden tulkinnanvaraisuudessa, ja siinä, että tulkinnanvaraisuudesta syntyneitä väärinymmärryksiä on vaikea kontrolloida vastaajien etäisyyden vuoksi (Hirsjärvi ym. 2009, 195). Kovin moni vastaaja ei kuitenkaan ole tuonut esille vastaamiseen tai kysymysten ymmärtämiseen liittyviä vaikeuksia avoimessa kommenttikentässä. Kyselylomakkeeseen liittyviä kommentteja oli 12 kappaletta. Kolmessa kommentoitiin kyselylomakkeen täyttämiseen liittyviä haasteita, kuten sitä, että lomakkeessa ei pystynyt palaamaan taaksepäin korjaamaan vanhoja vastauksia ja että kyselylomake koettiin hankalaksi. Yhdeksän vastaajaa oli tuonut esille täyttämisen olleen hankalaa siksi, että kysymysten kautta yksinkertaistetaan huostaanottoihin liittyvää valmistelua ja päätöksentekoa. Muutama vastaaja on kommentoinut *Aleksin* tapausta koskevaa kehyskertomusta ja vaikeutta ymmärtää sen kysymyspatteriston ensimmäinen kysymys. Lisäksi muutama vastaaja on kommentoinut yksittäisten kysymysten tulkinnan vaikeutta.

Kommentoinnin ollessa näin vähäistä voinee olettaa, että yleisesti ottaen kyselyyn vastaajilla ei ollut ongelmia kysymyksiin vastaamisen, vinjettien tai vastausvaihtoehtojen kanssa. Käyttämieni Likert -asteikollisten muuttujien kohdalla ei ollut mahdollista vastata ”*en osaa sanoa*”, joten niiden perusteella ei voi tehdä päätelmiä kysymysten tulkintaan liittyvistä vaikeuksista. Vastaajien määrään ei ole muodostunut minkään kysymyksen kohdalla suurta katoa, joten mikään yksittäinen kysymys ei tällä perusteella vaikuta vaikeammalta vastata.

Aineiston kerääminen lomakekyselyllä sähköisesti mahdollistaa sen, että kysely on ollut saatavilla suurelle määrälle lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä ja sen, että sosiaalityöntekijöiden on ollut helppo vastata kyselyyn ja tieto on välittynyt tutkijoille takaisin helposti. Lisäksi näin on mahdollistettu nopea ja edullinen tapa kerätä suuri määrä tietoa. Aineistoon vastanneet sosiaalityöntekijät ovat täysin anonyymeja. Sähköisen kyselytutkimuksen ongelmana on, että se jättää tavoittamatta ne, jotka eivät erinäisistä syistä halua tai pysty käyttämään sähköpostia tai ne, jotka kokevat sähköiseen kyselyyn vastaamisen liian vaikeaksi. Koska survey-kyselyssä tiedon kerääjän ja vastaajan välillä on etäisyyttä (Hirsjärvi ym. 2009, 195), ei voida olla varmoja siitä, että kaikki vastanneet todella ovat lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä, ja että yksi vastaaja ei ole vastannut useampaa kertaa kyselyyn.

Kysely tavoitti Suomessa kaikkinsa 340 lastensuojelun sosiaalityöntekijää. Lastensuojelun sosiaalityöntekijät voivat olla myös yhdenmetyt sosiaalityön tekijöitä, jolloin he tekevät lastensuojelun lisäksi aikuissosiaalityötä. Kuntatyöntantajien (2012) mukaan kaikissa kunnissa ja kuntayhtymissä oli lastensuojelussa 1284 sosiaalityöntekijää 3.10.2012, jolloin voisi ajatella, että aineistoon on saatu edustava otos lastensuojelun sosiaalityöntekijöistä. Tiedossa ei kuitenkaan ole, ovatko kuntatyöntantajat tavoittaneet henkilöstömäärät kaikista Suomen kunnista. On siis mahdotonta sanoa, kuinka suurta osaa lastensuojelun sosiaalityöntekijöistä otos todellisuudessa edustaa ja kuinka suuri vastaajien kato on. Katoa on aiheuttanut se, että lomake on lähetetty Talentian jäsenille, jolloin kaikki lastensuojelun sosiaalityöntekijät eivät ole saaneet pyyntöä lomakkeen täyttämiseen. Toinen kadon syy lienee sosiaalityöntekijöiden kiire, unohdus tai motivaation puute kyselyyn vastaamiseen. Motivaatiota vastaamiseen on saattanut alentaa se, että työasioita koskeva kysely on lähetetty mahdollisesti henkilökohtaiseen sähköpostiosoitteeseen, jollainen usealla Talentian jäsenellä voi olla jäsenrekisterin yhteystiedoissa. En arvele katoa aiheuttavien tekijöiden olevan sellaisia, että ne vääristäisivät liiaksi otoksen yleistettävyyttä perusjoukkoon, eli kaikkiin suomalaisiin lastensuojelun sosiaalityöntekijöihin.

Vastaajilta on kysytty, ovatko he sosiaalityöntekijöitä, joiden tehtävään kuuluu tällä hetkellä huostaanottojen valmistelu osana heidän työtään lastensuojelussa. Jos vastaajat ovat vastanneet ”ei”, he ovat rajautuneet pois kyselyn alkupään kysymyksistä ja päässeet vastaamaan kyselyyn kysymyksestä 16 eteenpäin. Rajasin käyttämästäni aineistosta pois ne vastaajat, joiden tehtävään ei kuulu tällä hetkellä huostaanottojen valmistelu osana heidän työtään lastensuojelussa, minkä jälkeen alkuperäisestä 340 vastaajasta jää jäljelle 208. Lisäksi poistin kolme vastaajaa, joiden vastausmallin epäloogisuudesta ja vajavaisuudesta käy selkeästi ilmi, että he eivät ole vastanneet tosissaan kyselyyn. Nämä vastaajat ovat laittaneet suoraa numerorivistöä vastauksiin piittaamatta siitä, mitä on kysytty tai sopiiko annettu numero vastaukseen. Täten lopullinen tutkimuksessa käytettävien vastaajien määrä on 205.

Vastaajien demografiset tiedot

Lastensuojelun sosiaalityöntekijöistä, joiden työtehtävään kuuluu huostaanottojen valmistelu, ei ole olemassa valtakunnallista tilastoa, jolloin vertailen tutkimukseeni vastanneiden demografisia tietoja joltain osin Kari Matelan (2011) ja Sinikka Forsmanin (2010) lastensuojelun sosiaalityöntekijöistä koostuviin aineistoihin sekä Maija Mänttari-van der Kuipin (2013) aikuis- ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöistä koostuvaan aineistoon. Kyseisten tutkimusten aineistot ovat laajahkoja kyselyillä kerättyjä aineistoja. Vastaajien taustatiedot ovat nähtävissä taulukossa 1.

Vastanneista noin kymmenes on johtavassa asemassa olevia sosiaalityöntekijöitä. Samansuuntainen osuus johtavia lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä on Matelan (2011) aineistossa. Vastanneista suurin osa, 94 prosenttia on naisia. Samankaltainen sukupuolijakauma on Mänttari-van der Kuipin (2013) ja Matelan (2011) aineistoissa. Vastaajien keskuudessa suurin ikäryhmä on 25–35-vuotiaat, joihin kuuluu 33 prosenttia vastanneista. Alle 25-vuotiaita on vastanneissa hyvin vähän, vain kaksi kappaletta (1 %). Ikäjakauma vastaa Matelan (2011) ja Mänttari-van de Kuipin (2013) tutkimusaineiston ikäjakaumaa.

Taulukko 1: Vastaajien taustatiedot

N=205		n	%
Sukupuoli (n=205)			
	nainen	192	93,7
	mies	13	6,3
Ikä (n=204)			
	alle 25	2	1,0
	25–35	68	33,3
	36–45	55	27,0
	46–55	40	19,6
	56–65 vuotta	29	19,1
Johtavassa asemassa oleva sosiaalityöntekijä (n=205)			
	kyllä	24	11,7
	ei	181	88,3
Työskentelyvuodet nykyisessä työpaikassa (n=204)			
	alle vuoden	23	11,3
	1–4	77	37,7
	5–9	56	27,5
	10–14	21	10,3
	yli 15 vuotta	27	13,2
Työskentelyvuodet lastensuojelussa (n=204)			
	alle vuoden	13	6,4
	1–4	55	27,0
	5–9	64	31,4
	10–14	31	15,2
	yli 15 vuotta	41	20,1
Koulutustausta (n=202)			
	kandidaatintutkinto (sosiaalityö pääaineena)	33	16,3
	kandidaatintutkinto (muu pääaine)	5	2,5
	maisterintutkinto (sosiaalityö pääaineena)	110	54,5
	maisterintutkinto (muu pääaine)	24	11,9
	tohtorin tutkinto (sosiaalityö pääaineena)	0	0
	tohtorin tutkinto (muu pääaine)	0	0
	muu	158	77,1

Vastaajien joukossa on melko tasaisesti eripituisia työuria tehneitä sosiaalityöntekijöitä. Alle vuoden lastensuojelussa työskennelleiden ryhmä on pienin, 6 prosenttia. Noin kolmannes on työskennellyt lastensuojelussa työntekijöinä 5–9 vuotta ja hieman yli kolmannes on työskennellyt lastensuojelussa yli 10 vuotta. Jakauma vastaa Matelan (2011) ainestoa. Noin puolet vastaajista on pysynyt nykyisessä työssään yli 5 vuotta. Vastaajien joukossa on sekä vähemmän aikaa samassa työpaikassa työskennelleitä, että pidempään samalla työpaikalla viihtyneitä konkareita. Yli kymmenes vastaajista on tehnyt pitkän uran samalla työpaikalla. Samankaltaiset jakaumat ovat Matelan (2011) ja Forsmanin

(2010) tutkimusaineistossa. Yli puolella (55 %) vastanneista on koulutustaustanaan maisterintutkinto, jossa sosiaalityö on ollut pääaineena. Suurella osalla (77 %) vastaajista on kandidaatin tai maisterintutkinnon lisäksi tai sijaan jokin muu tutkinto. Useat näistä vastaajista kertovat avoimissa vastauksissa, että heillä on sosionomi (AMK) koulutustausta, pätevyitysmiskoulutus tai sosiaalihuoltajatutkinto. Forsmanin (2010) tutkimuksessa lastensuojelun sosiaalityöntekijöillä on samankaltaisia taustoja (mt., 63).

4.3 Monimenetelmällisyys tutkimuksessani

Kvantitatiivinen (määrällinen) ja kvalitatiivinen (laadullinen) tutkimus mielletään usein kilpaileviksi ja toisistaan erillisenä käytettäväksi tutkimusotteiksi. Ne eroavat toisistaan niin tutkimuskäytänteiden kuin periaatteellisten epistemologisten kysymysten suhteen. (Hirsjärvi ym. 2009, 131–132.) Määrällistä ja laadullista tutkimusotetta ei kuitenkaan tarvitse pitää erillään, vaan niitä voi käyttää yhdessä samassa tutkimuksessa, jolloin niiden voi ajatella täydentävän toisiaan. Tällöin tutkimus on monimenetelmällinen. Käytän tutkimuksessani kvantitatiivista ja kvalitatiivista tutkimusmenetelmiä tasavertaisina, vaikka ne saavat tutkimuksessa erilaiset painotukset.

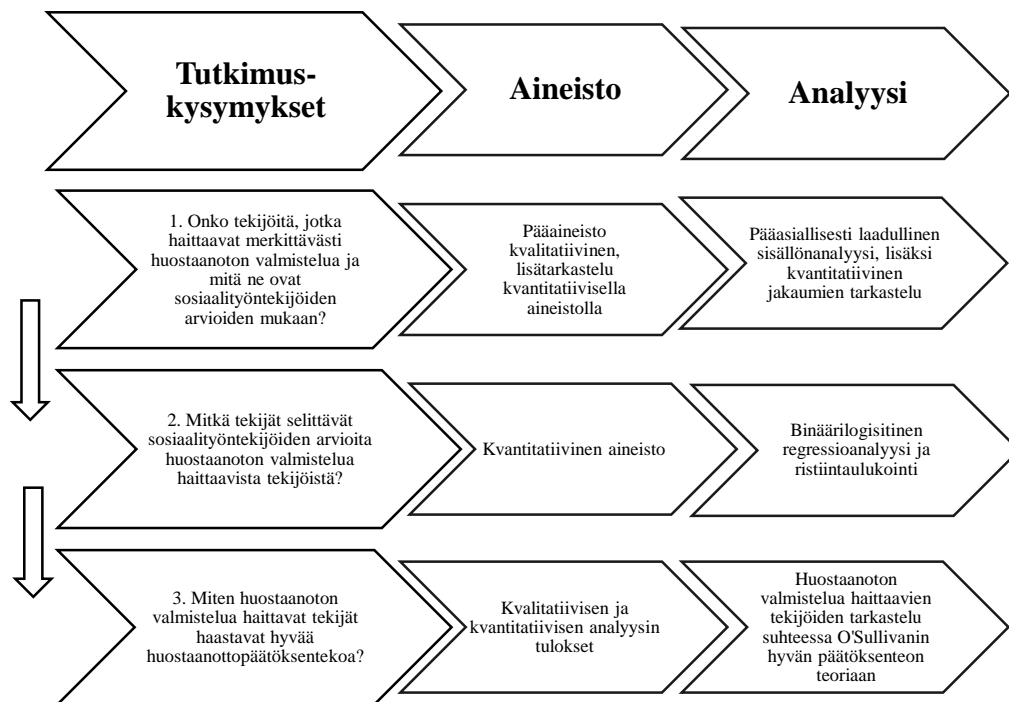
Monimenetelmällinen tutkimus yhdistää kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimusotteen filosofisia lähtökohtia, aineistonkeruutapoja ja aineiston analyysia. Sen lähtökohtana on, että kvantitatiivista ja kvalitatiivista tutkimusotetta yhdistämällä on mahdollista saavuttaa parempi ymmärrys tutkimusongelmasta kuin käyttämällä tutkimusotteita erikseen yksinään. (Creswell & Plano Clark 2007, 5.) Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa kvantitatiivista ja kvalitatiivista tutkimusotetta yhdistävää tutkimusotteesta käytetään usein käsitettä *mixed methods research*. Muita käytettyjä käsitteitä ovat esimerkiksi *mixed methodology research*, *multitrait* tai *multimethod research*, *integrated* tai *combined research* ja myös käsitettä *methodological triangulation* käytetään (Creswell & Plano Clark 2007, 5–6).

Tutkimuksessani olen yhdistänyt kvantitatiivista ja kvalitatiivista tutkimusotetta niin käytetyn aineiston kuin analyysin osalta. Aineisto koostuu kvantitatiivisesta ja kvalitatiivisesta aineistosta. Kummatkin aineistot on kerätty samalla puolistrukturoidulla kyselylomakkeella, jonka tuottama kvantitatiivinen aineisto on suoraan numeerisessa muodossa. Käyttämäni laadullinen aineisto koostuu avoimista vastauksista yhteen kyselylomakkeen kolmesta avoimesta kysymyksestä, jolloin laadullinen aineisto on kirjoitettuja vastauksia.

Lisäksi tutkimus on monimenetelmällinen sillä tavoin, että aineistoa on analysoitu sekä kvantitatiivisin että kvalitatiivisin menetelmin. Kvalitatiivisen aineiston analysoin kvalitatiivisesti ja kvantitatiivisen aineiston kvantitatiivisesti. En kvantifioinut kvalitatiivista aineistoa määrälliseen muotoon vaan kvantitatiivisen analyysin pohjana on ollut määrällinen aineisto-osa. Kvalitatiivinen aineisto ja analyysi kulkevat tutkimuksessani edellä ja ovat vahvemmassa roolissa kuin kvantitatiivinen aineisto ja analyysi. Kvalitatiivinen sisällönanalyysi loi analyysissäni raamit kvantitatiiviselle analyysille. Lähdin analyysissä liikkeelle kvalitatiivisesta sisällönanalyysistä, jonka kautta muodostuneita teemoja tarkastelin kvantitatiivisesti ja päädyin tuloksiin molempien analyysien perusteella. Tällaista monimenetelmällistä aineiston käytön ja analyysin tapaa voidaan kutsua ”sulautetuksi malliksi” (*embedded design*) (Creswell & Plano Clark 2007, 68).

Päädyin monimenetelmälliseen otteeseen saadakseni laajemman ja tarkemman kuvan ilmiöstä, kuin mitä olisin saanut yksinään laadullisen tai määrällisen tarkastelun kautta. Toinen tärkeä metodologioita ohjaava peruste oli aineiston rikkaus; olisi ollut haaskausta jättää käyttämättä sen suoma mahdollisuutta monimenetelmällisyyteen. Olen lähtenyt liikkeelle metodologisissa valinnoissani varsin pragmatistisesta näkökulmasta. Tällä tarkoitan sitä, että tutkimuskysymykset ovat ohjanneet metodien käyttöäni enemmän kuin tutkimusfilosofiset lähtökohdat (ks. Creswell & Plano Clark 2007, 24, 26). Suhdettani totuuteen tässä tutkimuksessa voisi kuvailla kriittiseksi realismiksi (ks. Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006), jossa pyrin pääsemään käsiksi jonkinlaiseen yhteisesti jaettuun totuuteen. Samaan aikaan olen kuitenkin tietoinen siitä, että se totuus, jonka saan aineiston kautta selville, on rakentunut kyselylomakkeen muotoilujen ja vastausilanteen kautta, jolloin toisenlainen ja toisessa hetkessä kerätty kysely antaisi erilaisen kuvan totuudesta.

Esitän seuraavaksi analyysiprosessin etenemisen sen selkeyttämiseksi, kuinka olen eri menetelmin analysoinut aineistoani vastatakseni tutkimuskysymyksiin (katso kuvio 1). Tämän jälkeen seuraavissa alaluvuissa käsittelen konkreettisemmin sitä, kuinka toteutin analyysit. Aineiston analyysi alkoi siitä, että käsittelin SPSS-tilasto-ohjelmaan valmiiksi syötetyn aineiston tarpeisiini sopivampaan muotoon. Myös laadulliset vastaukset avokysymyksiin oli syötetty SPSS-tilasto-ohjelmaan. Rajasin aineistosta pois muista maista kerätyn aineiston, sekä vastaajat, joiden ammatilliseen tehtävään ei kuulu huostaanottojen valmistelu. Määrittelin muuttujien mitta-asteikot ja tutustuin aineistoon tarkastelemalla muuttujien yksiulotteisia frekvenssijakaumia. Puuttuvat vastaukset ja ”en osaa sanoa”-vaihtoehdot oli valmiiksi määritelty puuttuvaksi tiedoksi.

Kuvio 1: Tutkimuskysymykset, käytetyt aineistot ja analyysimenetelmät

Kvalitatiivinen sisällönanalyysini kohdentui avoimen kysymyksen ”onko nykyisessä työpaikassasi tekijöitä, jotka haittaisivat merkittävästi tämän tapauksen hoitamista sinua tyydyttävällä tavalla? Jos on, niin kuvaa kaksi merkittävintä tekijää.” vastauksiin. Tarkastelin sitä, arvioivatko sosiaalityöntekijät, että on olemassa huostaanoton valmistelua haittaavia tekijöitä ja mitä nämä tekijät ovat. Analyysini ensimmäisen vaihe oli kartoittava (ks. Hirsjärvi ym. 2000, 136), jolloin lähdin liikkeelle aineistolähtöisesti, avoimena sille, mitä aineistosta nousee (ks. Eskola 2001, 136–137). Tällöin aineisto ohjasi analyysiani ja määrittä, mikä on tärkeää (ks. Hirsjärvi ym. 2000, 136).

Sisällönanalyysille tyypillisesti (ks. Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–113) etsin aineistosta ensin pelkistettyjä ilmaisuja, eli karsin tutkimuksen kannalta epäolellaisen tiedon pois. Seuraavassa vaiheessa kävin pelkistetyt ilmaisut tarkasti läpi ja etsin niistä samankaltaisuuksia ja erilaisuuksia. Yhdistin samasta asiasta kertovat ilmaukset luokiksi ja nimesin ne. Tällöin tavoitin tiivistin aineiston luokittelun eli klusteroinnin myötä. Tiivistyksessä etenin alaluokista ja niiden tiivistämisestä kohti abstrahointia, jossa käsitteellistin tietoa.

Analyysini toinen vaihe oli kvantitatiivinen, jolloin se kohdistui numeerisessa muodossa olevaan aineistoon. Kvantitatiivisissa analyysissa syvensin kuvaa huostaanoton valmistelua haittaavista tekijöistä muuttujien suomien mahdollisuuksien puitteissa tarkastelemalla niiden jakaumia yksiulotteisten frekvenssijakaumien, keskilukujen ja graafisten kuvioiden kautta. Syvensin

kvantitatiivisen analyysin siihen, mitkä tekijät selittävät sosiaalityöntekijöiden arvioita huostaanoton valmistelua haittaavista tekijöistä, jolloin tilastollisena menetelmänä oli logistinen regressioanalyysi (LRA) ja ristiintaulukointi. Tarkastelussa huostaanoton valmistelua haittaavien tekijöiden indikaattoreina olivat määrälliset aineiston muuttujat. Kuten aikaisemmin mainitsin, en kvantifioinut laadullisissa analyysissä muodostettuja teemoja määrälliseen muotoon. Syynä ratkaisuun on se, että kvantitatiivinen aineisto tarjosi paremmat mahdollisuudet tilastolliseen tarkasteluun kuin laadullisista teemoista kvantifioidut määrälliset muuttujat.

Tarkensin analyysin logistisessa regressioanalyysissä huostaanoton valmistelua haittaavaan kiireeseen. Kiireen tarkastelu LRA:n kautta oli perusteltua siksi, että kiire on usein avoimissa vastauksissa mainittu huostaanoton valmistelun pulmakohta. Muiden huostaanoton valmistelua haittaavien pulmakohtien analysoiminen regressioanalyysin kautta ei olisi ollut tällä aineistolla joko mahdollista tai tutkimustehtävän kannalta olennaista. LRA:ssa tarkastellaan useaa muuttujaa yhtäaikaaisesti, eli se on monimuuttujamenetelmä. Toisin kuin kahden muuttujan väliset kuvailevat analyysit, monimuuttujamenetelmät ovat selittäviä analyysimenetelmiä (Jokivuori & Hietala 2007, 14).

Logistisen regressioanalyysin avulla tutkin sitä, millaiset tekijät ennustavat arviota ajan riittävydestä. LRA:n avulla pyritään löytämään useiden muuttujien joukosta ne muuttujat, jotka parhaiten selittävät selitettävän muuttujan kuvaamaa ilmiötä. LRA valikoitui käytettäväksi menetelmäksi siksi, että se soveltuu kaksiluokkaisen (dikotomisen) vastemuuttujan analysointiin. Tällöin analyysia voidaan kutsua myös binäärilogistiseksi regressioanalyysiksi. LRA:ssa selittävät muuttujat voivat olla jatkuva-asteikollisia tai luokitteluasteikollisia. (Jokivuori & Hietala 2007, 56–58.) Aineistossani kaikki selittävät muuttujat ovat luokitteluasteikollisia. LRA:ssa tarkastellaan todennäköisyyttä selitettävän muuttujan kuvaamalle sattumalle. Analyysissä eri muuttujien eri ryhmiä vertaillaan *odds ration* avulla. Olen suomentanut ja tulkinnut *Odds ratiota* Jokivuoren ja Hietalan (2007) määritelmän mukaisesti todennäköisyydeksi ja riskiksi.

Tarkastelin ristiintaulukoimalla huostaanoton valmistelua haittaavien tekijöiden (muiden kuin kiireen) yhteyksiä selittäviin muuttujiin. Ristiintaulukointi valikoitu menetelmäksi sen vuoksi, että se vastaa tutkimustehtävän asettamaan tarpeeseen ja on järkevä ja lisäksi toimiva muuttujien mitta-asteikkojen kannalta. Aineistossani on vain nominaali- ja järjestysasteikollisia muuttujia, joiden kahdenväliseen tarkasteluun sopiva menetelmä ristiintaulukointi on (Metsämuuronen 2002, 46–49). Olen ristiintaulukoimalla tarkastellut muuttujien välisiä yhteyksiä ja testannut muuttujien välisten yhteyksien tilastollista merkitsevyyttä ja yleistettävyyttä (χ^2) –testillä (Khiin neliö). χ^2 –testin

oletuksena on tarpeeksi suuri otoskoko. Metsämuuronen (2000) esittää otoskoon vähimmäismääräksi 40 havaintoyksikköä, jolloin oletus täyttyy aineistoni kohdalla.

Analyysini kolmannessa vaiheessa katson huostaanoton valmistelua haittaavista tekijöistä kertovia empiirisiä tutkimustuloksia teoreettisesta näkökulmasta, jolloin pohdin sitä, miten näiden tekijöiden voi ajatella haastavan sosiaalityöntekijöiden mahdollisuuksia hyvään huostaanottopäätöksentekoon.

4.3.1 Kvalitatiivisen sisällönanalyysin toteutus

Laadullisessa analyysissä oli mukana neljän vastaajan karsimisen jälkeen 158 vastaajan ($n=162$, $N=205$) vastaukset. Kysymykseen vastaamattomuus on saattanut johtua motivaation puutteesta tai kiireestä. On mahdollista, että kysymystä on pidetty liian haastavana tai vaikeasti tulkittavana, mutta annetut vastukset eivät kuitenkaan viittaa tähän suuntaan, sillä vastausten sisällöt vastaavat esitettyyn kysymykseen. Myöskään palautteessa ei kerrota kysymykseen vastaamisessa olleen ongelmia. Vastaajat nimesivät tyypillisesti yhdestä kolmeen tekijää, jotka haittaisivat merkittävästi huostaanoton valmistelun hoitamista. Yhteensä yksittäisiä mainittuja tekijöitä on 273 kappaletta.

Aloitin sisällönanalyysin kopioimalla avoimen kysymyksen vastaukset tekstitiedostoon. Tulostin tiedostot paperille ja kävin niitä lävitse merkiten eri vastausteemoja erilaisin värein. Käytin analyysiyksikköinä sekä yksittäisiä sanoja, että lauseita. Useissa vastauksissa huostaanoton valmistelua haittaava ongelma oli kiteytetty yhteen sanaan, toisissa taas ilmiöistä kerrottiin usealla lauseella. Näin tein alustavan luokittelun. Vastausten koodien muuttuessa analyysin etenemisen ja jalostumisen myötä siirryin paperitekniikasta takaisin sähköiseen työskentelyyn. Tiivistin pirstaloidut värikoodatut maininnat omiksi teemaluokikseen. Hahmottelin ja yhdistelin syntyneitä luokkia monien harkintakierrosten kautta suuremmiksi kokonaisteemoiksi. Näitä yhdistelemällä syntyivät käsitteellistetyt yläkategoriat huostaanoton valmistelua merkittävästi haittaaville tekijöille.

Esittelen sisällönanalyysin keskeiset tulokset tulosluvuissa siten, että huostaanoton valmistelua haittaavien tekijöiden yläkategoriat muodostavat kukin oman lukunsa, eli luvut 5, 6, 7 ja 8. Lukujen alalukuina ovat pienemmät teemakokonaisuudet, alakategoriat, joista yläkategoriat on muodostettu. Kustakin pulmakohdasta kertoessani olen esittänyt otteita avoimista vastauksista sen havainnollistamiseksi, millaisista vastauksista teemat ovat koostuneet ja miten näistä teemoista on kirjoitettu.

4.3.2 Kvantitatiivisen analyysin toteutus

Logistisessa regressioanalyysissa ajan riittämättömyyden kokemusta selittävä malli luotiin askeltavalla menetelmällä, jolloin ensimmäisellä askeleella on otettu valikoima selittäviä muuttujia mukaan malliin. Mallista on askelittain karsittu muuttujia parhaimman mahdollisen mallin saamiseksi. Tällöin selittäviä muuttujia on seulottu aineistolähtöisesti eikä teoreettiselta pohjalta. Mallista on tiputettu heikompia selittäjiä. Näin etenemällä on pyritty muodostamaan malli, jossa on vain tilastollisesti merkitseviä selittäjiä. (Ks. Jokivuori & Hietala 2007, 66–68.) Mallia muodostettaessa on tarkkailtu *Nagelkerken* näennäisselitysstetta, jota Jokivuoren ja Hietalan (2007, 68) mukaan pidetään suositeltavimpana. Näennäisselitysstaste voi saada arvot 0:n ja 1:n välillä. Lopullisessa mallissa näennäisselitysstaste oli hyvää tasoa. Askelluksessa on seurattu myös mallin testisuureessa (-2 log likelihood) tapahtunutta muutosta. Testisuuretta testataan Hosmer and Lemeshown testillä, joka tuottaa khiin neliö -testin. Jos p-arvo on suurempi kuin ,05 ovat mallin selittäjät parempia kuin testivakio.

Selitettävänä muuttujana logistisessa regressioanalyysissa oli ”*Olisiko sinulla riittävästi aikaa valmistella 5-vuotiaan Aleksin huostaanotto sinua tyydyttävällä tavalla ottaen huomioon tilanteen työpaikallasi?*” Luokittelin muuttujan analyysia varten dikotomiseksi. Tällöin koodasin *en osaa sanoa* -vaihtoehdon pois. Muuttujan luokiksi jäivät *kyllä* ja *ei*. Selittäviksi muuttujiksi valikoin kaikki taustamuuttujat (*iän, sukupuolen, johtavassa asemassa olemisen, työskentelyvuodet lastensuojelussa, työskentelyvuodet viimeisimmässä työpaikassa, muodollisen sosiaalityöntekijän pätevyuden, sosiaalityöntekijöiden määrän työpaikalla, asiakasmäärän ja huostaanottojen määrän viimeisen 12 kuukauden aikana*). Lisäksi valitsin selittäviksi muuttujiksi sekä organisaatiolta että kollegoilta saadun huostaanoton päätöksenteon vahvistus- ja seurantatuen.

Tarkastellakseni organisaatiolta saatavaa päätöksenteon vahvistus- ja seurantatukea koodasin uudet dikotomiset dummy-muuttujat SPSS-tilasto-ohjelmaan. Ne saivat seuraavat arvot: *organisaatio ei vahvista päätöstä huostaanottohakemuksen teosta / organisaatio vahvistaa päätöksen huostaanottohakemuksen teosta* sekä *organisaatio ei arvioi ja seuraa perusteellisesti työtä ja huostaanoton valmistelun päätöksentekoa / organisaatio arvioi ja seuraa perusteellisesti työtä ja huostaanoton valmistelun päätöksentekoa*. Luokittelin organisaation tukeen sisältyviksi indikaattoreiksi molemmissa muuttujissa *johtavan sosiaalityöntekijän tai vastaavan, sosiaalitoimen johtavan tai vastaavan, toimiston lakimiehen ja moniammatillisen työryhmän*. Osan logistisessa regressioanalyysissa käytetyistä selittäivistä muuttujista koodasin tiiviimpiin luokkiin kuin

alkuperäisen muuttujan. Huostaanottojen määrässä (viimeisen 12 kuukauden aikana) käytettiin kolmiluokkaiseksi uudelleenluokiteltua muuttujaa (0–2, 3–8 tai 9–15 huostaanoton valmistelua), kuten myös asiakasmäärässä (1–29, 30–53 tai yli 53 asiakasta) ja sosiaalityöntekijöiden määrässä (1–10, 11–20 tai 21–40 sosiaalityöntekijää). Regressioanalyysin tulos on esitetty ajan riittämättömydestä kertovassa tulosluvussa (6.1).

Jatkoin analyysia ristiintaulukoimalla kerrottujen huostaanoton valmistelun pulmakohtien yhteyttä ensinnäkin vastaajaan itseensä sekä työskentelyorganisaatioon liittyviin taustatekijöihin. Vastaajiin liittyvinä selittävinä muuttujina oli mahdollista käyttää vastaajan sukupuolta, ikää, johtavaa asemaa, työvuosia nykyisessä työpaikassa, työvuosia lastensuojelussa sekä vastaajan muodollista sosiaalityöntekijän pätevyyttä. Työskentelyorganisaatioon liittyviä muuttujia on aineistossa vain muutamia: sosiaalityöntekijän asiakkaana olevien lasten määrä, huostaanottojen määrä ja työyhteisössä työskentelevien sosiaalityöntekijöiden määrä.

Ristiintaulukoinneissa selitettävänä muuttujana oli huostaanoton valmistelua haittaavat tekijät. Ristiintaulukoin järjestelmällisesti huostaanoton valmistelua haittaavat tekijät vastaajiin itseensä sekä työskentelyorganisaatioon liittyvien muuttujien kanssa sekä myös vastaajan saaman huostaanottopäätöksen vahvistuksen ja huostaanoton valmistelutyön seurannan kanssa. Koska tutkimuksessani mielenkiinnon kohteena on hyvä huostaanottopäätöksenteko, käytin analyysissäni myös asetelmaa, jossa selitettävänä muuttujana oli vastaajan luottamus huostaanottihakemuspäätöksentekoon. Tällöin käytin huostaanoton valmistelua haittaavia tekijöitä indikoivia muuttujia selittävinä muuttujina. Ristiintaulukoin asiakasmäärä-muuttujan selittävinä muuttujana myös huostaanoton valmisteluun käytettävän ajan kanssa nähdäkseni voivatko asiakasmäärät lisätä valmisteluajan pituutta.

Kaikkien kvalitatiivisessa analyysissä muodostuneiden huostaanoton valmistelua haittaaville tekijöille ei ollut löydettävissä aineistosta sitä indikoivaa muuttujaa. Tämän vuoksi tilastollisen tarkastelun ulkopuolelle jäävät lastensuojelun puutteellisen organisoinnin ja resursoinnin pulmakohta ja sen alaluokat, sekä osittain lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden liian vähäinen määrä. Näistä tekijöistä olisi ollut mahdollista luoda kvantifioimalla muuttujat, mutta näiden muuttujien avulla ei olisi syntynyt tutkimustehtävän kannalta mielekäästä selittävää tarkastelua eikä suurimmassa osassa solufrekvenssien oletuksia täyttäviä testejä.

Ristiintaulukoinnin tuloksia tulkitessani katsoin χ^2 -testin p-arvon ollessa alle ,05 muuttujien välillä olevan tilastollisesti merkitsevän yhteyden, sillä tällöin virheellisen tuloksen riski on alle viisi

prosenttia. Tulkitsin ristiintaulukointeja tarkastelllessani myös muuttujien eri luokissa saamia prosenttiosuuksia. Ristiintaulukointien tulokset on koostettu taulukkoon, joka on tutkimuksen liitteenä (liite 3). Olen esittänyt testien tulokset tulosten esittelyn yhteydessä tekstissä silloin, jos tulos on ollut tilastollisesti merkitsevä. Samalla tavoin olen tuonut tuloksissa esille tarkastelemieni muuttujien jakaumia tekstinä tai kuviona, jos jakauma on ollut tutkimustehtävän kannalta merkityksellinen.

χ^2 -testin oletuksena on, että alle 5 odotetuista solufrekvensseistä soluja saa muodostaa maksimissaan 20 prosenttia oletetuista frekvensseistä, eikä alle 1 arvoa saa olla yhdessäkään (Metsämuuronen 2000a, 28). Luokittelin useita järjestysasteikollisia muuttujia solufrekvenssien oletusten täyttämiseksi, jolloin käytin pienempiluokkaista muuttujaa joko kaikkiin ristiintaulukointeihin tai sitten vaan muutaman muuttujan osalla. Jos muuttuja on täytynyt muuttua pienempiluokkaiseksi jokaista ristiintaulukointia varten, olen maininnut siitä tässä luvussa esitellessäni muuttujia. Muuttujien luokat ovat nähtävissä ristiintaulukoinnin tuloksia esittelevässä taulukossa (liite 3).

Huostaanoton valmistelua haittaavan riittämättömän ajan indikaattorina käytin muuttujaa kysymyksestä ”*Olisiko sinulla riittävästi aikaa valmistella 5-vuotiaan Aleksin huostaanotto sinua tyydyttävällä tavalla ottaen huomioon tilanteen työpaikallasi?*”. Vastausvaihtoehtoina oli *kyllä, ei, en osaa sanoa*. Ristiintaulukoinneissa on käytetty kaksiluokkaiseksi dummy-muuttujaksi koodattua muuttujaa, josta olen poistanut *en osaa sanoa* – vaihtoehdon.

Ristiintaulukoin ajan riittävyttä kuvaavan muuttujan aikaisemmin esittämieni selittävien muuttujien lisäksi huostaanoton valmisteluun käytettävän ajan kanssa, jolloin katsoin selittääkö valmisteluun käytettävä aika arviota ajan riittävydestä. Vastajia pyydettiin aikaisemman kokemuksensa perusteella arviomaan huostaanoton valmisteluun käyttämänsä aikaa seuraavaan vaiheeseen³: *Siitä, kun huostaanottihakemus on päätetty tehdä siihen, kun huostaanottihakemus lähetetään hallinto-oikeudelle?* Huostaanoton valmisteluajaksi rajautuu kysymysasettelun myötä huostaanottihakemuksen valmisteluun ja laatimiseen. Uudelleenluokittelin valmisteluajasta kertovan muuttujan 5-

³ Vastajia pyydettiin myös arvioimaan käytettävää aikaa vaiheeseen; *Siitä, kun olet kertonut vanhemmille huostaanoton välttämättömyydestä siihen, kun päätös huostaanottihakemuksesta on tehty?* En kuitenkaan ottanut kysymyksestä saatuja vastauksia huomion, sillä kysymysmuotoilun vuoksi (miksi vanhemmille kerrottaisiin huostaanoton välttämättömyydestä ennen kuin päätös huostaanottihakemuksen tekemisestä on tehty?) ensinnäkin saatujen vastausten tulkinta tulisi olemaan epävarmaa ja toiseksi ajanjakso, jota kysymys selvittää, ei ole niin merkityksellinen ajanpuutteen tarkastelussa.

luokkaiseksi, jolloin se saa luokat *1 vuorokausi, 2–6 vuorokautta, 1–3 viikkoa, 4–6 viikkoa, 7–24 viikkoa.*

Liian suurten asiakasmäärien indikaattorina käytin kysymyksen ”*kuinka monen lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä olet tällä hetkellä*” vastauksia. Koodasin alkuperäisen 34-luokkaisen muuttujan 9-luokkaiseksi, jolloin luokat saavat arvot *1-6/ 7-18/ 19–29/ 30–41/ 42–53/ 54–65/ 66–77/ 78–98/ 99+* lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä.

Vastaajien huostaanottojen määrän indikaattorina käytin kysymyksen ”*Kuinka moneen huostaanoton valmisteluun (lasten lukumäärä) olet osallistunut vastuullisena sosiaalityöntekijänä viimeisten 12 kuukauden aikana?*” vastauksia. Uudelleenluokittelin muuttujan 12-luokkaisesta 5-luokkaiseksi, jolloin muuttujan luokat ovat *en yhdessäkään/ 1–2/ 3–5/ 6–8/ 9–15 huostaanoton valmistelussa vastuullisena sosiaalityöntekijänä.* Solufrekvenssien oletukset eivät täytyneet ristiintaulukoinnissa iän, sukupuolen ja asiakasmäärän kanssa.

Muodollisen epäpätevyyden indikaattorina käytin vastaajan koulutustaustan pohjalta luomaani muuttujaa ”*sosiaalityöntekijän muodollinen pätevyys*”. Vastaajan koulutustaustaa on kysytty monivalintakysymyksenä taustakysymyksissä. Koodasin sosiaalityöntekijän muodollista pätevyyttä kuvaavan muuttujan dummy-muuttujaksi luokitellen muodollisesti päteviksi sosiaalityöntekijöiksi vastaajat, jotka olivat koulutustaustansa perusteella kelpoisuuslain määrittämän sosiaalityöntekijän pätevyyden omaavia. ⁴

Tarkastelin huostaanoton valmistelutuen puutteellisuutta kysymysten ”*Kuka vahvistaa päätöksesi huostaanottihakemuksen tekemisestä*” ja ”*Kuka arvioi ja seuraa PERUSTEELLISESTI työtäsi ja huostaanoton valmistelun päätöksentekoasi*” kautta. Vastaajaa on pyydetty valitsemaan sopivat vaihtoehdot. Vastausvaihtoehtoina ovat a) *Ei kukaan* b) *Kollega* c) *Johtava sosiaalityöntekijä tai vastaava* d) *Sosiaalitoimen johtaja tai vastaava* e) *Toimiston lakimies* f) *Joku riippumaton taho* g) *Moniammatillinen työryhmä* h) *Lapsen vanhemmat* i) *Lapsi* j) *Muu*. Vastausluokkina oli *kyllä* ja *ei*. Tukea oli mahdollista tarkastella huostaanottopäätöksen vahvistamisen ja arviointi- ja seurantatuen

⁴ Eli luokittelin muodollisesti päteviksi ne vastaajat, jotka ovat suorittaneet maisterin tutkinnon sosiaalityö pääaineenaan, jotka ovat sosiaalihuoltajia (aiemmin kelpoinen koulutus) ja ne, jotka kertoivat erikseen suorittaneensa pätevyitysmikoulutuksen. Toisenlaisillakin taustoilla voi olla muodollisesti pätevä, mutta muita taustoja eivät vastaajat tuoneet esille.

näkökulmasta, jolloin tarkastelun tarjoama näkökulma tukeen on hyvin suppea. Uupumaan voi jäädä esimerkiksi reflektiotuki, tunteiden- ja stressinhallintatuki sekä tilanteiden arviointiapu.

Vaikka *kollega* on organisaation sisällä toimiva muuttuja, se ei kuitenkaan ole organisaation tarjoama tuen, arvioinnin ja vahvistamisen väline. Siksi en ottanut sitä mukaan organisatorisen tuen indikaattoriksi koodaamiini organisaatiolta saatavia tukia kuvaaviin muuttujiin. Sen, vahvistaako organisaatio päätöksen huostaanottopäätöksen tekemisestä, tilastollista yhteyttä muihin muuttujiin ei voida testata, sillä testit eivät täytä edellytyksiä liian pienten solufrekvenssien vuoksi. Kolmiluokkaiseksi uudelleenluokiteltuna oli mahdollista tarkastella muuttujan yhteyttä vastaajan luottamukseen omaa huostaanottopäätöksentekoaan kohtaan.

Esimieheltä saatavaa tuen indikaattorina käytin muuttujaa ”*johtava sosiaalityöntekijä tai vastaava arvioi ja seuraa perusteellisesti työtä ja huostaanoton valmistelun päätöksentekoa*” ja muuttujaa ”*johtava sosiaalityöntekijä tai vastaava vahvistaa päätöksen huostaanottohakemuksen tekemisestä*”. Kollegoilta saatavan tuen indikaattorina käytin muuttujia ”*kollega vahvistaa päätökseni huostaanottohakemuksen tekemisestä*” ja ”*kollega arvioi ja seuraa PERUSTEELLSESTI työtäni ja huostaanoton valmistelun päätöksentekoa*”. Muuttujat ovat kaksiluokkaisia ja saavat arvot *kyllä* ja *ei*.

Moniammatillisen asiantuntija-avun puutteellisuuden pulmakohdtaa vastaamaan ei löydy aineistosta kovin täsmällisiä indikaattoreita. Toimiston lakimiehen ja moniammatillisen työryhmältä saatua tukea olen katsonut tarkastelemalla jakaumia siitä, arvioivatko vastaajat saavansa kyseisiltä tahoilta arviointi- ja seurantatukea sekä huostaanottohakemuksen vahvistuksen.

Huostaanottopäätöksentekoon kohdistuvaa luottamusta kuvaamaan käytin vastauksia kysymykseen ”*kuinka vakuuttunut ja varma olet päätöksenteon LAADUSTA? Arvioi päätöksenteon laatua sen kokemuksen pohjalta, jota sinulla on viimeisten 12 kuukauden ajalta*”. Käytin muuttujina vastaajien arvioita omistaan, kollegoidensa ja esimiestensä tekemistä päätöksistä koskien hallinto-oikeuteen meneviä huostaanottohakemuksia. Käänsin Likert -asteikon analyysia varten negatiivisesta positiiviseksi, minkä jälkeen se saa arvot 1 (*hyvin epäilevä*), 2 (*epäilevä*), 3 (*ei vakuuttunut eikä epäilevä*), 4 (*vakuuttunut*), 5 (*hyvin vakuuttunut*).

Keskeiset kvantitatiivisen analyysin tulokset esitetään tulosluvussa siitä huostaanoton valmistelun pulmakohdasta kertovassa luvussa, mihin analyysit liittyvät. Olen esittänyt tuloksissa analyysin tulokset siltä osin kuin ne ovat kiinnostavia tai merkittäviä tutkimustehtävän kannalta, eli silloin kun

niiden avulla pystyy selittämään huostaanoton valmistelun pulmakohtaa tai tuomaan esille vastaajaryhmien välisiä kiinnostavia eroja.

4.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Aineiston vastaajat ovat anonyymeja. Heiltä ei ole kerätty kyselylomakkeessa tietoja heidän henkilöllisyydestään, eikä minulla ei ole tietoa siitä, keitä vastaajat ovat. Vastaajien anonyymina pysymisen varmistamisen olen häivyttänyt tietoja, jotka voisivat tutkimustuloksissa esitetyissä avoimien vastauksien tekstiotteissa johtaa siihen, että lukija tunnistaisi vastaajan. Olen esimerkiksi häivyttänyt vastaajan työskentelypaikkakunnan. Tunnistamattomuuden varmistamiseksi en ole aineistokatkelmissa kertonut mitään vastaajaan liittyvää taustatietoa, kuten vastaajan ikää tai sukupuolta. En ole käyttänyt aineistokatkelmissa myöskään tunnistenumeroita, jotta eri katkelmien yhdistämisen avulla ei olisi mahdollista päätellä vastaajan työskentelypaikkaa tai henkilöllisyyttä.

Käytettävissäni oli valmis aineisto, jonka keräämiseen ei ole tarvittu tutkimuslupaa ja jonka käyttämiseen olen saanut luvan tutkimushankkeen johtajalta. Sähköpostitse lähetettyyn kyselyyn vastaaminen on perustunut täyteen vapaaehtoisuuteen, tutkittaville on kerrottu ennen vastaamista saatekirjelmässä (liite 2) tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuudesta, anonyymiuudesta ja tutkimuksen tarkoituksesta. Kerätty tieto ei ole erityisen arkaluontoista tai henkilökohtaista, olen kuitenkin käsitellyt tietoa sensitiivisesti. Olen kunnioittanut vastaajien halua vastata ja kertoa huostaanoton valmisteluun liittyvistä arvioistaan ja pyrkinyt ymmärtämään ja analysoimaan vastauksia mahdollisimman hyvin.

Olen pyrkinyt tekemään reliaabelin, eli toistettavan ja luotettavan sekä validin, eli pätevän tutkimuksen (Hirsjärvi ym. 2009, 226–227). Olen tutkimuksen luotettavuuden lisäämiseksi ja läpinäkyvyydeksi esittänyt analyysimenetelmäni sekä tutkimustulosten muotoutumisen tarkasti siten, että niiden muodostama polku olisi nähtävissä ja tutkimus tarvittaessa toistettavissa. Olen ollut huolellinen kvantitatiivisten testien ja muuttujamuunnosten tekemisessä sekä ylipäättänsä aineiston muokkaamisessa ja säilyttämisessä. Olen tuonut tutkimustuloksissa rehellisesti esille tutkimustuloksissa keskenään ristiriitaisia tuloksia sekä tuloksia, jotka eivät vastanneet hypoteesiani.

5 Lastensuojelun puutteellinen organisointi ja resursointi huostaanoton valmistelun pulmakohtana

Lastensuojelun puutteellinen organisointi ja resursointi ovat analyysin ensimmäinen yläkategoria. Huostaanoton valmistelun pulmakohtien yläkategoriat on esitetty omissa pääluvuissaan ja pulmakohtien alakategoriat päälukujen alalukuina. Avoimissa vastauksissa kerrotaan lastensuojelun puutteellisen organisoinnin sekä riittämättömien resurssien haittaavan huostaanoton valmistelua. Resurssien puutteesta kerrotaan yleisesti juurikaan täsmentämättä sitä, mistä resursseista puhutaan. Poikkeuksen tekevät runsaslukuiset vastaukset liian vähäisestä työntekijäresurssista. Työntekijäresurssien puutteellisuudesta kertovat vastaukset olen luokitellut omaksi huostaanoton pulmakohdaksi ja esitelty ne erillisesti omassa luvussa (luku 7). Vastauksissa kerrotut lastensuojelujärjestelmän organisatoriset puutteet voi jakaa kahteen teemaan, organisaation tarjoamien palvelujen ja sijaishuollon puutteellisuuteen sekä siihen, että lastensuojelutyö on organisoitu huonosti. Seuraavaksi käsittelemme näitä pulmakohtia omissa alaluvuissaan.

5.1 Riittämättömät resurssit

Avoimissa vastauksissa vastaajat kirjoittavat resursseista ensinnäkin yleisesti ja ytimekkäästi resurssi- käsitteen kautta, kertoen resurssien olevan vähäiset, riittämättömät tai niistä olevan pulaa:

”Resurssipula”

”resurssien vähyys (- -)”

Resurssit ovat laaja käsite, niillä voidaan tarkoittaa vastaajaan henkilökohtaisia resursseja tai organisaation työlle myöntämiä resursseja. Resursseista tarkentamatta kertovat vastaajat saattavat viitata samankaltaisiin lastensuojelun resursseihin kuin Forsmanin (2010) tutkimuksessa, jossa sosiaalityöntekijät resurssien puutteesta puhuessaan puhuvat aikapulasta ja asiakkaille tarjottavien palveluiden puutteesta sekä sosiaalityöntekijöiden käytössä olevien resurssien puutteellisuudesta. Tällöin puutteelliseksi oli arvioitu esimerkiksi sijaisten saatavuus, kotikäyntien organisoinnit ilman autoa ja työhuonetilat. (Mt., 125–126.)

Resurssien puutteellisuudella saatetaan viitata myös työntekijäresursseihin, joihin palaan tarkemmin jäljempänä. Lastensuojelun resurssipula on liitetty liian vähäiseen työntekijämäärään esimerkiksi Talentian (2012) kannanotossa sekä Talentian ja Lastensuojelun keskusliiton (Sinko & Muuronen

2013) lastensuojelun sosiaalityöntekijöille, perhetyöntekijöille ja muille lähityöntekijöille osoittamassa kyselyssä, jossa vastaajien kokemuksta lastensuojelun avohuollon resurssien riittävydestä on kartoitettu nimenomaan kysymyksillä avohuollon sosiaaliohjaajien ja sosiaalityöntekijöiden määrästä.

Voi myös olla, että resurssi-käsitettä käytetään yleisenä työnteon mahdollisuuksien kuvaajana. Kielitoimiston (2016) sanakirjan mukaan resurssit tarkoittavat voimavaroja, mahdollisuuksia ja keinoja. Tulkitsen vastaajien todennäköisimmin viittaavan resurssien puutteesta puhuessaan työlle myönnettyihin resursseihin, voimavaroihin, ja omiin mahdollisuuksiinsa tehdä töitä suhteessa näihin voimavaroihin. Osa vastaajista kiinnittää resurssien puutteen suureen asiakasmäärään, jolloin resurssit ovat liian vähäiset asiakasmäärään nähden:

”Resurssipula, koska asiakkaita tällä hetkellä yli sietorajan”

”Resurssien vähäisyys (- -) Minulla on avohuollossa noin 250 lasta, joiden asioista vastaavana sosiaalityöntekijänä olen...”

Resurssien vähyys lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden työtä haittaavana tekijänä nousee esille myös Forsmanin (2010) tutkimuksessa, jossa sosiaalityöntekijät kertovat, että heidän olisi mahdollista tehdä työnsä paremmin, jos heillä olisi enemmän resursseja käytössään (mt., 125). Vastaajat saattavat arvioida lastensuojelun resurssit riittämättömiksi siksi, että kunta, jossa vastaaja työskentelee, ei ole varannut riittävästi määrärahoja lastensuojeluun, sillä Valtiontalouden tarkastusvirasto (2012) arvioi lastensuojelun tuloksellisuustarkastuskertomuksessaan kuntien lastensuojelun määrärahojen olevan useissa kunnissa riittämättömät, ja tämän näkyvän sosiaalityöntekijöille puutteellisina työskentelyn mahdollisuuksina ja keinoina (mt., 170–173).

5.2 Kunnan lastensuojelupalveluiden ja sijaishuollon puutteellisuus

Vastaajat kertovat huostaanoton valmistelua haittaavasta lastensuojelun palveluiden puutteellisuudesta yleisesti palveluiden näkökulmasta ja erikseen erityisesti sijaishuollon palveluiden näkökulmasta. Palveluista puhuessaan vastaajat saattavat tarkoittaa huostaanottoa edeltäviä avohuollon palveluita, mutta myös palveluita, joita vanhemmat ja lapset tarvitsevat huostaanoton aikana ja sen jälkeen. Lastensuojelun palveluiden kerrotaan olevan ruuhkautuneita, tai riittämättömiä siten, että ne eivät ole oikea-aikaisia. Muutama vastaaja kirjoittaa palvelujen sijaan tarkemmin avohuollon palvelujen riittämättömyydestä. Yksi vastaaja kertoo yksilöidymmin palvelujen

puutteeksi sen, että vanhemmille ei ole saatavissa päihdehuollon asiantuntijoiden tukea kunnan huonojen resurssien vuoksi. Lisäksi perhetyöntekijöitä ja sosiaaliohjaajia kerrotaan olevan liian vähän. Yhdessä vastauksessa palveluiden ongelmaksi kerrotaan palveluorganisaation liiallisen byrokraattisuuden.

”(- -) palveluiden ruuhkautuneisuus ”

”Päihdehuollon asiantuntemus ja tuki vanhemmille päihteistä eroon pääsemiseksi huonosti resursoitu kunnassa ”

”(- -) Perhetyöntekijöitä ja sosiaaliohjaajia liian vähän ”

On mahdollista, että vastaajat viitatessaan avohuollon palvelujen riittämättömyyteen viittaavat siihen, että heidän arvionsa mukaan huostaanottoihin on ryhdyttävä, kun saatavilla ei ole riittäviä avohuollon palveluja. Vastaajat saattavat siis viitata esimerkiksi palveluihin, joita vanhemmat tarvitsisivat ennen tilanteen päättymistä huostaanottoon, mutta lisäksi myös palveluihin, joita perhe tarvitsisi, kun huostaanottoa aletaan valmistella. Yksi vastaajista nimeääkin ongelmaksi sen, että huostaanottovaiheessa vanhempien tarvitsemia palveluita ei oteta tarpeeksi huomioon. Vastauksessa saatetaan viitata myös sosiaalityöntekijän työskentelytapaan. Huostaan otettujen lasten vanhempien saamien palveluiden riittämättömyys on tuotu esille myös Toimiva lastensuojelu- selvitystyöryhmän loppuraportissa (STM 2013, 12).

Vastaajien arviot lastensuojelun palvelujen puutteellisuudesta saattavat johtua siitä, että vastaajan työskentelykunta ei ole arvioinut lastensuojelun tarvetta kunnassa oikein, tai sitten ei ole ottanut tarvearviota huomioon kohdentaessaan varoja lastensuojeluun ja järjestäessään palveluita. Tällaisesta mahdollisuudesta kielii Lastensuojelun tuloksellisuuskertomus (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2012), jonka mukaan kuntien laatimat Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmat eivät kaikissa kunnissa näytä ohjaavan lastensuojelun työn ja palveluiden järjestämistä (mt., 197–198). Lastensuojelun asiakkaan tulisi lastensuojelulain mukaan saada ne avohuollon palvelut ja tukitoimet, jotka sosiaalityöntekijä katsoo tarpeellisiksi (417/2007, 36§). Vastausten perusteella vaikuttaa siltä, että sosiaalityöntekijöiden tarpeelliseksi kokemat palvelut eivät aina toteudu.

Vastanneiden sosiaalityöntekijöiden kanssa samankaltaista arviota palvelujen puutteellisuudesta tuovat esille myös lastensuojelussa työskentelevät Talentian ja Lastensuojelun keskusliiton (Sinko & Muuronen 2013) raportissa, jossa lastensuojelun sosiaalityöntekijät ja sosiaaliohjaajat arvioivat lastensuojelun erinäiset palvelut riittämättömäksi. Esimerkiksi vain 30 prosenttia vastanneista arvioi kunnissa olevan riittävästi perhetyötä, 25 prosenttia perheneuvolaressseja, ja 24 prosenttia avohuollossa sosiaaliohjaajia. (Mt., 24–29.)

Vastaajat kertovat huostaanoton valmistelua haittaavan sen, että sijaishuoltopaikkojen järjestämisessä on puutteita. Sijaishuoltopaikkojen järjestämisen ongelma liittyy vastauksissa siihen, että vastaajat tuntevat epävarmuutta siitä, löytyykö huostaan otettavalle lapselle hänelle sopivaa tai hänen etunsa mukaista sijaishuoltopaikkaa. Osa vastaajista kertoo tarkemmin, että huostaan otettavalle lapselle ei välttämättä löydy sijaishuoltopaikkaa sijaisperheestä, jolloin lapsi saatetaan joutua sijoittamaan laitokseen. Yksi vastaaja kertoo ongelmana olevan myös sen, että on vaikeaa saada sopivia sijaisperheitä, jotka sitoutuvat lapsen hoitamiseen pitkäaikaisesti ja toimivat yhteistyössä biologisten vanhempien kanssa.

”(- -) lapsen edun mukaisen sijaishuoltopaikan etsimisen hankaluus”

”(- -) sopivan perhehoitopaikan löytäminen, laitospaikka löytyisi helposti”

Yksi vastaaja kertoo monisanaisemmin ja yksilöidymmin siitä, kuinka epävarmuus sijaishuoltopaikasta liittyy myös lapsen ominaisuuksiin, eli siihen, että haastavammalle ja vanhemmalle lapselle on vaikeampi saada sijaisperhe.

”(- -)Epävarmuus siitä, löytyykö Aleksille hänen tarpeisiinsa parhaiten vastaava sijaishuoltopaikka. Mikäli Aleks on kovasti oireileva lapsi, paikan löytyminen on vaikeampaa. Aleksin ikäiselle kuitenkin useimmiten löytyy sijaisperhe, mutta hieman vanhemmalle ja vaikeasti oireilevalle lapselle paikkaa on vaikea löytää (- -)”

Osa vastaajista kertoo sijaishuoltopaikan järjestämisessä ongelman olevan sen, että sosiaalityöntekijällä ei ole organisaatiossa tarpeeksi päätösvaltaa lapsen sijaishuoltopaikasta, jolloin sosiaalityöntekijän päätösvalta on joko kapea tai päätöksen tekee joku muu viranhaltija kuin lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Esimerkiksi esimiehen kerrotaan päättävän asian lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän sijasta. Yksi vastaaja kertoo kapean päätösvallan johtavan tilanteisiin, jossa huostaan otetulle lapselle tarjottu sijaishuoltopaikka ei ole sosiaalityöntekijän mielestä lapselle sopiva eikä lapsen edun mukainen. Muutama vastaajista kertoo sijaishuollon järjestämisessä ongelmana olevan prosessin hitauden. Sijaishuoltopaikan löytyminen kestää kauan ja lapsi joutuu odottamaan joskus pitkiäkin aikoja väliaikaisessa sijaishuoltopaikassa varsinaisen sijaishuoltopaikan löytymistä. Yksi vastaaja kertoo ongelmana olevan organisaation sijaishuoltoyksikön huonon toimivuuden.

”(- -) Sijaishuoltopaikan valintaa koskeva moniportainen menettely, jossa vastuusosiaalityöntekijällä on vähän päätösvaltaa (suuri kunta)(- -)”

”(- -) paikkaa on vaikea löytää, koska [mainitussa kaupungissa] sosiaalityöntekijän mahdollisuutta vaikuttaa sijaishuoltopaikan valintaan on huomattavasti vaikeutettu ja usein joudumme tilanteeseen, jossa lapselle tarjotaan sosiaalityöntekijän mielestä epäsopivaa paikkaa (siis kaupungin omaa, riittämättömästi resursoitua laitosta). Muutaman viime vuoden

aikana meillä on ollut yhä vähemmän mahdollisuutta vaikuttaa paikan valintaan eikä mielestäni laki tässä toteudu lapsen eduksi.”

”(- -) Lapsi joutuu usein odottamaan vastaanottoperheessä tai laitoksessa pitkiä aikoja ennen siirtymistä pidempiaikaiseen sijaishuoltopaikkaan (- -)”

Sijaishuoltoon liittyvät ongelmat kietoutuvat vastauksissa sen ajatuksen ympärille, että sosiaalityöntekijät tuntevat epävarmuutta siitä, järjestyykö lapselle hänelle sopiva sijaishuoltopaikka, joka vastaa lapsen tarpeisiin. Lain mukaan huostaanottoon tulee ryhtyä, jos sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista (Lastensuojelulaki 40§). Vastanneiden sosiaalityöntekijöiden huoli epätyytyttävistä sijaishuoltojärjestelyistä voikin kiinnittyä ajatukseen siitä, että huostaan otettu lapsi ei huostaanotosta huolimatta saa tarpeidensa mukaista hoitoa. Epävarmuus näyttää vastauksissa usein muodostuvan siitä, että sosiaalityöntekijät eivät itse päättäneet lapsen sijaishuoltopaikkaa ja toisaalta siitä, että huostaan otetulle lapselle on vaikea löytää paikkaa nimenomaan sijaisperheestä.

Lastensuojelun tuloksellisuustarkastuksessa (Valtiontalouden tarkastusviraston 2012) haastatellut työntekijät arvioivat, että pienemmille lapsille on paremmin sijaisperheitä saatavilla kuin vanhemmille lapsille tai sisarusarjoille. Tarkastuskunnissa perhehoidossa oli kolmasosasta puoleen huostaan otetuista lapsista. Tarkastusviraston mukaan kunnat kuitenkin pyrkivät sijoittamaan kaikki perhehoidossa hoidettavissa olevat lapset perheisiin yksin jo siitä syystä, että perhehoito on huomattavasti laitoshoidon halvempi. (Mt., 57.)

Sosiaalityöntekijöiden huoli sijaishuoltopaikkojen vastaavuudesta lapsen tarpeisiin vaikuttaa joltain osin perustellulta, sillä tutkimusten ja selvitysten mukaan sijaishuoltopaikat eivät aina ole lapsen tarpeen mukaisia. Riitta Laakson (2013) sijaishuoltopäätöksiä koskevassa tutkimuksessa lapsen edun kyllä arvioidaan yleensä toteutuvan päätöksissä hyvin, mutta ongelmalliseksi nähdään päätöksiin kuuluva aika ja se, että lapselle ei aina löydy sijaishuoltopaikkaa, joka vastaa hänen tarpeisiinsa.

Samalla tavoin lastensuojelun tuloksellisuustarkastelussa (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2012) ongelmaksi katsotaan, että tavoitteet lapsen tarpeiden mukaisesta sijaishuoltopaikasta eivät aina toteudu täysin, mikä osittain johtuu siitä, että sijaishuoltopaikan valinnassa saatetaan päätyä edullisempaan vaihtoehtoon sen sijaan, että lapsi sijoitettaisiin enemmän hänen tarpeisiinsa vastaavaan sijaishuoltopaikkaan (mt., 57). Myös Pauliina Kuokan (2015) pro gradu -työssä hallinto-oikeudessa huostaanottopäätöksenteossa käytettävät asiantuntijajäsenet kritisoivat sosiaalitoimea siitä, että lapselle valitut sijaishuoltopaikat eivät aina vastaa lapsen tarvitsemaan tukeen. Asiantuntijajäsenten mielestä vaikutti siltä, että lapsen edun sijasta sijaishuoltopaikan valinnassa vaikutti toisinaan enemmän taloudelliset kysymykset. (Mt, 56.)

5.3 Kunnan lastensuojelutyön organisointiin liittyvät pulmakohdat

Vastaajat kertovat lastensuojelutyön organisoinnissa olevan sellaisia puutteita, jotka haittaavat heidän huostaanoton valmisteluaan. Vastaajat eivät kerro työn organisointiin liittyvistä ongelmista nimeten niitä organisoinnin puutteeksi, vaan yksittäisten puutteiden kautta. Tällöin työn organisointiin liittyvät ongelmat tulevat välillisesti näkyviin konkreettisempina tekijöinä, jotka olen luokitellut lastensuojelutyön organisointiin liittyviksi.

Kaksi vastaajaa kertoo ongelmaksi sen, että heidän työnkuvansa lastensuojelussa on liian laaja. Laajuuden kokemus on varsin erilainen näiden vastausten välillä. Yksi vastaaja kertoo lastensuojelutarpeen arvioinnista eriyttämättömän työn olevan haasteena ja toinen sen, että hänellä on lastensuojelun lisäksi myös vammaispalvelun ja lastenvalvojan tehtävät osana työtään.

”(- -) Lastensuojelutarpeen arvioinnista eriyttämätön avohuolto...”

”Lastensuojelun lisäksi hoidettavana lastenvalvojan ja vammaispalvelun tehtävät, liian laaja työnkuva.”

Lastensuojelun kuntakyselyn mukaan vain 22 prosentissa kunnista lastensuojelun sosiaalityö on eriytetty muusta sosiaalityöstä ja avohuolto sijaishuollosta. (Kuntaliitto 2013, 66) ja yhdennettyä sosiaalityötä tekevät yleisemmin pienten kuntien sosiaalityöntekijät (Mänttari-van der Kuipin 2013, 8). Yhdenneyssä sosiaalityössä sosiaalityöntekijällä on laajempi tehtävä- ja osaamisalue hallittavanaan kuin pelkässä lastensuojelun sosiaalityössä. Tämä voi tarkoittaa sitä, että vastaajat kokevat yhdennetyn työkuvan olevan ongelma siksi, että heillä ei ole mahdollisuutta perehtyä syvällisesti lastensuojelun asiantuntijoiksi ja osaajiksi tai siksi, että heillä on liian paljon työtehtäviä.

Muutama vastaaja kertoo lastensuojelutyön organisoinnissa olevan puutteita siinä, että kunta ei järjestä työn tekemiseen sopivia tiloja tai välineitä. Kaksi vastaajaa on eritellyt työvälineiden puuteen haittaavan lapsen kuulemista. Lastensuojelutyön organisoinnin pulmakohtiin olen luokitellut myös vastaukset kunnan säästötoimenpiteiden seuraamuksista. Yksi vastaaja kertoo huostaanottojen tekemisen olevan kiellettyä kunnassaan muuten kuin äärimmäisissä tapauksissa kunnan resurssien säästämiseksi. Lastensuojelun tuloksellisuuskertomuksen (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2012) tarkastuskunnissa sosiaalityöntekijät arvioivat, että huostaanottoja ei tehdä ennen kuin mahdolliset avohuollon tukitoimet on kokeiltu ja todettu riittämättömiksi. Kuitenkaan huostaanottoja ei arvioitu jätettävän tekemättä kunnan taloudellisen tilanteen vuoksi. (Mt., 47.) Resurssisäästöjen vuoksi

huostaanoton valmistelua haittaavaksi ongelmaksi muodostuu lastensuojelutyön organisoinnissa myös se, että lastensuojelun sosiaalityöntekijät ovat lomautettuja tai pakollisilla säästövapailla.

”(- -) Riskinä on, että nykyiset lapsilähtöiset työtilat, jotka ovat lapsen kanssa työskentelyyn suunnitellut menetetään ja joudumme siirtymään virastomaisiin tiloihin. Tämä haittaisi merkittävästi tämän tapauksen hoitamista...”

”Huostaanoton valmisteluun ei saa ryhtyä kuin äärimmäisissä tilanteissa säästösyistä...”

”(- -) kunnassamme myös kaikki lastensuojelun työntekijät ovat lomautettuja tai pakotettuja pitämään säästövapaita (- -)”

Maininnat lastensuojelutyön puutteelliseen organisointiin liittyvistä ongelmista ovat vähäiset ja hajanaiset. Samaan aikaan lastensuojelun organisointiin liittyvät teemat ovat moninaiset ja laajat. Tämän vuoksi on vaikea luoda syvempää analyysia lastensuojelutyön organisoinnin kenttään. Puutteelliset työtilat ja työvälineet, kunnan säästötoimenpiteet ja työkuva laajuus ovat oikeastaan kunnan lastensuojelulle suomien resurssien riittämättömyyden konkreettisia ilmentymiä. Erityisesti käytettäessä resurssi-käsitettä merkityksessä mahdollisuudet, voidaan ajatella näiden pulmakohtien liittyä kunnan antamiin mahdollisuuksiin tehdä huostaanoton valmisteluja. Kunnilla on lastensuojelun järjestämistä vastuu ja he itse arvioivat ja toteuttavat lastensuojelulain mukaisten tehtävien hoitamiseksi tarvittavan lastensuojelun palvelujärjestelmän (LsL 214/2007, 11§, 12§). Vastaajien kertoman perusteella vaikuttaa siltä, että kunnat eivät aina organisoineet lastensuojelua sosiaalityöntekijöiden työtä ja erityisesti huostaanoton valmistelua tukevalla tavalla.

6 Kiire huostaanoton valmistelun pulmakohtana

6.1 Riittämättömästi aikaa huostaanoton valmisteluun

Vastaajat kertovat riittämättömän ajan haittaavan huostaanoton valmistelua. Vastauksissa paitsi kerrotaan ajan puutteellisuudesta, myös yhdistetään siihen muita tekijöitä, jotka voi nähdä ajan riittämättömyyttä selittäväksi tekijöiksi. Ajan riittämättömyyteen liitetään vastauksissa suuret asiakas- ja työmäärät sekä huostaanoton valmisteluun vaadittavien toimien vaativuus ja suuritöisyys.⁵ Olen käsitellyt niitä erikseen seuraavissa kahdessa luvussa omina teemoinaan, ajan riittävyttä selittävinä, mutta oman problematiikkansa omaavina pulmakohtina. Kirjoittaessaan ajan puutteesta huostaanoton valmistelua haittavana tekijänä vastaajat kertovat siitä useimmiten lyhyesti, painokkaasti ja selvästi:

”Ajanpuute”

”(- -) Ei ole riittävästi aikaa (- -)”

Ajan riittämättömyys vaikuttaa vastausten määrän perusteella merkittävältä huostaanoton valmistelun pulmakohdalta, sillä kaikista mainitusta valmistelua haittaavista tekijöistä melkein kolmasosa liittyy aikapulaan. Ajan puutteesta kertoo myös se, että vain alle neljännes (23 %; $n=47$) vastaajista arvioi, että heillä olisi riittävästi aikaa valmistella huostaanotto heitä tyydyttävällä tavalla. Vastaajista kuusi prosenttia ei ottanut ajan riittävyden suhteen kantaa kumpaankaan suuntaan. Se, että vastaajien mukaan huostaanoton valmisteluun on käytettävissä liian vähän aikaa, kertoo samankaltaista tarinaa lastensuojelusta kiireellisenä työympäristönä kuin aikaisemmat lastensuojelun selvitykset ja tutkimukset (Kuntaliitto 2013; Forsman 2010). Yllättävää on, että ristiintaulukoinnin perusteella vastaajien arviot ajan riittävydestä eivät ole yhteydessä siihen, kuinka paljon vastaajat arvioivat käyttävänsä aikaa huostaanoton valmisteluun. Pidempi huostaanoton valmisteluun käytetty aika ei siis kerro siitä, että sosiaalityöntekijät kokisivat, että heillä on ollut hyvin aikaa huostaanoton valmisteluun.

Koska liiallinen kiire vaikuttaa vastausten perusteella yleiseltä huostaanoton valmistelua haittaavalta tekijältä ja koska suurin osa vastaajista arvioi, että heillä ei olisi aikaa valmistella huostaanottoa heitä tyydyttävällä tavalla, tarkastelin kiirettä tarkemmin binääriilogistisen regressioanalyysin avulla.

⁵ Niin asiakas- ja työmäärä kuin huostaanoton valmistelutyön vaativuus ovat vastauksissa nimetty myös omiksi itsenäisiksi huostaanoton valmistelua haittaaviksi tekijöiksi ilman sanoitettua kytköstä ajan riittävyteen.

Analyysin tavoitteena oli löytää sellainen selittävästä muuttujista muodostuva malli, joka selittää mahdollisimman hyvin sosiaalityöntekijöiden kokemusta ajan riittämättömyydestä huostaanoton valmistelussa. Analyysin toteutusta on kuvattu luvussa 4.3.2. Muodostettu ajan riittämättömyyttä selittävä malli koostui vastaajan asiakasmäärästä, sosiaalityöntekijöiden määrästä työpaikalla sekä vastaajan muodollisesta pätevyydestä. Näistä tosin vain asiakasmäärä on tilastollisesti merkitsevä selittäjä ajan riittämättömyyden arviolle. Sosiaalityöntekijän määrä työpaikalla ja vastaajien muodollinen pätevyys nostavat mallin näennäisselitysasetta.

Mallissa *Nagelkerken* näennäisselitysasete on .143. Tämä tarkoittaa, että selittävät muuttujat voivat yhdessä selittää 14,3 prosenttia selitettävän muuttujan vaihtelusta. Mitä lähempänä 1:tä näennäisselitysasete on, sitä paremmin selittävät muuttujat tavoittavat vaihtelun (Jokivuori & Hietala 2007, 68). Mallin näennäisselitysasete ei siis ole kovin vahva. Mallissa on mukana 180 havaintoa. Mallissa on pystytty tavoittamaan ja luokittelemaan oikeisiin luokkiin 99 prosenttia vastaajista, jotka arvioivat, ettei heillä ole riittävästi aikaa valmistella huostaanottoa heitä tyydyttävällä tavalla. Sen sijaan vastaajista, jotka arvioivat heillä olevan riittävästi aikaa, tavoitetaan mallilla vain 20 prosenttia. Tämä laskee kokonaismallin onnistumista ajan riittämättömyyden selittämisessä 78 prosenttiin. Mallin toimivuudesta kertoo se, että Omnibus-testin p-arvo on alle ,05 ($p=003$), jolloin mallin selittäjät ovat parempia kuin vakio. Lisäksi Hosmer ja Lemeshown testin p-arvo on yli ,05 ($p=,177$), mikä kertoo siitä, että aineisto ja malli sopivat yhteen.

Tulkinnan perusteella asiakasmäärä on mallissa tilastollisen merkitsevyyden kannalta ainoa merkitsevä selittäjä (katso taulukko 2). Suurimmassa asiakasmääräluokassa (yli 54 asiakasta) on liki seitsemänkertainen riski (*odds ratio*) verrattuna pienimpään asiakasmääräluokkaan (1–29 asiakasta) kuulua ryhmään, jolla ei ole riittävästi aikaa valmistella huostaanottoa heitä tyydyttävällä tavalla. Ryhmässä, jossa vastaajalla on 30–53 asiakasta, riski on kaksinkertainen. Riskillä tarkoitetaan tässä ilmiön ilmaantumisen todennäköisyyttä suhteessa siihen, että ilmiö ei toteudu (Jokivuori & Hietala 2007, 71). Mallissa on melko suuret 95 % luottamusvälit, mikä rajoittaa jonkin verran tulosten yleistettävyyttä. Suuret luottamusvälit liittyvät aineiston kokoon; suuremmalla aineistolla luottamusvälit olisivat luultavasti kapeammat.

Taulukko 2: Binääri-logistinen regressioanalyysi arviosta ajan riittävyyteen huostaanoton valmistelussa

Ajan riittämättömyyden arviota selittävät tekijät			Riskiluku (Wald)	95 % luottamusväli	
		p-arvo		Alaraja	Yläaraja
Kuinka monen lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä	1–29 30–53 54+	,002 ,079 ,000			
			2,180 6,970	,913 2,369	5,208 20,528
työpaikalla työskentelevien kokopäiväisten lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden määrä	1–10 11–20 21–40	,263 ,103 ,712	1,996 1,270	,870 ,357	4,578 4,520
Muodollinen sosiaalityöntekijän pätevyys	Ei Kyllä				
		,320	,681	,319	1,453

Pidin ennakolta mahdollisena, että arviot riittämättömästä ajasta huostaanottojen valmisteluun olisivat todennäköisempiä vastaajilla, joilla on vähemmän työkokemusta ja joilta puuttuu muodollinen sosiaalityöntekijän pätevyys. Logistisen regressioanalyysin perusteella arviot ajan riittävyydestä eivät kuitenkaan selity tarkasteltavissa olevilla vastaajaan itseensä liittyvillä taustatekijöillä. Tämän aineiston valossa vaikuttaisi siltä, että ajan riittämättömyyden kokemus on universaali ja ei linkity mihinkään työntekijäryhmään erityisesti.

6.2 Liian suuret asiakasmäärät ja niiden vaikutus valmisteluajan riittävyyteen

Vastaajat kertovat liian suurten asiakasmäärien haittaavan huostaanoton valmistelua heitä tyydyttävällä tavalla. Asiakasmääristä kerrotaan moninaisesti, mutta yksiselitteisesti. Muutama vastaaja on eritellyt, kuinka suuri asiakasmäärä hänellä on. Useat vastaajat kertovat, että asiakasmäärien ongelmana on se, että asiakkaiden määrä on liian suuri yksittäistä sosiaalityöntekijää kohden.

”(Valtavat asiakasmäärät (80-90 asiakaslasta suunnitelmallisessa sosiaalityössä)(- -)”

”(- -) liian suuret asiakasmäärät per työntekijä”

Vastaajat kirjoittavat paitsi asiakasmäärästä myös liian suuresta työmäärästä ongelmana. Luokittelen työmäärän samaan ongelmateemaan asiakasmäärän kanssa kuuluvaksi, vaikka työmäärä ei ole sama

asia kuin asiakasmäärä. Ajattelen niiden kuitenkin kuvaavan samaa problematiikkaa käytännön työssä. Työmäärästä kerrotaan paitsi käyttäen työmäärän käsitettä, mutta myös moninaisemmin kertomalla muiden työtehtävien tai vielä yksilöidymmin muiden huostaanoton valmisteluiden haittaavan huostaanoton valmistelua.

Monet vastaajat kertovat asiakas- ja työmäärien problematiikasta puhumatta liian suurista asiakas- ja työmääristä, vaan tuoden esille, että huostaanottojen valmistelua haittaa se, että heillä on muut asiakasasiat hoidettavinaan. Muiden asiakasasioiden vuoksi he eivät voisi omistautua vain huostaanoton hoitamiseksi, vaan muissa asiakasperheissä voi tapahtua asioita, jotka myös vaativat sosiaalityöntekijän huomiota ja toimenpiteitä. Muut työtehtävät keskeyttävät ja vievät aikaa huostaanoton valmistelulta. Monet vastaajista liittävät liialliset asiakas- ja työmäärät riittämättömään aikaan kertoen vähäisen käytettävissä olevan ajan olevan liiallisen asiakas- tai työmäärän seuraus. Muutama vastaaja kertoo työpaineen haittaavan huostaanoton valmistelua, jolloin he saattavat viitata paitsi työmäärään myös työn sisällön kuormittavuuteen.

”(- -) Muiden töiden vaikutus huostaanoton valmisteluprosessiin - keskeytykset haittaavat.”

”Aikapula, koska asiakasmäärät ovat suuret ei aikaa ole riittävästi käytettävissä.”

”Riittävän valmisteluajan puute, joka johtuu kokonaisuudessaan liiasta työmäärästä ja muista kiireellisistä työtehtävistä.”

Vastaajat kuvaavat suuren asiakasmäärän vaikutuksia ajan riittävyyteen myös kertoen työstä täysistä kalentereista, joihin on hyvin vaikea mahduttaa huostaanoton valmisteluun tarvittavaa aikaa. Vastaajat kertovatkin joutuvansa tekemään työaikajärjestelyjä huostaanoton valmistelun mahdollistamiseksi. Huostaanoton valmistelu koetaan haastavaksi annetun työajan puitteissa työajan täytyessä muista tehtävistä.

”Kalenterit niin täynnä, että tapaamisajat vaikea järjestää Muut asiakasasiat vievät aikaa esim. yhtäkkiset maksusitoumuspyynnöt ja toimeentulotukiasiat, perhetyöntekijöiden ongelmatilanteiden konsultaatiot, pitkät puhelut, ym. yllättävät tilanteet.”

”On vaikea saada raivattua aikaa kalenteriin huostaanoton valmisteluun ja sen eri vaiheisiin.”

”Jatkuva kiire. Työkalendarin suhteellisen täynnä seuraavat kolme viikkoa. Mahdotonta siten raivata kalenterista tilaa aikaa vieville asioille.”

Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden liian suurten asiakasmäärien on esitetty (Sinko & Muuronen 2013) olevan lastensuojelun laatua heikentävä ongelma (mt.). Vastaajien kertomusten perusteella

suuret asiakas- ja työmäärät myös vaarantavat huostaanoton valmistelutyön laadukkuutta, sillä työntekijät eivät pysty tekemään työtänsä rauhassa ja paneutuen sekä niin hyvin ja huolella kuin haluaisivat. Yksi vastaaja kertoo aikapulan aiheuttavan sen, että hänellä ei ole mahdollisuutta tarvittaessa tiivistää työskentelyä intensiiviseksi.

Vastaajat kokevat ongelmallisiksi tai puutteelliseksi sen, että kiireen ja liian suurten asiakasmäärien vuoksi he eivät voi tutustua riittävästi sijaishuoltopaikkoihin, perehtyä asiakkaan asiakirjoihin ja koota rauhassa tarvittavia tietoja huostaanottohakemuksen, kartoittaa riittävästi läheisverkostoa, käyttää erilaisia työmenetelmiä, koota verkostoa tai moniammatillista työryhmää niin nopeasti kuin on tarpeen, eivätkä he löydä aikaa kirjalliselle työskentelylle ja dokumentoinnille. Lisäksi yksi vastaaja tuo esille, että ylipäättänsä huostaanoton tarpeen arvioinnille ei ole riittävästi aikaa, ja että huostaanottopäätös saatetaan joutua tekemään puutteellisin tiedoin lapsen tilanteen turvaamiseksi. Useampi vastaaja kertoo, että ongelmallista on huostaanoton valmisteluun liittyvien tapaamisten järjestäminen yksilöimättä sitä, kenen tapaamisesta on kyse. Tapaamisiin ei löydy aikaa tai niitä ei voida sopia tarpeeksi tiheään. Tämän vuoksi huostaanottoprosessi venyy.

”(- -) joten ei riittävästi aikaa tehdä asioita niin huolellisesti ja niin hyvin valmistellen kuin haluaisi.”

”liiallinen työmäärä heikentää työn laatua merkittävästi...”

Vastaajien kertomukset vaikeudesta paneutua huostaanoton huolelliseen valmisteluun kertovat samanlaista tarinaa Valtiontalouden tarkastusviraston (2012) Lastensuojelun tuloksellisuustarkastuskertomuksen kanssa. Tarkastuskertomuksen mukaan lastensuojelutyötä vaivaavan kiireen vuoksi muun muassa perheiden asioihin ei ehditä perehtyä perusteellisesti. Sosiaalityöntekijät kertovat tarkastuskertomuksessa työpäivien olevan liian lyhyitä kaikkien työtehtävien hoitamiseen. (Mt., 182.) Samanlaisia arvioita paneutumisesta ovat esittäneet myös lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden työtä läheltä seuraavat, eli lastensuojelun asiakkaat (vanhemmat ja lapset) sekä sosiaaliohjaajat Kai Alhasen (2014) tutkimuksessa. Asiakkaat ja sosiaaliohjaajat arvioivat, että suuren asiakasmäärän vuoksi sosiaalityöntekijät eivät voi syventyä ja perehtyä yksittäisen asiakkaan asioihin. (Mt., 41–42.)

Suurten asiakasmäärien ja kiireen vaikutus sosiaalityöntekijöiden mahdollisuuksiin työskennellä hyvin lasten ja vanhempien kanssa tulee esille myös vastaajien kirjoituksissa. Useat vastaajat kertovat kiireen ja suurten asiakasmäärien vuoksi heidän työskentelynsä lapsen, vanhempien ja läheisverkoston kanssa olevan puutteellista huostaanoton valmistelussa. Työskentelyn puutteellisuudesta kertovia vastauksia voi mahdollisesti olla suhteellisesti niin paljon sen vuoksi, että

vastaukset pohjautuvat esimerkkitapaukseen, jossa käydään läpi nimenomaan huostaanoton valmistelua vanhempien ja lasten tapaamisen näkökulmasta. Tämä ei kuitenkaan vähennä sen asian merkittävyyttä, että vastaajat kokevat, että he eivät työskentele lasten ja vanhempien kanssa riittävällä työotteella.

Vastaajat eivät pysty järjestämään tapaamiskertoja lapsen ja vanhempien kanssa riittävän tiiviisti ja tarpeeksi useasti. Heitä tavataan liian vähän ennen kuulemistilaisuutta tai yleisesti huostaanoton aikana. Yksi vastaaja tarkentaa, että tapaamiset ovat minimissään lain edellyttämät kuulemistilaisuudet, jotka kyllä tulevat hoidetuksi. Kun lasta ei ehditä tapaamaan tarpeeksi, ei sosiaalityöntekijä välttämättä tule hänelle tutuksi. Ongelmana on myös, että ajan puutteen vuoksi ei ole mahdollista kutsua koolle läheisneuvonpitoa.

Muutama vastaaja kertoo, että heillä ei ole tarpeeksi aikaa lapsen kuulemiselle. Kuulemisella vastaajat saattavat tarkoittaa lapsen kohtaamista, kuuntelemista ja tapaamista, mutta myös lain edellyttämää virallista lapsen kuulemistilaisuutta huostaanottoon liittyen (LsL 417/2007 42§). Vastauksista tulee selvästi esille vastaajien näkemys siitä, että lasten kanssa pitäisi työskennellä enemmän. Vastaajat eivät ehdi työstämään huostaanottoasiaa lasten ja vanhempien kanssa niin paljon kuin toivoisivat. Yksi vastaaja kertoo, että huostaanoton valmistelulle pitäisi olla hyvin aikaa, jos vanhemmat halutaan työskentelyn avulla saada päätöksen taakse. Lisäksi muutama vastaaja kertoo, että he eivät liian vähäisen ajan vuoksi pysty tukemaan vanhempia huostaanotto-prosessissa riittävästi.

”(--) Pitäisi olla mahdollisuus tyhjentää oma kalenteri lähes kokonaan muulta asiakastyöltä, mutta se on mahdotonta. Tämän vuoksi vanhempia ja lasta ei ehditä tavata riittävän usein ennen kuulemistilaisuutta ja hakemuksen jättämistä.”

”Työn ja asiakkaiden määrän vuoksi (vapaita aikoja kalenterissa ei ole) en pysty tapaamaan lasta ja vanhempia riittävän montaa kertaa huostaanoton valmistelun aikana. Lain edellyttämät tapaamiset /kuulemiset ym. minimissään kyllä hoidetaan.”

”(--) Lasten ja vanhempien kanssa ei ehdi keskustelemaan huostaanotosta riittävästi (--)”

Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden riittämättömät mahdollisuudet työskennellä lapsien kanssa huostaanoton valmisteluissa tulevat ilmi myös Talentian ja Lastensuojelun keskusliiton (Sinko & Muuronen 2013) selvityksessä, jossa vastanneista sosiaalityöntekijöistä ja sosiaalihoajaajista vain 26 prosenttia kokee, että lasten ja nuorten tapaamismahdollisuuksia on riittävästi huostaanottoa valmistellessa. (Mt., 15.)

Liian suurten asiakasmäärien ongelma vaikuttaa vastausmäärän perusteella merkittävältä ongelmalta, sillä kolmasosassa kerrotuista huostaanoton valmistelua haittaavista tekijöistä liittyy asiakas- tai työmäärään. Suuret asiakasmäärät näkyvät ajan riittämättömyyttä selittävänä tekijänä paitsi

kvantitatiivisessa (regressioanalyysi) myös kvalitatiivisessa aineistossa. Tarkastelin yksityiskohtaisemmin riittämättömän ajan suhdetta asiakasmääriin ristiintaulukoinnin avulla. Vastaajien kertoma suurten asiakasmäärien yhteys ajan riittämättömyyteen tulee selkeästi esille myös ristiintaulukoinnissa. Mitä enemmän vastaajilla on asiakkaita, sitä yleisemmin he kokevat, että heillä ei ole riittävästi aikaa valmistella huostaanottoa heitä tyydyttävällä tavalla ($\chi^2=17,089$; $df=4$; $p=,002$). Vastausten jakautumisen voi nähdä taulukosta 3. Kiinnostavaa on, että neljän maan vertailevassa tutkimuksessa, johon aineisto on kerätty, suomalaiset vastaajat eroavat muista maista siinä, että suuremmat asiakasmäärät omaavat todennäköisemmin arvioivat, että heillä ei ole riittävästi aikaa (Berrick ym. tulossa). Suuremmat asiakasmäärät eivät siis itsestään selvästi tarkoita suurempaa todennäköisyyttä riittämättömään aikaan valmistella huostaanottoa sosiaalityöntekijää tyydyttävällä tavalla.

Taulukko 3: Arvio ajan riittävydestä asiakasmäärän mukaan

		Kuinka monen lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä					Yhteensä
		1-6	7-29	30-41	42-53	55 +	
Onko tarpeeksi aikaa valmistella huostaanotto tyydyttävällä tavalla	Kyllä	42%	47%	40%	23%	11%	25%
	Ei	58%	53%	60%	77%	89%	75%
Yhteensä		100%	100%	100%	100%	100%	100%
n		12	19	30	56	64	181

Vastaajien asiakasmäärä ei kerro suoraan työmäärästä tai kokonaisasiakasmäärästäkään. Edellä esittämässäni ristiintaulukoinnissa pienempien asiakasmääräluokkien joukossa voi olla vastaajia, jotka tekevät yhdennettyä sosiaalityötä. Lisäksi pienempiä asiakasmääriä on vastaajilla, jotka työskentelevät osa-aikaisesti tai joiden työ on eriytetty siten, että he tekevät lastensuojelutarpeen selvityksiä, mutta siirtävät asiakkaaksi tulevan lapsen toiselle sosiaalityöntekijälle. Kyselylomakkeen avoimessa kommenttikentässä muutama vastaaja onkin huomauttanut kuuluvansa edellä mainittuihin ryhmiin ja tämän vuoksi omaavansa pienemmän lapsimäärän asiakkaana. Oletettavaa kuitenkin on, että tämä piirre vääristää ristiintaulukoinnissa ennemminkin vähäisen asiakasmäärän omaavien vastauksia suhteessa ajan riittävyyteen. Tällöin ei ole syytä kyseenalaistaa suurempien asiakasmäärien yhteyttä arvioon ajan riittämättömyydestä.

Yhdennettyä sosiaalityötä tekevillä vastaajilla voi olla lastensuojelun asiakkaiden lisäksi myös aikuissosiaalityön piirissä olevia asiakkaita. Lastensuojelun kuntakyselyn (Kuntaliitto 2013, 66) mukaan vain 22 prosentissa kunnista tehdään lastensuojelun sosiaalityötä siten, että se on eriytetty muusta sosiaalityöstä ja siten, että avohuollon ja sijaishuollon sosiaalityö on eriytetty. Mänttari-van der Kuipin (2013) tutkimuksen mukaan isommissa, yli 75 000 asukkaan kunnissa lastensuojelu on järjestetty 99 prosenttisesti eriytettynä aikuissosiaalityöstä. (Mt., 8)

Aina 19–29 asiakkaasta ylöspäin aika arvioidaan sitä riittämättömämmäksi, mitä enemmän asiakkaita vastaajalla on. Varsin loogista onkin, että mitä enemmän asiakkaita sosiaalityöntekijällä on, sitä vähemmän aikaa hänellä on huostaanoton valmisteluun. Toisaalta vastaus saattaa kieliä myös siitä, että sosiaalityön riittävästä ajankäytön mahdollisuudesta huostaanoton valmisteluun suurien asiakasmäärien keskellä ei huolehdi.

On mahdollista, että suurista asiakasmääristä huolimatta osa vastaajista voi arvioida heillä olevan riittävästi aikaa siksi, että huostaanoton valmistelulle saatetaan raivata tilaa muiden asioiden hoitamisen kustannuksella. Useat vastaajat kertovatkin, että huostaanoton valmistelu priorisoidaan muiden työasioiden edelle, jolloin muu työ kärsii ja viivästyy. Asiakastapaamisia joudutaan perumaan ja työt joudutaan siirtämään myöhäisemmäksi. Yksi vastaaja kertoo tämän kuormittavan sosiaalityöntekijää.

”Kiire haittaa työntekoa, mutta toisaalta huostaanotto asiat priorisoidaan muiden töiden edelle ja yleensä muut työt venyvät ennemmin kuin huostaanotot.”

”Huostaanotto menee priorisoinnissa kärkeen ja se hoidetaan hyvin, mutta muut tehtävät siirtyvät ja siitä seuraa kuormitusta ja asioiden hoidon viivästymistä.”

Aikapulasta johtuva työtehtävien priorisointi on nostettu esille myös Valtiotalouden tarkastusviraston (2012) tuloksellisuusraportissa, jossa haastatellut sosiaalityöntekijät kertovat priorisoivansa ja nimeävät syyksi sen, että työpäivä ei riitä kaikkien työtehtävien tekemiseen. Työtehtävistä hoidetaan ensisijaisesti tärkeimmät ja määrääjassa hoidettavat asiat, jollaisiksi he mainitsevat hallinto-oikeuteen lähetettävät hakemukset ja valitukset. (Mt., 182)

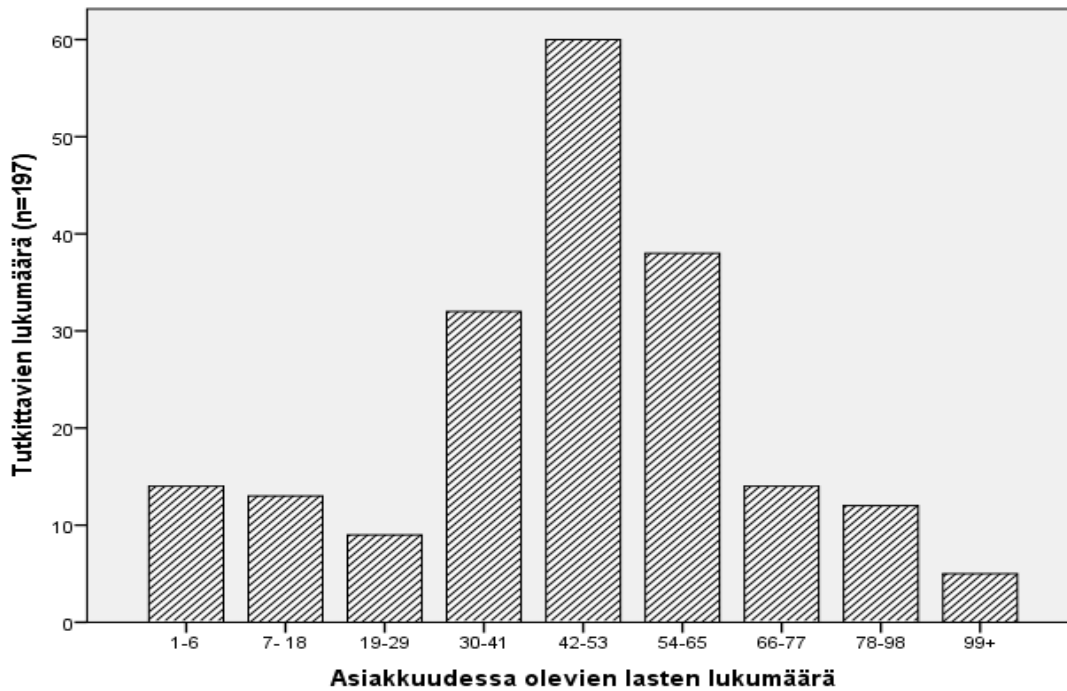
Riittävää aikaa huostaanoton valmistelulle saatetaan hankkia myös tekemällä huostaanoton valmisteluun liittyviä tehtäviä ylityönä. Useat vastaajat kertovat, että heidän varsinainen työaikansa ei riitä huostaanoton valmisteluun, minkä vuoksi valmistelu tehdään joko kokonaan tai osittain ylityötuntien aikana. Huostaanoton valmistelu halutaan kuitenkin tehdä hyvin ja työajoista voidaan joutua joustamaan merkittävästi. Myös huostaanoton valmistelun ylityötunteina kerrotaan kuormittavan sosiaalityöntekijää.

”Lähes aina huostaanoton valmisteluissa joutuu tekemään useita ylityötunteja, mitkä kuormittavat työntekijää. Oma etiikka ei salli huostaanotto-prosessin huonoa läpi viemistä.”

”Vastuu samaan aikaan muista välttämättömistä työtehtävistä säilyy itsellä, joten huostaanoton joutuu valmistelemaan todennäköisesti ylityönä (- -)”

”Huostaanoton valmistelu edellyttää nykyisessä työtilanteessani joka kerta merkittävää joustamista työajoissa. Arjen keskellä ei löydy aikaa ho-papereiden valmisteluun, joten ne on aina valmisteltava ns. iltatöinä.”

Kuinka suuret asiakasmäärät vastaajilla sitten on? Asiakasmäärien jakaantumisen voi nähdä kuviossa 4. Vastausten keskiarvo on 30–41 asiakasta, mutta moodi on 42–53 asiakasta, mikä tarkoittaa sitä, että se on eniten esiintyvä asiakasmääräluokka vastauksissa. Kolmannes (31 %) vastauksista kuuluu tähän ryhmään. Huomattavaa on, että yli kolmannella vastaajista (35 %) on tätä enemmän asiakkaita.

Kuvio 2: Kuinka monen lapsen asioista sosiaalityöntekijä vastaa.

Vastaajissa on viisi sosiaalityöntekijää, jotka ovat yli 99 lapsen asioista vastaavia sosiaalityöntekijöitä. Valviran (2014) lastensuojelun henkilöstöselvityksessä kuntien ilmoittamien asiakasmäärien mukaan kahdessa prosentissa kunnista yhtä lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä kohti on yli sata asiakasta, pahimmillaan 160 lasta yhdellä sosiaalityöntekijällä (mt., 15–16). Vastaajien asiakasmäärät ovat samansuuntaiset, joskin suuremmat kuin Valviran selvityksessä, jossa 50 prosentilla kunnan lastensuojelun sosiaalityöntekijöistä on yli 40 lasta

asiakkaanaan (mt., 15–16). Avoimeksi jää, ovatko kuntien ilmoittamat asiakasmäärät pienempiä kuin sosiaalityöntekijöiden itsensä ilmoittamat vai onko aineistooni valikoitunut vastaajaksi sattumalta enemmän suuria asiakasmääriä omaavia?

Toimiva lastensuojelu-selvitysryhmän (STM 2013) sosiaalityöntekijöiltä keräämissä ehdotuksissa sopivan asiakasmäärän katsotaan olevan 20–50 asiakasta sosiaalityöntekijää kohti. Lastensuojelun keskusliiton ja Talentian (2008) yhteisselvityksessä sosiaalityöntekijät pitivät kohtuullisena asiakasmääränä noin 30 lasta sosiaalityöntekijää kohden. Talentian (2015) linjaus on, että lastensuojelun sosiaalityöntekijän tulisi olla enintään 40 lapsen (tai 30 perheen, joissa 1–2 lasta perheessä) asioista vastaavana sosiaalityöntekijänä kerrallaan. Vastaajien asiakasmääriä tarkastellessa voidaan todeta, että ainakin 66 prosentilla on Talentian suositusta suurempi asiakasmäärä, eli näillä asiakasluokkamäärityksillä yli 42 lasta.

Sosiaalityöntekijöiden asiakkaiden määrä voi liittyä osittain siihen, missä kunnassa he työskentelevät, sillä lastensuojelun asiakasmäärät vaihtelevat suuresti kunnittain (Valvira 2014). Työyhteisön koosta asiakasmäärä ei kuitenkaan tässä aineistossa vaikuta olevan riippuvainen, sillä ristiintaulukoinnin perusteella sillä, kuinka monta lastensuojelun sosiaalityöntekijää työpaikalla työskentelee, ei ole tilastollisesti merkitsevää yhteyttä asiakasmäärään.

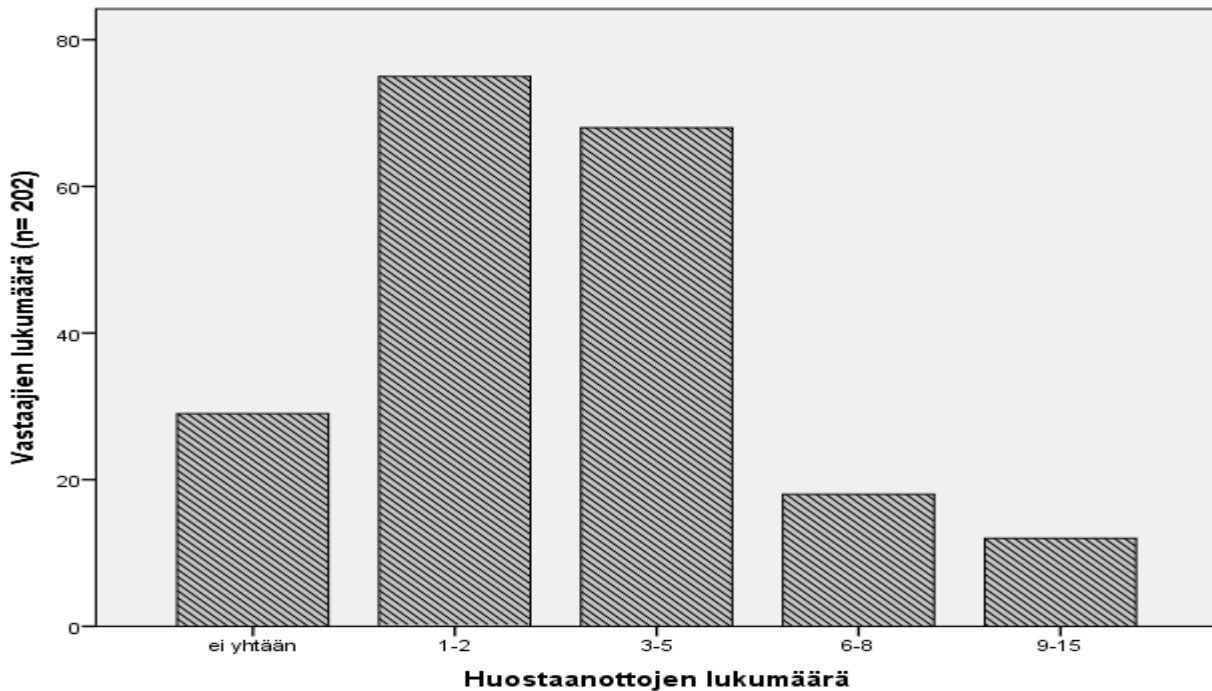
Pidin etukäteen mahdollisena, että asiakasmäärät liittyisivät jollain tavoin myös sosiaalityöntekijään itseensä liittyviin tekijöihin. Erityisesti minua kiinnosti, onko kokeneemmilla vastaajilla enemmän lapsia asiakkaanaan. Työvuosilla lastensuojelussa ei kuitenkaan ole tilastollisesti merkitsevää yhteyttä asiakasmäärään. Nykyisen työsuhteen kestolla on sen sijaan selkeä tilastollinen yhteys siihen, kuinka monen lapsen asioista vastaavana sosiaalityöntekijänä vastaaja on ($\chi^2=10,837$; $df=4$; $p=,028$). Yli kymmenen vuotta nykyisessä työpaikassa työskennelleiden keskuudessa on selkeästi useammin (44 %) vastaajia, joilla on yli 54 asiakasta kuin niiden keskuudessa, jotka ovat työskennelleet alle 10 vuotta (34 %). Onko mahdollista siis, että pitkään samassa työsuhteessa oleminen mahdollistaa asiakasmäärien kertymisen? Joukossa saattaa olla myös pitkäaikaisasiakkaita, jotka tarvitsevat vähäisempää työmäärää, ja joita kertyy työvuosien mukana sosiaalityöntekijälle. On myös mahdollista, että työpaikalla kokeneemmat sosiaalityöntekijät ottavat enemmän asiakkaita vastuulleen.

Hieman ristiriitaisena tuloksena lastensuojelun työvuosille on, että vastaajan ikä on yhteydessä asiakasmäärään ($\chi^2=24,089$; $df=8$; $p=,002$). Mitä vanhempaan ikäryhmään vastaaja kuuluu, sitä pienemmät asiakasmäärät hänellä on. Yksi asiaan vaikuttava tekijä voi olla, että vanhempien

vastaajaryhmien asiakasmäärään vaikuttaa mahdollinen osa-aikainen työskentely. Suurimmat asiakasmäärät ovat 36–45 vuotiailla.

Suomalaisten lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden asiakasmäärä näyttäytyy suurena neljää maata vertailevan tutkimuksen kontekstissa. Suomalaisilla vastaajilla on selvästi suurin asiakasmäärä, keskimääräisesti 43–45 lasta, kun taas muilla mailla asiakasmäärät ovat vähintään puolet pienempiä (Berrick ym. tulossa). Asiakasmäärien suora vertailu eri maiden välillä on kuitenkin hankalaa, esimerkiksi asiakasmäärät saatetaan laskea eri tavoin ja työ voi olla eri tavoin organisoitu. Suomalaisen lastensuojelun suuriin asiakasmääriin on kiinnitetty huolestuneita huomioita kotimaisissa keskusteluissa, esimerkiksi Talentia esittää Lastensuojelun pelastusohjelmassaan, että lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden asiakasmäärät on saatava laskemaan lastensuojelun laadun lisäämiseksi (Talentia 2013).

Muutamit vastaajat kertovat avoimissa vastauksissa päällekkäisten huostaanottojen kilpailevan keskenään niihin käytettävästä ajasta. Suurin osa vastaajista (71 %; $n=143$) on ollut 1–5 huostaanoton valmistelussa vastuullisena sosiaalityöntekijänä viimeisen 12 kuukauden aikana (katso kuvio 3). Vastausten mediaani on 1–2 huostaanoton valmistelua vuodessa. Osa (14 %) vastaajista ei ole ollut yhdessäkään huostaanotossa vastuullisena sosiaalityöntekijänä. Kuten asiakkaana olevien lasten määrässä, myös tässä määrään vaikuttaa se, työskenteleekö vastaaja kokopäiväisesti, tekeekö hän yhdennettyä sosiaalityötä tai onko hänen työnkuvaansa lastensuojelun selvitysten tekeminen.

Kuvio 3: Kuinka moneen huostaanoton valmisteluun (lasten lukumäärä) vastaaja on osallistunut vastuullisena sosiaalityöntekijänä viimeisten 12 kuukauden aikana.

Huomattavaa kuitenkin on, että joukossa on myös vastaajia, jotka ovat olleet yli yhdeksästä jopa 15 huostaanoton valmistelussa vastuullisina sosiaalityöntekijöinä. Heitä on aineistossa kuusi prosenttia vastaajista ($n=12$). Tällöin on mahdollista, että sosiaalityöntekijällä on melkein kuukausittain tai päällekkäinkin huostaanottojen valmisteluja. Suurempaan määrään huostaanottoja osallistuneet eivät kuitenkaan arvioi muita todennäköisemmin, ettei heillä olisi aikaa valmistella huostaanottoa heitä tyydyttävällä tavalla, eikä huostaanottojen määrä ole yhteydessä arvioon ajan riittävydestä. Eri vastaajaryhmät eivät eroa toisistaan siinä, kuinka paljon huostaanoton valmisteluja heillä on. Ainoastaan vastaajan asiakasmäärät ovat yhteydessä siihen, kuinka moneen huostaanottoon vastaaja on osallistunut vastuullisena sosiaalityöntekijänä. Suuremmat asiakasmäärät omaavilla on enemmän huostaanottojen valmisteluja ($\chi^2=19,081$; $df=4$; $p=,001$).

6.3 Huostaanoton valmistelutyön vaativuus ja ajan riittävyys

Osa vastaajista kertoo välillisesti ajan puutteesta kertoessaan huostaanoton valmistelutyön vaativan paljon aikaa. Valmistelutyön määrän ongelmallisuudesta kerrotaan muutamassa vastauksessa ja suurimmassa osassa niitä erittäin monisanaisesti. Kaksi vastaajaa mainitsee kiireellisen sijoituksen aikarajojen olevan haasteelliset vaadittavan työmäärän kannalta. Huostaanoton valmistelun

työvelvollisuuksiin liittyviksi asioiksi kerrotaan vastauksissa asianosaisten kuulemiset, sosiaalityöntekijän tekemän yhteenvedon, huostaanottohakemuksen laatimisen, yhteistyökumppaneiden kanssa työskentelyn, puhelut eri tahojen kanssa, läheisverkoston selvittämisen ja vanhempien ja lasten tapaamiset. Yksi vastaaja kertoo, että huostaanottoprosessissa aikuiset vievät paljon aikaa ja että työn äärellä on pakko oikoa jostakin, jotta aika riittäisi kaikkeen. Myös prosessin hitauden kerrotaan olevan huostaanoton valmistelua haittaavan ongelman.

”(- -) Kiireellisen sijoituksen aikana pitäisi ehtiä tekemään huostaanoton valmistelut, kuulemiset, sosiaalityöntekijän yhteenvedo, huostaanottohakemus hallinto-oikeudelle jne. (- -)”

”(- -) Liiallinen kiire, koska tahdonvastaiseen huostaanottoon liittyy niin paljon erilaisia asioita; mm. useat yhteistyökumppanit (- -) läheisverkoston selvittelyyn voi mennä paljon aikaa (- -) runsaasti puheluita kaikkien tahojen kanssa, vanhempien ja lapsen tapaamiset (- -) sekä lopulta itse huostaanottoasiakirjojen laatiminen, josta työläin usein on sosiaalityön yhteenvedo (- -)”

Vastaajat eivät varsinaisesti aseta valmistelutyön vaativuutta huostaanoton valmistelun pulmakohdaksi vaan vastaukset kertovat enemmän siitä, kuinka ongelmaksi muodostuu se, että aika ei tunnu riittävän näiden toimien tekemiseen. Voisiko ongelmana ajatella tällöin olevan sen, että huostaanoton valmisteluun on sen laadun takaamiseksi asetettu vaativia tehtäviä ilman, että on huolehdittu siitä, että sosiaalityöntekijöillä on käytännön työssä aikaa suoriutua tehtävistä rauhassa?

Tällaiseen ajatussuuntaan on päädytty Valtiontalouden tarkastusviraston (2012) Lastensuojelun tuloksellisuustarkastuskertomuksessa, jossa esitetään lastensuojelussa vaadittavan työmäärän ja työotteiden olevan ristiriidassa käytettävissä olevaan aikaan nähden. Tuloksellisuustarkastuskertomuksen mukaan lastensuojelun suunnitelmallisuutta ja tavoitteellisuutta korostavat työotteet vievät sosiaalityöntekijöiden aikaa ja lisäävät heidän työtaakkaansa. Tarkastuskertomus mainitsee yhtenä esimerkkinä vaativaa työtettä vaativasta tehtävästä nimenomaan tahdonvastaisten huostaanottojen huolellisen valmistelun hallinto-oikeudelle. Tarkastusviraston mukaan ongelma on siinä, että huostaanottoon liittyvästä työotteesta säädettäessä ei ole otettu huomioon välilliseen asiakastyöhön kuluva työaika eikä henkilöstön mitoituksista ole tehty todellisen työmäärän mukaisia säädöksiä. (Mt., 173–175.)

7 Puutteelliset työntekijäresurssit huostaanoton valmistelun pulmakohtana

Vastaajat kertovat, että huostaanoton valmistelua haittaa lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden riittämätön määrä, sosiaalityöntekijöiden muodollinen epäpätevyys sekä puutteellinen ammattitaito. Nämä tekijät ilmentävät puutteellisia työntekijäresursseja, minkä vuoksi luokittelin ne yhteneväisen yläkategorian alle. Olen käsitellyt kutakin pulmakohtaa omina teemoinaan seuraavissa alaluvuissa. Työntekijäresursseista kerrotaan vastauksissa myös kokonaisuutena, jolloin ongelmaksi ei kerrota yksittäistä resursseiksi luokiteltavissa olevaa teemaa, vaan ongelmaksi nimetään puutteelliset työntekijäresurssit kaikkina. Myös henkilöstöresurssin käsitettä käytetään vastauksissa. Monissa vastauksissa työntekijäresurssien riittämättömyys liitetään suureen asiakasmäärän, jonka seurauksena aika ei vastaajien mukaan riitä.

”Ajan puute, johtuu liian vähistä työntekijäresursseista.”

”Henkilöstöresurssi on riittämätön, minkä vuoksi (- -) [ei] ole riittävästi aikaa valmistelutyöhön (- -)”

7.1 Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden liian vähäinen määrä

Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden liian vähäinen määrä yhdistetään vastauksissa usein selittävänä työntekijöiden liialliseen työ- ja asiakasmäärään sekä ajan puutteeseen, aivan kuten henkilöstöresurssienkin yhteydessä. Useat vastaajat kertovat liian vähäisen työntekijä- tai henkilöstömäärän ongelmasta yksinkertaisen ytimekkäästi. Osa vastaajista on kirjoittanut pulmakohdasta monisanaisemmin ja selittävämmiin.

”(- -) lastensuojelutyö on ylikuormittunut, liian vähän henkilökuntaa”

”Liian vähän sosiaalityöntekijöitä (= liian paljon asiakkaita / työntekijä) (- -)”

Samaan tapaan lastensuojelun sosiaalityöntekijät arvioivat henkilöstöresurssien olevan liian vähäiset myös Talentian ja Lastensuojelun keskusliiton (Sinko & Muuronen 2013) kyselyssä, jossa 83 prosenttia vastanneista lastensuojelun lähityöntekijöistä arvioi, että avohuollon sosiaalityöntekijöitä on liian vähän. Tämän lisäksi vastanneista lastensuojelun sosiaalityöntekijöistä 80 prosenttia nimesi sosiaalityöntekijöiden määrän lisäämisen toimeksi, joka tarvitsisi tehdä lastensuojelun laadun parantamiseksi. (Mt., 24–24, 34.)

Sosiaalityöntekijöiden liian vähäinen määrä huostaanoton valmistelua haittaavana tekijänä ei ole yllätyksellinen siinä mielessä, että sosiaalityöntekijöiden riittämätön määrä on nostettu esille aikaisemmissa lastensuojelun selvityksissä koko lastensuojelun ongelmakohtana. Valtiontalouden tarkastusvirasto (2012) on arvioinut lastensuojelun tuloksellisuustarkastuksessaan, että laadukkaan lastensuojelun kriteerit eivät täyty avohuollon lastensuojelutyössä sosiaalityöntekijöiden liian vähäisen määrän vuoksi. Kuntien lastensuojelun johtavat viranhaltijat kertovat samanlaista viestiä Lastensuojelun Kuntakyselyssä (Puustinen-Korhonen 2013), jossa yhdeksi keskeiseksi lastensuojelun ongelmaksi arvioidaan lastensuojelun riittämätön työntekijäresurssi. (Mt., 51).

Ongelmana ei ole pelkästään se, että lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden virkoja tai koulutettuja sosiaalityöntekijöitä ei ole tarpeeksi, vaan avoimiin virkoihin ei saada sosiaalityöntekijöitä lastensuojelun vetovoimattomuuden vuoksi (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2012, 179–181). Sosiaalityöntekijöiden lastensuojelutyöhön saamisen vaikeus tulee esille myös yhden vastaajan kirjoituksessa, jossa hän kertoo ongelmana hänen työyhteisössään olevan sen, että he eivät saa poissaolevan sosiaalityöntekijän tilalle sijaista. Lastensuojelun vetovoimattomuus saattaa johtua lastensuojelutyön huonosta palkkauksesta ja työn raskaudesta (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2012, 179–181). Kuntatyönantajille suunnatun kyselyn mukaan 11 prosenttia lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden toimista oli 3.10.2012 täysin hoitamatta siksi, että niihin ei ollut hausta huolimatta onnistuttu samaan sosiaalityöntekijää (Kuntatyönantajat 2012). Lastensuojelun avohuollon niukat henkilöstöresurssit liittyvät myös sosiaalityöntekijöiden suuren vaihtuvuuteen. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2012; Ailasmaa 2015). Tämä näkyy myös avoimissa vastauksissa, joissa muutama vastaaja kertoo huostaanoton valmistelua haittaavaksi tekijäksi sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuuden.

7.2 Muodollisesti epäpätevien sosiaalityöntekijöiden suuri määrä

Kertoessaan epäpätevien sosiaalityöntekijöiden haittavan huostaanoton valmistelua, vastaajat todennäköisesti viittaavat sosiaalityöntekijöiden muodolliseen pätevyYTEEN eli siihen, ovatko he täyttäneet kelpoisuuslain (272/2005, 3 §) asettamat sosiaalityöntekijän kelpoisuusvaatimukset. On kuitenkin myös mahdollista, että he viittaavat sosiaalityöntekijän puutteelliseen ammattitaitoon. Olen kuitenkin luokitellut selkeästi ammattitaidon puutteesta kertovat vastaukset omaan teemaansa, jota käsittelen seuraavassa alaluvussa.

Vastaajat kertovat, että heidän työpaikoillaan ei ole riittävästi päteviä sosiaalityöntekijöitä. Osa vastaajista kertoo olevansa ainoa pätevä sosiaalityöntekijä työpaikassaan ja osa taas kertoo, että heidän työpaikallaan ei ole lainkaan päteviä sosiaalityöntekijöitä. Yksittäismainintoina kerrotaan, että päteviä sosiaalityöntekijöitä ei ole onnistuttu saamaan työpaikalle, ja että koska päteviä sosiaalityöntekijöitä ei saada työpaikoille, ollaan työpaikalla määräaikaikaisuuksien kierteessä. Lisäksi pulmakohdaksi muodostuu se, että pätevää työparia voi olla vaikea saada.

”(- -) olen kuitenkin ainoa sosiaalityöntekijän pätevyyden omaava kunnassa.”

”(- -) kaikki ovat epäpäteviä.”

Vastaajien kertoessa epäpätevien sosiaalityöntekijöiden suuresta määrästä huostaanoton valmistelua haittaavana tekijänä nousee kiinnostuksen kohteeksi sen tarkasteleminen, kuinka suuri osuus kyselyyn vastanneista on muodollisesti päteviä sosiaalityöntekijöitä. Vastaajista ($n=201$) päteviä sosiaalityöntekijöitä on 62 prosenttia ja epäpäteviä 38 prosenttia. Muodollisesti epäpätevien määrä vastaajien keskuudessa on suuri, suurempi kuin Mänttari-van der Kuipin (2013) tutkimuksesta, jossa sosiaalityön (aikuissosiaalityön ja lastensuojelun) kentällä muodollisesti päteviä sosiaalityöntekijöitä oli 70 prosenttia vastanneista tai Matelan (2011) tutkimuksesta, jossa 70 prosenttia vastanneista lastensuojelun sosiaalityöntekijöistä on muodollisesti päteviä.

Pohdintaa herättää kuitenkin se, että kyselyyn on kerätty aineistoa lähettämällä se Talentian kautta Talentian jäsenille. Voisi olettaa, että Talentian jäsenyydessä olevien keskuudessa suurempi osa olisi päteviä sosiaalityöntekijöitä. Tällaisen oletuksen kautta on selitetty muun muassa Talentian ja Lastensuojelun Keskusliiton (Sinko & Muuronen 2013) vuonna 2013 keräämään aineiston korkeaa muodollisesti pätevien määrää (83 prosenttia vastaajista). Mielenkiintoista onkin, miksi tästä huolimatta muodollisesti epäpätevien vastaajien osuus on suurempi kuin muissa aineistoissa.

Ei ole olemassa valtakunnallista tietoa siitä, kuinka suurella osuudella lastensuojelun sosiaalityöntekijöistä on sosiaalityöntekijän muodollinen pätevyys. Muodollisesti pätevien ja epäpätevien osuudet eivät jakaannu tasaisesti eri kuntien kesken ja alueelliset erot ovat suuria (Valtion tarkastusvirasto 2012, 180). Vastauksissa tulee esille, että on mahdollista, että työpaikalla ei ole lainkaan muodollisesti päteviä sosiaalityöntekijöitä. Valtiontalouden tarkastusviraston (2012) Lastensuojelun tuloksellisuuskertomuksessa vuodelta 2012 vain viidesosassa tarkastuskunnista kaikki lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijät olivat muodollisesti päteviä. Tuloksellisuuskertomuksessa epäpätevien sosiaalityöntekijöiden runsas määrä liitetään lastensuojelun henkilöstöresurssin puutteellisuuden ja lastensuojelun vetovoimattomuuden laajempaan vyyhtiin. Päteviä sosiaalityöntekijöitä voi olla hankala saada työpaikoille. (Mt., 179–181.)

Muodollisesti epäpätevien sosiaalityöntekijöiden voisi ajatella olevan ongelma huostaanoton valmistelulle ensinnäkin siitä syystä, että lastensuojelulain (417/2007, 41§) mukaan lapsen huostaanottoa koskevat asiat valmistelee lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä (yhteistyössä toisen sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojeluun perehtyneen työntekijän kanssa). Koska lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä tulee olla sosiaalityöntekijän ammatillinen kelpoisuus (LsL 417/2007 13§), niin huostaanottojen valmistelun voisi olettaa kasaantuvan muodollisesti päteville sosiaalityöntekijöille. Esimerkiksi Lastensuojelun tuloksellisuuskertomuksessa (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2012) haastateltavat lastensuojelun työntekijät kertovat epäpätevien sosiaalityöntekijöiden suuren määrän kuormittavan muodollisen pätevyyden omaavia sosiaalityöntekijöitä (mt., 184).

Muodollisella pätevyydellä ei kuitenkaan ole tilastollisesti merkitsevää yhteyttä siihen, kuinka monen huostaanoton valmistelussa vastaajat ovat olleet vastuullisina sosiaalityöntekijöinä viimeisen vuoden aikana, eikä myöskään vastaajan asiakasmäärään. Tämä tarkoittaa sitä, että muodollisesti epäpätevien ja pätevien vastaajien välillä ei ole eroa siinä, kuinka monen huostaanoton valmisteluun he ovat osallistuneet vastuullisina sosiaalityöntekijöinä. Epäpätevien sosiaalityöntekijöiden huostaanottojen valmisteleminen on ongelma yhteiskunnallisesta näkökulmasta käsin. Yhteiskunta on lain muodossa asettanut huostaanottoja valmisteleville sosiaalityöntekijöille kvalifikaation eli virallisen tutkinnon ja tunnustetun osaamisen (Metsämuuronen 1998, 40) vaatimuksen. Kuitenkin merkittävä osa huostaanottoja valmistelevista sosiaalityöntekijöistä ei täytä yhteiskunnan asettamaa kvalifikaatiota.

Toiseksi muodollinen epäpätevyys voi nousta ongelmaksi huostaanoton valmistelussa sen vuoksi, että muodollisesti epäpätevät sosiaalityöntekijät saattavat olla sosiaalityön opiskelijoita, joilla ei välttämättä ole vielä kertynyt laajasti huostaanoton valmisteluihin tarvittavaa lastensuojelun sosiaalityöntekijän asiantuntijuutta. Avoimissa vastauksissa yksi vastaaja liittäkin asiantuntijuuden epäpätevyteen ja nimeää sen huostaanoton valmistelua haittaavaksi tekijäksi.

Kuitenkaan ristiintaulukoidessa sillä, kuinka monta vuotta sosiaalityöntekijä on työskennellyt nykyisessä työpaikassa tai lastensuojelussa, ei ole tilastollisesti merkitsevää yhteyttä siihen, onko sosiaalityöntekijä muodollisesti pätevä. Sosiaalityöntekijöiden muodollinen pätevyys ei lisäänty tasaisesti nykyisen työsuhteen pituuden lisääntyessä. Kuitenkin suurin muodollisesti pätevien osuus löytyy yli 15 vuotta samassa työpaikassa työskennelleistä, joista 77 prosenttia on muodollisesti päteviä. Toisaalta tämä tarkoittaa sitä, että 27 prosenttia yli 15 vuotta samassa työpaikassa työskennelleistä on muodollisesti epäpäteviä. Samaan aikaan 10–15 vuotta viimeisimmässä työpaikassa työskennelleistä vain 52 prosenttia on muodollisesti päteviä.

Monella muodollisesti epäpätevällä vastaajalla on takanaan pitkä työura, jonka aikana he eivät ole hankkineet muodollista pätevyyttä. Epäpätevien vastaajien suuri osuus pitkään samassa työpaikassa työskennelleistä on mielenkiintoista myös siksi, että kelpoisuuslain mukaan sosiaalityöntekijän virkaan voidaan ottaa enintään vuodeksi muodollisesti epäpätevä henkilö (272/2005, 12§). Muodollisesti epäpätevien sosiaalityöntekijöiden työsopimukset ovat siis määräaikaisia. Määräaikaisia työsopimuksia ei kuitenkaan työsopimuslain (55/2001, 3 §) mukaan saisi toistuvasti käyttää tehtävässä, jossa voi nähdä työvoimatarpeen olevan pysyvä.

Vastaajat eivät jakaannu muodollisesti päteviin ja epäpäteviin myöskään iän perusteella. Pätevien vastaajien osuudet lisääntyvät vanhemmissa ikäluokissa (muodollisesti päteviä on 25–35 vuotiaiden ikäryhmässä 58 % ja 56–65 -vuotiaissa 63 %), mutta eivät kuitenkaan niin paljoa, että vastaajan ikä oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä vastaajan muodolliseen pätevyyteen. 46–55 vuotiaiden ryhmästä löytyy suurin muodollisesti pätevien joukko, 69 prosenttia.

Koulutuksen tuottaman ammattitaidon puuttumisen voisi ajatella johtavan siihen, että muodollisesti epäpätevät sosiaalityöntekijät ovat epävarmempia päätöksentekijöitä. Tämä ei kuitenkaan tule näkyviin heidän luottamuksessaan päätöksentekoaan kohtaan, sillä epäpätevyys ei muodosta ristiintaulukoinnissa vastaajien välille eroa siinä, kuinka vakuuttuneita ja varmoja vastaajat ovat päätöksistään, jotka liittyvät hallinto-oikeuteen meneviin huostaanottohakemuksiin. Muodollisesti epäpätevien vastaajien luottamus päätöksentekoaan kohtaan voi kieliä heidän luottamuksestaan omaa ammattitaitoaan kohtaan. Lisäksi se voi kertoa siitä, että he saavat kollegoiltaan ja esimiehiltä tukea huostaanoton valmisteluun. Kuitenkaan muodollisesti epäpätevät vastaajat eivät tilastollisesti eroa muodollisesti pätevistä vastaajista siinä, arvoivatko he saavansa organisaatiolta tai kollegoiltaan huostaanottohakemuspäätöksen vahvistuksen tai arviointi- ja seurantatukea.

7.3 Puutteet sosiaalityöntekijöiden ammattitaidossa

Avoimissa vastauksissa kerrotaan sekä sosiaalityöntekijöiden omaan, että yleisesti sosiaalityöntekijöiden ammattitaitoon liittyvistä tekijöistä, jotka muodostavat ongelman huostaanoton valmistelussa. Ammattitaitoon liittyvien tekijöiden puutteellisuudesta kertovia vastauksia on aineistossa vain muutama. Yhdessä vastauksessa kirjoitetaan myös alentuneen työkyvyn ongelmasta. Ammattitaitoon liittyvät pulmat liitetään vastauksissa tietojen ja taitojen puutteellisuuteen, työvälineiden käytön osaamattomuuteen sekä kokemattomuuteen.

”(- -) lisäksi työtä tekee usein henkilöt, joilla on liian vähäiset tiedot ja taidot näin vaikeaan työhön (- -)”

”(- -) Sosiaalityöntekijöiden ammattitaito huostaanoton valmisteluun on myös riskitekijä, joka voi haitata tapauksen hoitamista”

Osaamisen puute lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden joukossa on nostettu esille lastensuojelun ongelmana myös Valtiontalouden tarkastusviraston (2012) lastensuojelun tuloksellisuuskertomuksessa. Tarkastusviraston mukaan ammattitaitoisia sosiaalityöntekijöitä ei ole riittävästi ja tämän vuoksi laadukkaan lastensuojelun kriteerit eivät täyty. (Mt., 198.) Tuloksellisuuskertomuksessa sosiaalityöntekijöiden muodollisesta pätevydestä ja sosiaalityöntekijöiden ammattitaidosta puhutaan limittäin tekemättä selkeää eroa näiden välille. Tämän vuoksi on vaikeaa sanoa, viittaako tarkastusviraston arvio tosiasiallisesti puutteellisen ammattitaidon omaaviin vaiko ennemminkin kelpoisuusvaatimukset täyttämättömiin sosiaalityöntekijöihin.

Vaikkakin sosiaalityöntekijän ammattitaitoon ja työkykyyn liittyvät ongelmat ovat huostaanoton valmistelua haittaavina tekijöinä saaneet vain vähäisiä mainintoja avoimissa vastauksissa, on ongelma tästä huolimatta olemassa. Osan huostaanottoja valmistelevat sosiaalityöntekijät, joilla saattaa olla puutteellinen ammattitaito työhön. Ammattitaidon sijaan yksi vastaaja kertoo kokemattomuutensa olevan huostaanoton valmistelua haittaava tekijä.

”(- -) oma kokemattomuuteni vastentahtoisen huostaanoton valmistelussa asettaisi haasteita.”

Kuten aikaisemmin esitin, lastensuojelun ammattitaito ei kerry sosiaalityöntekijälle pelkästään koulutuksen kautta, vaan nojaa vahvasti myös kokemuksen tuomaan osaamiseen. Voisi ajatella, että vastaajien kokemus kertoo jotakin heidän ammattitaidostaan. Tällöin on mielenkiintoista tarkastella sitä, onko huostaanottojen valmistelijoina ja päätöksentekijöinä useammin kokeneet sosiaalityöntekijät, eli kasaantuvatko huostaanotot heille. Avoimissa vastauksissa yksi vastaaja kertookin, että hänen työpaikassaan kokeneemmat sosiaalityöntekijät tekevät enemmän huostaanottojen valmisteluja;

”(- -) Työntekijöiden vaihtuvuus aiheuttaa sitä, että huostaanoton valmistelut kasaantuvat kokeneemmille työntekijöille ja niitä joutuu tekemään kuin liukuhihnalta.”

On vaikea sanoa, koska vastaaja on ”kokenut” ja koska hänellä on kokemuksen tuomaa ammattitaitoa. Tarkasteltaessa vastaajia Forsmanin (2010) tutkimuksessaan käyttämän kokemusluokittelun avulla, voidaan vastaajat jakaa työskentelyvuosien perusteella *noviiseihin, kokeneisiin ja konkareihin*. Tällöin voi ajatella, että alle vuoden työskennelleet sosiaalityöntekijät ovat *noviiseja, 1-4 vuotta*

työskennelleet *jonkin verran kokeneita*, 5-9 vuotta työskennelleet *kokeneita* ja yli kymmenen vuotta työskennelleet *konkareita*.⁶

Kuitenkaan ristiintaulukoinnin perusteella lastensuojelun työvuodet eivät ole tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä siihen, kuinka moneen huostaanoton valmisteluun vastaaja on osallistunut viimeisten 12 vuoden aikana. Noviiseista ja jonkin verran kokeneista suurempi osuus (57 %) kuin kokeneista (48 %) ja konkareista (49 %) on osallistunut alle kahden tai kahden huostaanoton valmisteluun. Samaan aikaan suurimpaan mahdolliseen huostaanottojen määrään, 9–15 huostaanottoon, on osallistunut noviiseista ja jonkin verran kokeneista 13 prosenttia, kun sama osuus konkareista on 20 prosenttia.

Samalla tavoin alle neljä vuotta samassa työpaikassa työskennelleistä suurempi osuus (57 %) kuin muista työskentelyvuosiryhmistä (46 % sekä 5-9 ja yli 10 vuotta työskennelleistä) on ollut 0–2 huostaanoton valmistelussa vastuullisena sosiaalityöntekijänä. Tilastollisesti merkitsevää yhteyttä muuttujien välillä ei ole. Silmämääräinen vertailu antaa viitettä siihen suuntaan, että sosiaalityöntekijät, jotka ovat työskennelleet vähemmän aikaa samassa työpaikassa tai ylipäättänsä lastensuojelussa, saattavat valmistella vähemmän huostaanottoja kuin pidempään työskennelleet. Huostaanottojen määrien erot eri ryhmien välillä eivät kuitenkaan ole tilastollisesti merkitseviä, joten selkeää suuntausta siihen, että kokeneemmat sosiaalityöntekijät valmistelisivat enemmän huostaanottoja kuin kokemattomammat, ei ole. Vastausten kautta ei tule esille sitä, valmistelevatko kokemattomammat sosiaalityöntekijät huostaanoton yhdessä mahdollisesti kokeneemman työparin kanssa. Ristiintaulukoinneissa vastaajien kokemuksen määrä (nykyisessä työpaikassa tai lastensuojelussa yleensä) ei kuitenkaan ollut yhteydessä siihen, arvioiko ja seuraako kollega vastaajan huostaanoton valmistelua. Tämä saattaa kieliä siitä, että kokemattomammat sosiaalityöntekijät eivät tee sen useammin huostaanottojen valmistelua työparityöskentelynä kuin kokeneemmat sosiaalityöntekijät. Suoraa johtopäätöstä asiasta ei voi vetää.

Jos iso joukko vastaajista olisi epävarma omasta tai kollegoidensa ammattitaidosta, luulisi sen näkyvän siinä, kuinka luottavaisia ja vakuuttuneista vastaajat ovat omista ja kollegoidensa tekemistä

⁶ Forsman on tutkimuksessaan luokitellut alle kaksi vuotta lastensuojelun sosiaalityössä työskennelleet sosiaalityöntekijät noviiseiksi, kahdesta kymmeneen vuoteen työskennelleet kokeneiksi, ja yli kymmenen vuotta työskennelleet konkareiksi. Täysin samanlaista luokittelua en voi soveltaa aineistooni siinä valmiiksi luokitelluiden ja Forsmanin tutkimuksen kanssa epäyhdenmukaisten työvuosiluokkien vuoksi.

huostaanottohakemuspäätöksistä. Kuitenkin suurin osa (86 %) vastaajista on vakuuttunut ja varma omista huostaanottohakemusta koskevista päätöksistään.⁷ Vastaajat ovat myös melko luottavaisia kollegoidensa päätöksentekoa kohtaan. Vastanneista 82 prosenttia on vakuuttunut ja varma kollegoidensa päätöksistä koskien huostaanottohakemusta. Tällöin niiden osuus, jotka eivät ole vakuuttuneita kollegoidensa huostaanottohakemuspäätöksenteosta, jää vähäiseksi.⁸ Tämän valossa kollegoidenkaan ammattitaitoon ei kohdistu laajoja epäilyjä.

⁷ Niistä kahdeksasta vastaajasta, jotka ovat ajatelleet avoimissa vastauksissa sosiaalityöntekijöiden ammattitaidon olevan huostaanoton valmistelua haittaava tekijä, viisi on vakuuttunut tekemistään päätöksistä koskien hallinto-oikeuteen meneviä huostaanottohakemuksia. Yksi vastaaja on erittäin vakuuttunut, yksi epäilevä ja yksi ei epäilevä eikä vakuuttunut.

⁸ Sosiaalityöntekijöiden ammattitaidon puutteesta kirjoittaneista vastaajista puolet on vakuuttuneita ja puolet ei vakuuttuneita, mutta ei epäileviääkään kollegoiden tekemistä päätöksistä.

8 Tuen puute huostaanoton valmistelun pulmakohtana

Vastaajat kertovat huostaanoton valmistelua haittaavan sen, että he eivät saa riittävästi tukea huostaanoton valmisteluun. Huostaanoton valmisteluissa tukea on mahdollista saada usealta eri taholta. Kysymysasettelun vuoksi vastauksissa tulee esille nimenomaan työpaikkaan liittyvän tuensaannin vaillinaisuus. Olen luokitellut avoimissa vastauksissa kerrotut tuen saantiin liittyvät pulmakohdat puutteelliseksi organisaation tueksi ja puutteelliseksi kollegiaaliseksi tueksi. Organisaation tarjoaman tuen olen lisäksi luokitellut esimiehiltä saatavaksi tueksi sekä moniammatillisen asiantuntija-avun tueksi.

8.1 Organisaatiolta ja esimiehiltä saatavan tuen puutteellisuus

Vastauksissa kerrotaan organisatorisen tuen puutteeseen liittyvien tekijöiden haittaavan huostaanoton valmistelua. Vastaajat eivät kuitenkaan puhu tuesta organisaation tarjoamana tukena vaan nimeävät yksittäisiä organisaation sisällä toimivia toimijoita, esimerkiksi esimiehen tai asianajajan tuen puutteen huostaanoton valmistelua haittaavaksi. Poikkeuksen tekevät muutamat vastaajat, jotka toimijoiden sijaan kertovat tukitoiminnan muotoon liittyvästä ongelmista. Tällöin vastaajat kertovat huostaanoton valmistelua haittaavan sen, että heillä ei ole arviointiapua, perehdytys työhön on ollut puutteellista ja että näkemykset työn tekemisestä ja linjauksista ovat ristiriitaiset. Eräs vastaaja kertoo yksinkertaisesti, että riittävää tukea ei ole. Olen luokitellut nämä vastaukset puutteellisen organisaation tuen luokkaan, sillä katson organisaation olevan vastuussa niin riittävän päätöksenteon tuen, arviointiavun kuin perehdytyksen varmistamisesta sekä siitä, että näkemykset työn tekemisestä ovat yhteneväiset.

”(- -) ei ole riittävää tukea päätöksen valmisteluun ”

”Ristiriitaiset näkemykset työn tekemisestä sekä linjauksista ”

Avointen vastausten lisäksi sosiaalityöntekijöiden arvioita organisaatiolta saadusta tuesta on mahdollista tarkastella laajemmin sen kautta, kuka monivalintakysymysten vastausten mukaan vahvistaa vastaajien päätökset huostaanottohakemusten tekemisestä ja kuka arvioi ja seuraa perusteellisesti heidän työtään ja huostaanoton valmistelun päätöksentekoa. Suurin osa (96 %) vastaajista arvioi organisaation vahvistavan päätöksen huostaanottohakemuksen tekemisestä. Merkittävää on, että tällöin pieni määrä, neljä prosenttia ($n=9$) vastaajista kokee, että organisaatio ei

vahvista heidän päätöksentekoaan. Niistä yhdeksästä vastaajasta, jotka kokevat, että organisaatio ei vahvista heidän päätöstään huostaanottohakemuksen tekemisestä, kolme ei osallistunut yhteenkään huostaanoton valmisteluun viimeisen 12 kuukauden kuluessa. Loput kuusi sen sijaan kertoo olleensa yhteensä kuuden huostaan otetun lapsen asioista vastaavana sosiaalityöntekijänä viimeisen 12 kuukauden aikana.

Huostaanottopäätöksen vahvistamista voimakkaammin organisaation tuen puute tulee esille työn ja huostaanoton valmistelun päätöksenteon perusteellisessa arvioinnissa ja seuraamisessa. Hieman yli neljännes (28 %) vastaajista ei nimeä mitään organisaation tahoja huostaanoton valmistelun ja työskentelyn perusteelliseksi arvioijaksi ja seuraajaksi. Näin ollen näyttää siltä, että organisaation tuki saadaan varmemmin itse päätökseen siitä, että huostaanottohakemus tehdään hallinto-oikeudelle kuin huostaanoton yleiseen valmisteluun ja siihen liittyvään päätöksentekoon.

Huomiota herättävää on, että melkein neljännes (23 %; $n=47$) vastaajista kokee, että kukaan ei arvioi ja seuraa perusteellisesti heidän tekemäänsä työtä ja huostaanoton valmistelua koskevaa päätöksentekoa. Onko mahdollista, että arviointi ja seurantatuen puute liittyisivät vastaajan työskentelyyn yksin pienessä työyhteisössä, jossa heillä ei ole lähiesimiestä tai kollegoiden tukea? Kuitenkaan ristiintaulukoinnin mukaan sillä, kuinka monta kokopäiväistä lastensuojelun sosiaalityöntekijää työpaikalla työskentelee, ei ole yhteyttä vastaajan arvioon siitä, että kukaan ei arvioi ja seuraa perusteellisesti heidän työskentelyään ja huostaanoton valmistelua.

Kvantiitatiivisen aineiston kautta pääsee käsiksi vain organisaatiolta ja esimieheltä saatavaan huostaanottohakemuspäätöksen vahvistukseen sekä päätöksenteon ja työskentelyn arviointiin ja seurantaan. Nämä eivät kerro laajemmin organisaatiolta ja esimieheltä saatavasta tuesta. Voisi myös ajatella, että päätöksen vahvistaminen ja työskentelyn arviointi- ja seuranta kertovat paitsi tuesta, myös valvonnasta.

Erityisesti minua kiinnosti, arvioivatko kokemattomat tai epäpätevät vastaajat todennäköisemmin, että heidän huostaanoton valmistelutyötä ja päätöksentekoa arvioidaan ja seurataan. Kuitenkaan mitkään vastaajaan itseensä tai työskentelyorganisaatioon liittyvät tekijät eivät ole yhteydessä vastaajaan arvioon organisaation seuranta- ja tuesta: ei sosiaalityöntekijän muodollinen pätevyys, työvuodet nykyisessä työtehtävässä eikä työskentelyvuodet lastensuojelussa. Poikkeuksen tekee vastaajan sukupuoli, sillä miehet kokevat naisia yleisemmin, että organisaatio ei arvioi ja seuraa heidän työskentelyään perusteellisesti (miehistä 54 prosenttia ja naisista 27 prosenttia kokee näin). Mutta, koska miehiä on vastaajissa kovin vähän, testi ei täytä tilastollisia edellytyksiä. Voiko kuitenkin tämä antaa viitettä siihen suuntaan, että miehet harvemmin kokevat, että heitä arvioidaan

ja seurataan huostaanoton valmisteluissa tai sitten siihen, että miehiä tosiasiallisesti arvioidaan ja seurataan vähemmän?

Se, että organisaatiolta saatava tuki ei ole yhteydessä mihinkään selittävään tekijään, voi tarkoittaa sitä, että organisaatiolta ei yleisesti tarjota ja ohjata tukea joillekin ryhmille erityisesti. Tällöin tukea tai valvontaa ei osoiteta erityisesti esimerkiksi kokemattomille ja muodollisesti epäpäteville sosiaalityöntekijöille, jotka voisivat teoreettisesti tarvita tukea enemmän. On mahdollista, että tuen saatavuus ei liity tuen tarpeeseen vaan ennemmin siihen kuinka paljon tukea on saatavilla. Organisaatiolta saatavan tuen merkityksellisyys huostaanoton valmistelulle ja päätöksenteolle tulee esille siinä, että vastaajan organisaatiolta päätöksentekoon saama arviointi- ja seurantatuki on yhteydessä siihen, kuinka luottavainen vastaaja on tekemiinsä huostaanottohakemuspäätöksiin ($\chi^2=9,559$; $df=3$; $p=,023$). Ne vastaajat, jotka eivät kertoneet saavansa organisaation toimijalta arviointi- ja seurantatukea, olivat useimmin epäileviä päätöksenteon laadusta. Testi ei kuitenkaan täytä tilastollisia odotuksia ja tiiviimmillä muuttujaluokilla yhteys ei tule näkyviin. Ristiintaulukointi on nähtävissä taulukossa 4.

Taulukko 4: Organisaation arviointi- ja seurantatuen merkitys vakuuttuneisuuden huostaanottopäätöksenteon laadusta

		Organisaatio arvioi ja seuraa perusteellisesti työtä ja huostaanoton valmistelun päätöksentekoa		
		Ei	Kyllä	Yhteensä
Kuinka vakuuttunut ja varma on päätöksistään, jotka koskevat hallinto-oikeuteen meneviä huostaanottohakemuksia	Hyvin vakuuttunut ja varma	30%	44%	40%
	Vakuuttunut	54%	44%	46%
	Ei vakuuttunut eikä epäilevä	9%	12%	11%
	Epäilevä	7%	1%	3%
Yhteensä	100%	100%	100%	
n		56	142	198

Useat vastaajat kertovat esimiehiltä saatavan huostaanottojen valmistelutuen olevan puutteellisesta. Tuen kerrotaan olevan puutteellista ensinnäkin siksi, että sitä ei ole tarjolla tarpeeksi. Yksi vastaaja

kertoo yksilöidymmin, että esimieheltä ei ole aina saatavissa tarvittavaa arviointitukea huostaanottoasian pohtimiseen:

”(- -) esimiehen tuen puute”

”(- -)Toisinaan asian pohtimiseen ei saa riittävästi esimiehen (- -) tukea.. onko kaikki riittävä jo tehty, miten asia hoidetaan riittävän hyvin (- -)”

Esimiehiltä saatava puutteellinen tuki tulee mahdollisesti esille myös siinä, että osa vastaajista ei arvioi esimiehen vahvistavan heidän huostaanottohakemuspäätöstään tai arvioivan ja seuraavan perusteellisesti heidän työtään ja huostaanoton valmistelun päätöksentekoaan. Suurin osa (70 %) vastaajista kertoo johtavan sosiaalityöntekijän tai vastaavan vahvistavan päätöksen huostaanottohakemuksen tekemisestä. Lisäksi 36 prosenttia vastaajista arvioi sosiaalitoimen johtavan tai vastaavan vahvistavan huostaanottohakemuspäätöksen.

Johtavan sosiaalityöntekijän vahva rooli huostaanoton valmistelussa on sinänsä välttämätön, että lain mukaan päätöksen huostaanottohakemuksesta tekee sosiaalihuollon johtava viranhaltija lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmisteltua asian (LsL 417/2007, 43 §). Huomioitavaa kuitenkin on, että joukossa on myös vastaajia, jotka arvioivat, että heidän päätöstään huostaanottohakemuksen tekemisestä ei vahvista johtavassa asemassa oleva sosiaalityöntekijä tai sosiaalitoimen johtava viranhaltija.

Esimiesten puutteellinen tuki tulee huostaanottohakemuspäätöksen vahvistamista vahvemmin esille vastaajien arvioissa siitä, kuka arvioi ja seuraa perusteellisesti heidän työtään ja huostaanoton valmistelun päätöksentekoaan. 61 prosenttia vastaajista kertoo johtavan sosiaalityöntekijän tai vastaavan arvioivan ja seuraavan perusteellisesti heidän työtään ja huostaanoton valmistelun päätöksentekoa. 33 prosenttia vastaajista⁹, jotka eivät ole itse johtavassa asemassa, arvioi, että johtava sosiaalityöntekijä ei arvioi ja seuraa heidän huostaanoton valmisteluaan. Sosiaalitoimen johtava tai vastaava arvioi ja seuraa huostaanoton valmistelua johtavaa esimiestä harvemmin, 19 prosenttia vastaajista arvioi heidän arvioivan ja seuraavan huostaanoton valmistelua. Tällöin sosiaalityöntekijät, jotka eivät arvioi esimiehen arvioineen ja seuranneen heidän työskentelyään ja päätöksentekoaan tai

⁹ Kaikkineen 39 prosenttia vastaajista ei arvioi johtavan sosiaalityöntekijän arvioivan ja seuraavan perusteellisesti työskentelyä. Osa tähän joukkoon kuuluvista on kuitenkin itse johtavassa asemassa olevia sosiaalityöntekijöitä, mikä selittää johtavan sosiaalityöntekijän arvion puuttumisen.

eivät edes vahvistaneen huostaanottohakemuspäätöstä, ovat jääneet työskentelyssään vaille esimieheltä tulevaa päätöksenteon valvontaa.

Tuen saatavuuden ongelmaan saattaa olla syynä se, että esimiehiä ei ole tarpeeksi suhteessa sosiaalityöntekijöihin. Valviran (2014) kuntakyselyn mukaan lastensuojelun päätöksentekovaltaa käyttävien johtavien viranhaltijoiden lukumäärä kunnassa on yleisimmin (puolessa Suomen kunnista) yksi kappale. 20 prosentissa kunnista lukumäärä on alle yksi, jolloin kyseistä virkaa ei hoida täysipäiväisesti kukaan vaan se kuuluu osaksi laajempaa tehtäväkuvaa. Kahdessa prosentissa kuntia ei ole yhtään kyseistä viranhaltijaa¹⁰. (Mt., 10–11.)

Tuen puutteellisuuden syyksi ei avoimissa vastauksissa kerrota pelkästään tuen liian vähäistä saatavuutta vaan myös esimiehen työskentelytavan tai asiantuntijuuden vajavaisuus nimetään syyksi. Vastauksissa esimiehen kerrotaan olevan erillismainintoina esimerkiksi tapoihinsa pinttynyt, uskaltamaton viemään huostaanottoa vastentahtoisena hallinto-oikeuteen sekä riittämättömän koulutuksen omaava.

”(- -) Esimiehen taidon ja tiedon puute.”

”(- -) Esimiehen puutteellinen osaaminen lastensuojeluasioissa = tuen puute.”

Vastaajien arvioista esimiestensä ammattitaitoa kohtaan kertonee jotakin myös vastaajien luottamus esimiestensä päätöksentekoa kohtaan. Vastaajat ovat (asteikolla yhdestä viiteen) keskiarvoisesti vakuuttuneita ja varmoja esimiestensä päätöksistä hallinto-oikeuteen menevistä huostaanottohakemuksista, vastausten keskiarvo on 4,07. Tästä huolimatta seitsemän prosenttia vastaajista on epäilevä esimiehensä huostaanottohakemukseen liittyviä päätöksiä kohtaan. 15 prosenttia vastaajista on välimaastossa, he eivät ole vakuuttuneita, mutta eivät epäileviäkään. Aineiston perusteella vaikuttaa siltä, että suurin osa sosiaalityöntekijöistä on luottavainen esimiehensä tekemiä päätöksiä kohtaan ja on ainakin tältä osin luottavainen myös heidän ammattitaitoaan kohtaan. Huomioitavaa kuitenkin on, että on myös sosiaalityöntekijöitä, jotka arvioivat esimiestensä asiantuntijuuden olevan riittämätöntä huostaanoton valmistelussa.

¹⁰ Näitä kuntia oli viisi ja niissä lastensuojelun asiakasmäärät olivat hyvin vähäisiä. Kunnat ilmoittivat (yhtä kuntaa lukuun ottamatta) tarpeen vaatiessa ostavansa johtavan viranhaltijan työ- panosta toiselta kunnalta.

Kenties epäluottamus johtavan sosiaalityöntekijän huostaanottopäätöksiä kohtaan kielii jotakin sosiaalityöntekijän ja johtavan sosiaalityöntekijän suhteesta, sillä se, arvioiko ja seuraako johtava sosiaalityöntekijä huostaanoton valmistelua on yhteydessä vakuuttuneisuuteen esimiehen tekemistä päätöksistä hallinto-oikeuteen menevistä huostaanottohakemuksista ($\chi^2=11,733$; $df=2$; $p=,003$). Eli tällöin vastaajat kokevat todennäköisemmin niiden johtavien sosiaalityöntekijöiden, jotka ovat tiiviisti yhteydessä heidän työskentelyssään, tekevän onnistuneita huostaanottopäätöksiä. Voiko syynä olla se, että luottamus johtavan sosiaalityöntekijän tekemiin päätöksiin on suurempi johtavan sosiaalityöntekijän ollessa tiiviimmässä yhteistyössä sosiaalityöntekijän kanssa. Kun johtavan sosiaalityöntekijän päätöksenteko on avoimempaa sosiaalityöntekijälle, se kenties vakuuttaa ja herättää luottamusta esimiestä kohtaan. Toisaalta kyseessä voi olla myös johtavan sosiaalityöntekijän ammattitaitoon tai kiireisyyteen liittyvät tekijät; esimies, jolla on taitoja tai joka ehtii seurata ja arvioida sosiaalityöntekijän huostaanoton valmistelua todennäköisemmin, on myös taitavampi tai ehtivämpi huostaanottopäätösten tekijä.

Kuten organisaatiolta saatavassa tuessa, ei esimieheltä saatava tuki ole ristiintaulukoinnissa yhteydessä vastaajaan lastensuojelussa kertyneisiin työvuosiin, nykyisessä työpaikassa vietettyihin vuosiin, sosiaalityöntekijän muodolliseen pätevyYTEEN eikä ikään, vaikka juuri näiden muuttujien välillä voisi ajatella olevan eroa eri vastaajaryhmissä. Esimiehen tuki ei myöskään ole yhteydessä muihin vastaajaan tai organisaatioon liittyviin tekijöihin. Tällöin tuen saaminen esimieheltä saattaa liittyä ennemminkin siihen, onko tukea saatavilla kuin siihen, kuuluuko sosiaalityöntekijä ryhmään, jonka voisi teoreettisesti olettaa tarvitsevan enemmän tukea. On kuitenkin mahdollista, että myös muut tekijät, joita tämän aineiston perusteella ei tavoiteta, vaikuttavat esimieheltä saatuun tukeen.

Poikkeuksena muihin sosiaalityöntekijään liittyviin taustatekijöihin on vastaajan sukupuoli, jolla on tilastollisesti merkitsevä yhteys arvioon siitä, arvioiko ja seuraako johtava sosiaalityöntekijä huostaanoton valmistelua ($\chi^2=8,282$; $df=1$; $p=,004$). Naisista 63 prosenttia ja miehistä 23 prosenttia kokee johtavien sosiaalityöntekijöiden arvioivan ja seuravan heidän huostaanoton valmisteluun perusteellisesti. Havainto on samansuuntainen kuin tarkastelleessa organisaation arvioinnin ja seurannan suhdetta sukupuoleen. Yhtäläisyys voi selittyä sillä, että organisaation tukea kuvaavassa muuttujassa suuri osa tuesta tulee esimiesten tuesta.

Lastensuojelun selvitysten (Sinko & Muuronen 2013; Matela 2011) perusteella on tiedossa, että esimiehiltä saatava tuki voi olla puutteellista, ja että esimiehen tuen ja vahvan esimiestyöskentelyn puute kuormittavat sosiaalityöntekijää. Vastaajien perusteella puutteellinen tuki myös on huostaanoton valmistelua haittaava tekijä. Vaikka esimiehen tuki tai toisaalta valvonta ovat tärkeitä,

ei esimiehen tuen merkitys tule näkyviin siinä, kuinka vakuuttunut vastaaja on päätöksentekonsa laadusta. Sillä, arvioiko ja seuraako johtava sosiaalityöntekijä huostaanoton valmistelua ei ole yhteyttä siihen, kuinka vakuuttunut ja varma vastaaja on huostaanottohakemuspäätöksestään, eikä myöskään sillä, vahvistaako johtava sosiaalityöntekijä huostaanottohakemuspäätöksen.

8.2 Kollegiaalisen tuen puute

Kollegiaalisen tuen puutteellisuudesta kertovissa vastauksissa kirjoitetaan erityisesti työparityöskentelyn puutteellisuudesta. Myös työtiimiltä saatavan tuen puutteen sekä yksin työskentelyn kerrotaan haittaavan huostaanoton valmistelua.

Osa vastaajista kirjoittaa työpareihin liittyvistä ongelmista lyhyen ytimekkäästi todeten työparin saamisen olevan ongelma. Osa kertoo tarkemmin ja monisanaisemmin, mikä työparityöskentelyssä on ongelmallista. Vastaajat ovat kertoneet yleisesti työparin puuttumisen tai liian vähäisen työskentelyn työparin kanssa olevan huostaanoton valmistelun haasteena. Työpareja on vaikea saada osallistumaan koko prosessiin ja lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä joutuu näin kantamaan vastuun huostaanoton valmistelusta. Yksi vastaaja kertoo, että työparittomuus on myös turvallisuusriski. Tällä vastaaja on saattanut viitata siihen, että sosiaalityöntekijöiden tulisi turvallisuuden vuoksi tehdä kotikäynnit työparin kanssa. Myös toimistossa pidettävissä neuvotteluissa voidaan koeta turvallisuusriskiksi yksin työskentely asiakkaiden kanssa.

Työparin saamiseen liittyvät ongelmat yhdistyvät monissa vastauksissa samaan ongelmavyhtiin ajan puutteen kanssa. Työparin saamisen kerrotaan olevan hankalaa siksi, että työntekijöiden on vaikea sopia keskenään sopivia aikoja yhdessä työskentelyyn kalentereiden ollessa täysiä. Vastauksissa kerrotaan myös henkilöstöresurssien riittämättömyyden sekä muodollisesti epäpätevien tai ammattitaidottomien sosiaalityöntekijöiden tekevän työparityöskentelystä ongelmallista. Vastaajat kertovat myös työparien vaihtuvuuden haittaavan huostaanoton valmistelua, jolloin ongelmana on esimerkiksi se, että työpari ei välttämättä tunne perhettä entuudestaan.

”(- -)Työparin kanssa työskentely - koko homma tuppaa jäämään vastuusosiaalityöntekijälle”

”(- -) ajan löytäminen tiiviille työskentelylle työparina haasteellista.”

”(- -) Pätevän työparin saaminen vaikeaa.”

”(- -)ammattitaitoisen työparin saaminen tilanteessa jossa useampia kriittisessä vaiheessa olevia asiakastilanteita”

”(- -)Kiinteän työparin puuttuminen (- -) Nyt työpari hankitaan aina sattumanvaraisesti eikä työpari tunne välttämättä perhettä entuudestaan.”

Kollegoilta saatu tuki ei muodostu vain työparityöskentelystä vaan laajemmin koko työtiimistä. Avoimissa vastauksissa kerrotaan myös siitä, kuinka tukea ei ole tarpeeksi saatavilla työtiimiltä huostaanoton valmisteluun tai arviointiavuksi ja näkökulmien tarjoajaksi. Yksi vastaaja kuitenkin nimeää huostaanoton valmistelua haittavaksi tekijäksi oman työtiiminsä, mikä sekin osaltaan kuvaa tiimin merkitystä huostaanoton valmistelussa. Jos työskentely oman työtiimin kanssa ei toimi, voidaan se kokea jopa huostaanoton valmistelua haittavaksi tekijäksi. Jotkut vastaajista nimeävät ongelmaksi yksiselitteisesti työn tekemisen yksin tai ilman kollegoita.

”(- -)Toisinaan asian pohtimiseen ei saa riittävästi (- -) tiimin tukea.. onko kaikki riittävä jo tehty, miten asia hoidetaan riittävän hyvin (- -)”

”(- -) työtiimin pieni koko ja siitä johtuva tuen ja erilaisten näkökulmien suppeus”

”(- -) oma työtiimi”

”(- -) Yksin tekeminen”

Lastensuojelun sosiaalityötä osaavan työparin ja työtiimin tuen saaminen voi olla hankalaa, jos työpaikalla ei työskentele useampaa lastensuojelun muodollisen pätevyyden omaavaa sosiaalityöntekijää. Samasta syystä työparin saaminen yleensäkin voi olla hankalaa. Pienemmissä kunnissa voi hyvinkin olla ongelmia asian suhteen, sillä niissä saattaa työskennellä vain yksi sosiaalityöntekijä. Valviran selvityksen mukaan 30 prosentissa kunnissa on vain yksi tai alle yksi lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä (mt. 2014, 18).

Tästä huolimatta sosiaalityöntekijöiden määrä työpaikalla ei ole tilastollisessa yhteydessä siihen, arvioiko vastaaja saavansa kollegoilta tukea huostaanoton valmisteluun ja seurantaan. Kuitenkin 1–10 sosiaalityöntekijän työyhteisössä työskentelevistä vastaajista 45 prosenttia ja 21–40 sosiaalityöntekijän yhteisössä 60 prosenttia kokee kollegan arvioivan ja seuraavan perusteellisesti heidän huostaanoton valmisteluun. Sen sijaan huostaanottohakemuspäätöksen vahvistamisessa on tilastollisesti merkitsevä yhteys työpaikan koon ja kollegoilta saadun huostaanottohakemuspäätöksen vahvistamisen välillä ($\chi^2=10,411$; $df=3$; $p=,015$). Työpaikoissa, joissa on enemmän sosiaalityöntekijöitä, vastaajat kokevat useammin kollegan vahvistavan huostaanottohakemuspäätöksen. 31–40 sosiaalityöntekijän työyhteisöissä 90 prosenttia vastaajista arvioi kollegan vahvistavan huostaanottohakemuspäätöksen, kun 1–10 sosiaalityöntekijän työyhteisössä vastaava osuus on 73 prosenttia.

Sosiaalityössä kollegoilta saatava tuki on moninaista ja yltää laajemmalle alueelle kuin päätösten vahvistamiseen ja työskentelyn arviointiin ja seurantaan. Kollegoiden tuen merkityksellisyys saattaa itseasiassa olla ennemminkin tunteiden ja stressin hallinnan sekä reflektiivisyyden mahdollistamisessa ja erilaisten näkökulmien esiintuomisessa kuin arvioinnissa ja seurannassa. Tällöin tärkeä osa kollegiaalisen tuen ulottuvuudesta jää kvantitatiivisen tarkastelun ulkopuolelle tämän aineiston puitteissa. Esimerkiksi Forsmanin (2010) tutkimuksen mukaan kollegoiden kautta mahdollistuu oman työskentelyn refleктоiminen ja heidän kanssaan keskustellaan asiakastilanteista ja työskentelytavoista (mt., 128–129). Kollegoiden merkitys yleisinä työskentelyn tukijoina tulee esille Talentian ja Lastensuojelun keskusliiton (Sinko & Muuronen 2013) selvityksessä, jonka mukaan lastensuojelun sosiaalityöntekijät kokevat saavansa parhaan tuen päivittäiseen työhönsä omalta työtiimiltään (mt., 18). Työparin merkitys tiedostetaan myös lainsäädännössä, jonka mukaan sosiaalityöntekijällä tulisi olla työpari käytettävissään huostaanoton valmistelussa (LsL 417/2007, 41 §).

Kollegoilta saatava tuki näyttäytyy vastauksissa pienempänä kuin johtavalta saatava tuki, mikä saattaa johtua siitä, että kollegoilta saatava tuki on luonteeltaan erilaista. Kolmannes (28 %) vastaajista kertoo kollegan vahvistavan heidän päätöksensä huostaanottohakemuksen tekemisestä. Kollegoilla on suurempi rooli työn arvioinnissa ja seurannassa. Puolet (48 %) vastaajista kertoo kollegansa arvioivan ja seuraavan perusteellisesti heidän huostaanoton valmisteluaan. Samaan aikaan vastausjakauman voi kuitenkin ajatella kertovan myös siitä, että puolet vastaajista kokee, että kollegat eivät arvioi ja seuraa perusteellisesti heidän työskentelyään ja huostaanoton valmistelun päätöksentekoa.

Kollegoilta saatava tuki ei ole aineistossa tilastollisesti yhteydessä mihinkään vastaajaan liittyvään muuttujaan. Tämän valossa on mahdollista, että kokemattomampien tai muodollisesti epäpätevien sosiaalityöntekijöiden huostaanoton valmistelujen arvioimiseen ja seurantaan sekä huostaanottohakemuspäätöksen vahvistamiseen ei välttämättä kiinnitetä sen erityisempää huomiota kollegoiden toimesta. Lisäksi tämä tarkoittaa sitä, että monet vähemmän työkokemusta omaavat tai muodollisesti epäpätevät sosiaalityöntekijät voivat jäädä vaille kollegoiden tukea ja kenties jopa riittävän tiivistä työparityöskentelyä.

Kollegoilta saadun tuen merkitys huostaanoton valmistelulle ja päätöksenteolle on selvästi nähtävissä siinä, että kollegoilta saatu huostaanottohakemuspäätöksen vahvistus on yhteydessä siihen, kuinka vakuuttunut vastaaja on tekemistään huostaanottohakemuspäätöksistä ($\chi^2=8,505$; $df=2$; $p=,014$). Ne vastaajat, jotka kertovat kollegan vahvistavan huostaanottohakemuspäätöksen ovat yleisimmin hyvin

vakuuttuneita ja varmoja tekemistään hallinto-oikeuteen menevistä huostaanottohakemuksista. Tästä huolimatta sillä, arvioiko vastaaja kollegoidensa arvioivan ja seuraavan perusteellisesti huostaanoton valmistelua, ei ole tilastollisesti merkitsevää yhteyttä vastaajan varmuuteen hallinto-oikeuteen menevien huostaanottohakemusten päätöksentekoa koskien, joskin tietty trendi on havaittavissa. Suurempi osa (45 %) vastaajista, jotka kokevat kollegan arvioivan ja seuraavan huostaanoton valmistelua, on hyvin vakuuttunut tekemistään päätöksistä huostaanottohakemusta koskien kuin vastaajista, jotka eivät koe saaneensa kollegoilta tukea (osuus 35 %). Pienempi osa (8 %) tukea saaneista on epäilevä omaa huostaanottohakemukseen liittyvää päätöksentekoaan kohtaan kuin niistä, jotka kokevat, ettei kollega ole arvioinut ja seurannut heidän huostaanoton valmisteluaan (18 %).

8.3 Moniammatillisen asiantuntija-avun ja yhteistyön puutteet

Vastaajat kertovat lastensuojelun piirissä työskentelevän moniammatillisen verkoston kanssa tehtävässä yhteistyössä olevan puutteita ja näiden puutteiden haittaavan huostaanoton valmistelua. Puutteet moniammatillisen verkoston kanssa työskentelyssä koskevat ensinnäkin riittämätöntä asiantuntija-apua, eli työyhteisössä toimivien eri asiantuntijoiden ja moniammatillisen työryhmän tukea huostaanoton valmistelussa. Toiseksi puutteet moniammatillisen verkoston kanssa työskentelyssä liittyvät huostaanoton valmistelutyössä tehtävään yhteistyöhön.

Moniammatillisen verkoston asiantuntija-avun puutteesta kerrotaan avoimissa vastauksissa monisanaisesti kertoen erilaisista tuen ongelmista. Vastaajat kertovat ongelmana olevan, että huostaanoton valmisteluun ei saada moniammatillista asiantuntija-apua ja asiantuntijoiden tarjoamaa näkemystä tilanteesta. Yksi vastaaja kertoo asiantuntevien viranomaisten osallistuvan puutteellisesti työskentelyyn vanhempien kanssa. Joissakin vastauksissa on myös yksilöidymmin nimetty se asiantuntija-apu, josta on puutetta. Monta vastaajaa kertoo erityisesti huostaanoton valmistelua haittaavan lainopillisen ja oikeudellisen avun puutteen.

”(- -) Asiassa mukana olevat muut viranomaiset voisivat olla enemmän mukana huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä oman alansa asiantuntijana.”

”(- -) Moniammatillinen asiantuntijuus, koska sosiaalityöntekijä valmistelee yleensä yhdessä toisen lastensuojelun työntekijän kanssa huostaanoton, vaikka olisi hyvä pohtia tilannetta laajemmin.”

”Lainopillista tukea/neuvoa ei ole käytettävissä.”

Samalla tavalla lastensuojelu sosiaalityöntekijöistä kokema yleinen moniammatillisen tuen puute tulee esille myös Talentian ja Lastensuojelun keskusliiton raportissa (Sinko & Muuronen 2013, 18),

jossa vain 45 prosenttia sosiaalityöntekijöistä kokee saavansa tukea työssä selviytymiseen moniammatillisesta asiantuntemuksesta.

Vaikka lastensuojelulaki (417/2007, 14 §) on asettanut kunnan huolehdittavaksi moniammatillisen työryhmän asettamisen päätöksenteon tueksi, muutama vastaaja kertoo, että heillä ei ole saatavissa huostaanoton valmisteluissa työryhmän tukea tarvittavassa muodossa. Yksi vastaaja kertoo työryhmän olevan huostaanoton valmistelua haittaava tekijä, millä hän saattaa viitata työryhmän puutteelliseen toimintaan tai toimintaan, joka haittaa huostaanoton valmistelua.

”(- -) Työpaikalla ei ole tällä hetkellä käytössä moniammatillista asiantuntijaryhmää tueksi (- -)”

Sosiaalityöntekijöiden arvioimat moniammatillisen työryhmän käytön haasteet tulevat esille myös Talentian ja Lastensuojelun keskusliiton selvityksessä (Sinko & Muuronen 2013), jossa vain 43 prosenttia vastaajista kertoo saaneensa apua moniammatilliselta työryhmältä huostaanoton valmistelussa. Avun puutteellisuuden syiksi nimettiin ryhmän riittämätön asiantuntemus, konkreettisten neuvojen uupuminen sekä ryhmän vaikea tavoitettavuus. (Mt., 19.)

Moniammatillisen työryhmän tuki näyttäytyy aineistossani vähäisenä, mikä selittynee jällään osittain sillä, että kysymysmuotoilut eivät välttämättä tavoita kaikkea tukea, mitä työryhmältä on saatavissa. Vastaajista 19 prosenttia kertoo moniammatillisen työryhmän vahvistavan heidän tekemänsä huostaanottohakemuspäätöksen ja kuusi prosenttia moniammatillisen työryhmän arvioivan ja seuraavan perusteellisesti heidän työtään ja huostaanoton valmistelun päätöksentekoa. Moniammatillisella työryhmällä on siis suurempi rooli huostaanottohakemuspäätöksen vahvistajana kuin huostaanoton valmisteluun liittyvän työn seuraajana ja arvioijana. Vielä pienempi rooli vastauksissa on toimiston lakimiehellä, jonka on nimennyt huostaanottohakemuspäätöksen vahvistajaksi neljä prosenttia vastaajista ja työn arvioitsijaksi ja seuraajaksi seitsemän prosenttia vastaajista.

Moniammatillisen verkoston kanssa tehtävän yhteistyön ongelmallisuus huostaanoton valmistelussa on toinen moniammatillisen työskentelyn ongelmakohta. Vastaajat kertovat, että huostaanoton valmistelussa muiden lastensuojelun toimijoiden kanssa tehtävän yhteistyön toimimattomuus hankaloittaa huostaanoton valmistelua. Yhteistyötahoista kerrotaan sekä yleisesti että tarkemmin nimeten toimijoita, joiden kanssa yhteistyössä on haasteita. Tällaisiksi toimijoiksi nimetään lastenpsykiatria, koulu, neuvola, päiväkotij ja terveydenhuolto. Lastensuojelun käsikirjassa (THL 2016) mainitaan mahdollisiksi yhteistyötahoiksi huostaanoton valmisteluissa vastaajien jo

mainitsemien tahojen lisäksi perheneuvola, päihdehuolto, aikuissosiaalityö, nuorisopsykiatria ja nuorisotoimi (mt.).

Verkoston kanssa tehtävän yhteistyön haasteista kerrotaan monisanaisesti, joko vain todeten ongelman tai kuvaillen sitä laajemmin. Ensinnäkin yhteistyön kerrotaan olevan ongelmallista siksi, etteivät yhteistyötahot välttämättä tue huostaanoton valmistelua. Muilta toimijoilta huostaanottohakemukseen tarvittavien lausuntojen saaminen saattaa olla hidasta, ja lausuntoihin ei välttämättä saada sitä tietoa ja huolta, minkä tahot ovat suullisesti ilmaisseet ja minkä sosiaalityöntekijät lausuntoihin tarvitsisivat. Tämän vuoksi lausuntoihin voi joutua pyytämään tarkennusta uusilla lausuntopyynnöillä. Yhteistyötahot saattavat myös vaikeuttaa huostaanoton valmistelua puuttumalla liikaa huostaanoton valmisteluun ja tuomalla siihen liikaa omia näkemyksiään, odotuksiaan ja tunteitaan. Ongelmia yhteistyöhön tuottaa myös se, että yhteisten tapaamisaikojen sovittaminen aikatauluihin on vaikeaa.

”(- -) muut toimijat; usein lastenpsykiatria, koulu jne. ei toimi välttämättä tilannetta parantavasti (ei saada lausuntoja, mennään asioiden edelle, hämmennetään"tilannetta, ei anneta työrauhaa perheen kanssa”

”(- -) Yhteistyökumppaneiden vastuuttaminen antamaan tieto, joka heillä on lapsen ja perheen tilanteesta: Tilanteessa on tarpeen pyytää lausuntoja muilta perheen kanssa työskenteleviltä tahoilta.”

”(- -) muiden yhteistyötahojen lausuntojen saanti kestää yleensä kauan”

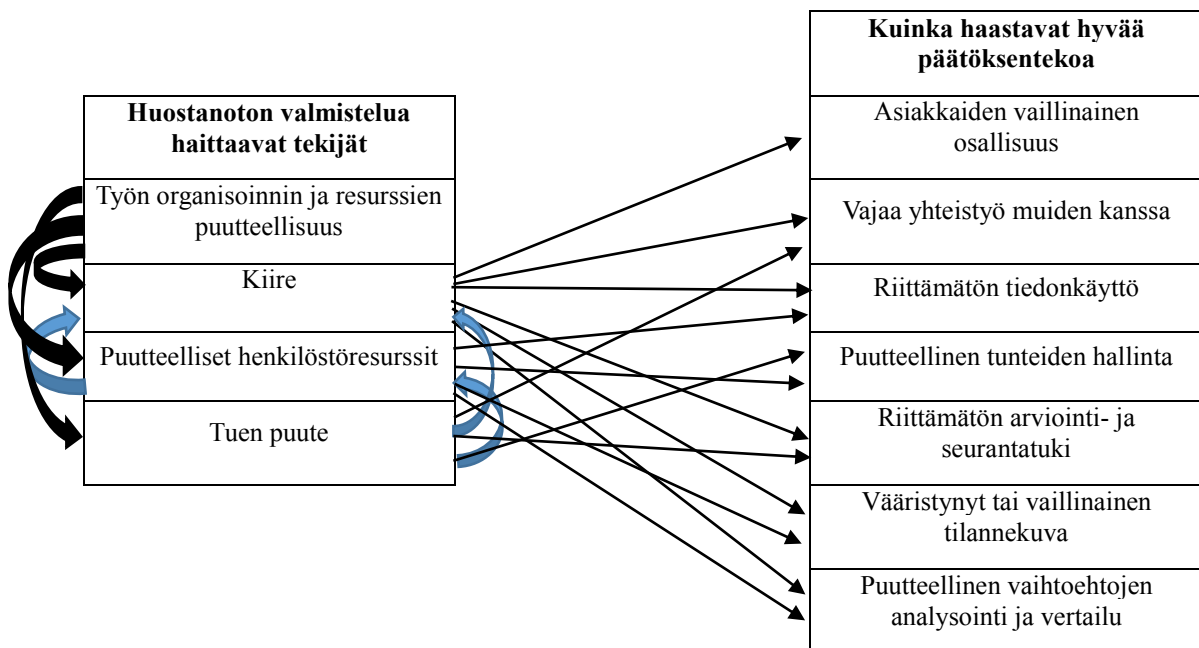
”(- -) Verkoston muiden yhteistyökumppaneiden; päiväkodin ja esim. terveydenhuollon odotukset, tuki tai sen puute.”

Lastensuojelun piirissä toimivien eri viranomaisten välinen yhteistyö on tulkittu puutteelliseksi myös aikaisemmissa lastensuojelun selvityksissä ja tutkimuksissa. Lastensuojelun kuntakyselyyn osallistuneista kunnista 70 prosenttia arvioi, että lastensuojelun laadun ja vaikuttavuuden parantamisessa keskeinen kohde olisi lastensuojelun ja muiden viranomaisten välillä tehtävä yhteistyö (Kuntaliitto 2013). Samanlaiseen arvioon on päätynyt Talentian ja Lastensuojelun keskusliiton raportissa (Sinko & Muuronen 2013) 67 prosenttia sosiaalityöntekijöistä, joiden mukaan lastensuojelun ja muiden viranomaisten yhteistyö ei toimi riittävän hyvin. Yhteistyön ongelmallisiksi alueiksi mainitaan raportissa muun muassa tietojen saannin hankaluus salassapitovelvollisuuden vuoksi ja lastensuojeluun ja lastensuojelulakiin liittyvä tietämättömyys. (Mt; 18, 32.)

9 Miten huostaanoton valmistelua haittaavat tekijät haastavat hyvää päätöksentekoa?

Seuraavaksi tarkastelen sitä, kuinka empiirisessä analyysissä esille tulleet huostaanoton valmistelun pulmakohdat haastavat hyvää huostaanottopäätöksentekoa. Hyvän päätöksenteon elementtejä on tarkemmin esitelty luvussa 2.3. Tarkastelen huostaanoton valmistelua haittaavien tekijöiden mahdollista vaikutusta hyvään huostaanottopäätöksentekoon ensin yksinkertaistetusti kokonaiskuvan luomiseksi ja tämän jälkeen yksityiskohtaisemmin eritellen.

Ensimmäinen tulkintani tilanteesta on, että kaikki kerrotut huostaanoton valmistelua haittaavat tekijät voivat esiintyessään suoraan tai välillisesti haastaa hyvää päätöksentekoa (katso kuvio 4). Huostaanoton valmistelun pulmakohdat ovat sellaisia, että esiintyessään ne haastaisivat useampaa hyvään huostaanottopäätöksentekoon tarvittavaa elementtiä. Lisäksi vaikuttaisi siltä, että jokainen hyvän päätöksenteon elementti voi olla haastettuna huostaanoton päätöksenteossa valmistelua haittaavien tekijöiden vuoksi.

Kuvio 4: Kuinka huostaanoton valmistelua haittaavat tekijät haastavat hyvää huostaanottopäätöksentekoa

Lastensuojelun puutteellinen organisointi ja riittämättömät resurssit eivät haasta hyvää päätöksentekoa suoraan vaan ennemminkin välillisesti olemalla taustasyinä huostaanoton valmistelua haittaavan kiireeseen, puutteellisiin henkilöstöresursseihin sekä vaillinaiseen tukeen. Puutteellinen lastensuojelun organisointi ja riittämättömät resurssit luovat haastavat olosuhteet päätöksentekoon.

Lastensuojelun työn organisoimisen ja resursoimisen puutteellisuuden voi ajatella tekevän hyvää huostaanottopäätöksenteosta haastavampaa myös lisäämällä päätöksenteon ristiriitaisuutta. Ristiriitaisuutta päätöksentekoon syntyy O'Sullivanin (2011) mukaan siitä, että sosiaalityöntekijät joutuvat päätöksentekotilanteessa tasapainottelemaan eri kontekstien odotusten ja etujen välillä. Ristiriitaiset odotukset ja vaatimukset voivat johtaa tilanteeseen, jossa päätöksessä toteutuu yhden osapuolen etu, mutta toisen ei. Vastauksien perusteella sosiaalityöntekijät saattavat huostaanottopäätöksenteossa joutua ristiriitaiseen tilanteeseen, jossa organisaation vaatimusten, edun tai reunaehtojen vuoksi heidän voi olla vaikea työskennellä tavalla, joka on lapsen edun mukainen tai jossa ei voi olla varmoja siitä, onko lapsen etu tavoitettavissa.

Kun vastauksissa kerrottuja lastensuojelun puutteellisia resursseja tulkitsee nimenomaan mahdollisuutena tehdä työtä hyvin, voi päätöksenteossa ajatella olevan ristiriidassa sosiaalityöntekijän eettisten periaatteiden ja näkemyksen siitä, kuinka työtä tulisi tehdä. Sosiaalityöntekijä voi joutua vastausten perusteella työskentelemään tarkoitukseen sopimattomissa työtiloissa, riittämättömin työkaluin sekä vaillinaisella työotteella, jonka ei katso olevan asiakkaan edun mukaista. Vastauksissa kerrotaan myös kuntien vaatimuksesta, että säästösyistä huostaanottoihin ei tule ryhtyä kuin vasta äärimmäisessä tilanteessa. Vaatimus voi johtaa tilanteeseen, jossa sosiaalityöntekijän ammatillinen näkemys on ristiriidassa organisatoristen tavoitteiden ja ohjeistusten kanssa.

Hyvää päätöksentekoa haastavaa ristiriitaisuutta voi syntyä myös vastauksissa kerrotuista kuntien avohuollon palvelujen puutteellisuudesta. Puutteellisista avohuollon palveluista voi seurata tilanne, jossa tarvittavan avohuollon palvelun puuttuessa joudutaan harkitsemaan päätymistä huostaanottoon. Ristiriitaisuutta voi huostaanottopäätöksentekoon tulla myös, jos sosiaalityöntekijät joutuvat kantamaan huolta siitä, pääsevätkö huostaan otetut lapset heidän etunsa tai tarpeidensa mukaisesti sijaishuoltoon. Avovastauksien perusteella huoli pohjautuu siihen, että sosiaalityöntekijät eivät itse päättäneet sijaishuoltopaikkaa ja siihen, että he arvioivat hyviä tai oikeanlaisia sijaishuoltopaikkoja, erityisesti sijaisperheitä, olevan liian vähän.

Kiire ja puutteelliset työntekijäresurssit hyvän päätöksenteon haastajina

Empiirisen tarkastelun mukaan huostaanoton valmistelua haittaa kiire. Vastausten mukaan kiireen vuoksi sosiaalityöntekijät eivät välttämättä ehdi paneutumaan perheiden tilanteisiin ja työskentelyyn perheiden kanssa. Riittämätön paneutuminen perheiden tilanteisiin ja tilanteen arvioimiseen vaarantaa hyvää rationaalista huostaanottopäätöksentekoa.

Vanhempia ja lapsia ei ehditä tapaamaan tarpeeksi, eikä heidän kanssaan ole mahdollista keskustella ja työstää huostaanottoa niin hyvin kuin sosiaalityöntekijät haluaisivat. Jos huostaanoton valmistelussa työskennellään vähäisesti vanhempien ja lasten kanssa, on vaarana, että hyvään huostaanottopäätöksentekoon tarvittava vanhempien ja lasten osallistuttaminen korkeimmalla mahdollisella tasolla ei toteudu. Ongelmalliseksi puutteellisen osallistuttamisen päätöksentekoon tekee paitsi se, että se ei ole eettisesti kestävä, myös se, että se vähentää vanhempien ja lasten motivaatiota päätöksen seuraamusten tulokselliseen toteuttamiseen. Puutteellinen työskentely vanhempien ja lasten kanssa haastaa hyvää päätöksentekoa myös siinä mielessä, että sosiaalityöntekijöiden tulisi saada tietoa lapsen ja vanhempien tilanteesta ja tiedon saamiseksi heidän tulee työskennellä tarpeeksi heidän kanssaan.

Tarkasteltaessa huostaanoton valmistelussa pulmakohtana olevaa kiirettä Lipskyn (1980) katutason byrokratian ja O'Sullivanin (2011, 95) hyvän päätöksenteon teorian kautta, nousee esille ajatus siitä, että kiire saattaa haitata hyvää päätöksentekoa myös tekemällä sosiaalityöntekijän päätöksenteosta rutinoitunutta ja aiheuttamalla sosiaalityöntekijälle stressiä. Vastajaat eivät kertoneet vastauksissa kokevansa stressiä tai työskentelynsä olevan rutinoitunutta, mutta teoreettisesti on mahdollista, että kiireessä ja suurien asiakasmäärien kanssa työskentelystä on mainitun kaltaisia seuraamuksia. Ongelmallista rutiinien ja stressin kautta tehdyssä päätöksenteossa on se, että siinä voidaan menettää hyvään päätöksentekoon tarvittava reflektiivisyys, kriittinen tietoisuus ja kyky etäisyyden ottamiseen tilanteen kriittiseksi tarkasteluksi. Jos päätöksenteko ei ole reflektiivistä, on mahdollista, että päätöksentekoa ohjaavat sosiaalityöntekijän alitajuiset toimintamallit ja uskomukset ja että päätökseen päädytään liian suoraan ja syvempi rationaalinen harkinta jää väliin. (Gibbs 2009, 293; O'Sullivan 2011, 95, 99.)

Kiire saattaa tuottaa stressiä myös siksi, että vastaajien kertoman mukaan sosiaalityöntekijät voivat joutua kiireen ja suurten asiakasmäärien vuoksi valmistelemaan huostaanotot siten, että he lykkäävät muita asiakasasioita tai tekevät huostaanoton valmistelun ylitöinä. Muiden asiakasasioiden hoitamattomuus ja huoli siitä, huononevatko perheiden tilanteet hoitamattomina, saattavat lisätä sosiaalityöntekijöiden stressiä. Stressiä saattaa tuottaa myös se, että sosiaalityöntekijä joutuu venyttämään omaa jaksamistaan sillä, että huostaanottoon liittyvät valmistelut joudutaan tekemään ylitöinä.

Huostaanoton valmistelua haittaavat vastaajien mukaan lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden riittämätön määrä, muodollisesti epäpätevien sosiaalityöntekijöiden suuri määrä ja sosiaalityöntekijöiden ammattitaidon puutteet. Henkilöstöressurssien puutteellisuuteen liittyy myös

sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuuden ongelma. Silloin kun henkilöstö vaihtuu, voivat mahdollisuudet hyvään huostaanottopäätöksentekoon hankaloitua päätöksenteossa tarvittavan tiedon käytön puutteiden vuoksi. Vaihtuvat sosiaalityöntekijät vievät mukanaan asiakasasiaan sisältyvää tietoa, jolloin päätöstä tekevän sosiaalityöntekijän tiedot tilanteesta voivat pohjautua enemmän kiireellä laadittuihin dokumentteihin, kuin päätöksentekijän omiin tietoihin. Sosiaalityöntekijöiden vaihtuessa tiedot voivat pohjautua myös muun työtiimin tietoon ja tulkintaan tilanteesta. Näissä tilanteissa vaarana on, että päätöksenteko ei pohjautu ensisijaisen tietoon vain toissijaisiin tulkintoihin.

Aineiston analyysin perusteella muodollisesti epäpätevät sosiaalityöntekijät valmistelevat huostaanottoja vastuullisina sosiaalityöntekijöinä siinä missä muodollisesti pätevätkin sosiaalityöntekijät. Muodollisesti epäpätevien sosiaalityöntekijän valmistellessa huostaanottoa voi hyvä huostaanottopäätöksenteko olla haastettuna ensinnäkin siksi, että muodollisesti epäpätevillä sosiaalityöntekijöillä ei ole ammatillisen koulutuksen mukanaan tuomaa asiantuntijuutta huostaanoton valmisteluun. Heiltä voi puuttua teoreettista, empiiristä, ja menettelytapoihin (ks. Drury-Hudson 1999) liittyvää tietopohjaa päätösten tekemiseen. Muodollisesti epäpätevällä sosiaalityöntekijällä voi olla myös puutteellinen tietämys päätöksentekoon vaikuttavista konteksteista, kuten lain tai sosiaalityön ammattieettiseen perustan päätöksenteolle muodostamista reunaehdoista.

Toisaalta lastensuojelun asiantuntijuus muodostuu paitsi koulutuksen tuomasta asiantuntijuudesta, myös työkokemuksesta. Tällöin hyvää huostaanottopäätöksentekoa ei haasta yksin sosiaalityöntekijän muodollinen epäpätevyys, vaan mahdollisesti myös päätöksentekijöiden kokemattomuus. Muodollisesti epäpätevien sosiaalityöntekijöiden työkokemuksen pituus ei aineiston analyysin perusteella jää juuri jälkeen muodollisesti pätevien sosiaalityöntekijöiden työkokemuksesta, joten kokemattomuuden mukanaan tuomat hyvän päätöksenteon haasteet eivät kiinnity erityisesti muodollisesti epäpäteviin sosiaalityöntekijöihin. Kvantitatiivisen analyysin perusteella on nähtävissä, että kokemattomimmat sosiaalityöntekijät tekevät huostaanottojen valmisteluja vastaavina sosiaalityöntekijöinä siinä missä kokeneemmatkin.

Jos kokematon sosiaalityöntekijä valmistelee huostaanottoa, voivat mahdollisuudet hyvään päätöksentekoon olla haastettuina siksi, että sosiaalityöntekijän kokemuksen kautta kertyvät tiedot voivat olla riittämättömät. Kokemuspohjaista tietoa tarvitaan hyvässä päätöksenteossa eri vaihtoehtojen analysoinnissa. Kokemattomimmat sosiaalityöntekijät saattavat olla kokeneempia sosiaalityöntekijöitä vähemmän tietoisia päätöksenteon reunaehdoista, kuten laeista sekä organisaation toimintakäytännöistä ja ohjeistuksista, jotka kuitenkin osittain ovat koulutuksen

ulkopuolelle jäävää kokemuksella hankittavaa tietoutta. Lisäksi heidän voi olla vaikeampi käyttää teoreettista tietoa päätöksentekonsa pohjana. (ks. Drury-Hudson 1999.)

Sosiaalityöntekijän vähäinen kokemus saattaa haastaa hyvää huostaanottopäätöksentekoa myös siksi, että kokemattomamman sosiaalityöntekijän voi olla vaikeampaa etäännyttää päätöksenteossa itseään tilanteen kriittiseen tarkasteluun ja tietoisien tason rationaaliseen ajatteluun. Kokemattomalle sosiaalityöntekijälle reflektiivisyys ja tietoinen päättely ovat haasteellisempia siksi, että he työuransa alussa joutuvat opettelemaan asioita ammattitaitonsa kartuttamiseksi, tuntevat epävarmuutta ja uuden työn mukanaan tuomaa stressiä ja ahdistusta. (Gibbs 2009, 297; O'Sullivan 2011.)

On mahdollista, että päätöksentekotilanteesta selvitäkseen kokemattomat ja ne sosiaalityöntekijät, joilla on ammattitaidossaan puutteita, perustavat päätöksensä kokeneempien sosiaalityöntekijöiden arvioille ja päätökselle tilanteesta. Tällöin hyvän huostaanottopäätöksenteon kannalta voi olla haasteellista se, että päätöksentekoon käytetään toissijaista tulkintaa tilanteesta sen sijaan, että käytettäisiin sen sosiaalityöntekijän tulkintaa, jolla on selvin kokonaiskuva asiasta. Muodollisen epäpätevyyden ja kokemattomuuden lisäksi hyvää huostaanottopäätöksentekoa voi haitata se, että huostaanottoa valmistelevalle sosiaalityöntekijällä on liian laaja työnkuva, jolloin hänellä ei välttämättä ole mahdollisuutta kerryttää syvää lastensuojelun asiantuntijatietoutta.

Tuen puute hyvän huostaanottopäätöksenteon haastajana

Vastausten mukaan sosiaalityöntekijät saattavat saada riittämättömästi tukea huostaanoton valmisteluihin organisaatiolta, erityisesti esimiehiltä, kollegoilta ja moniammatilliselta asiantuntijaverkostolta. Jos huostaanoton valmisteluun ei ole saatavilla riittävästi tukea, on hyvään päätöksentekoon tarvittava arviointituki vaarannettuna. Välillisesti puutteellisen tuen voi ajatella haastavan hyvän päätöksenteon jokaista elementtiä, sillä jos sosiaalityöntekijä on kiireinen, reflektioon kykenemätön tai puutteellisen ammattitaidon omaava, voidaan arviointituella parantaa ja tuen puutteella huonontaa sosiaalityöntekijän mahdollisuuksia hyvään päätöksentekoon.

Kvantitatiivisen analyysin perusteella kokemattomimmat tai muodollisesti epäpätevät sosiaalityöntekijät eivät saa muita sosiaalityöntekijöitä erityisemmin huostaanottopäätöksen vahvistusta tai valmistelun arviointi- ja seurantatukea esimieheltä tai kollegoilta. Tällaisessa tilanteessa hyvää huostaanottopäätöksentekoa voi haastaa se, että kokemattomimmat tai muodollisesti epäpätevät sosiaalityöntekijät eivät välttämättä saa päätöksentekoonsa esimieheltä tai kollegoilta mahdollisesti tarvittavaa tiedon ja ammattitaidon paikkausta. Hyvää

huostaanottopäätöksentekoa haastaa myös se, että tällöin kokemattomien sosiaalityöntekijöiden reflektiiviseen päätöksentekoon mahdollisesti tarvittavasta tuesta ei välttämättä pidetä huolta. Erityisesti esimiesten pitäisi mahdollistaa noviisien, mutta myös kokeneempien sosiaalityöntekijöiden reflektiivisyys ja pitää huolta siitä, että huostaanottopäätöksentekoa eivät ohjaa tiedostamattomat toimintamallit ja toiveet, vaan rationaalinen päätöksenteko (O’Sullivan 2011).

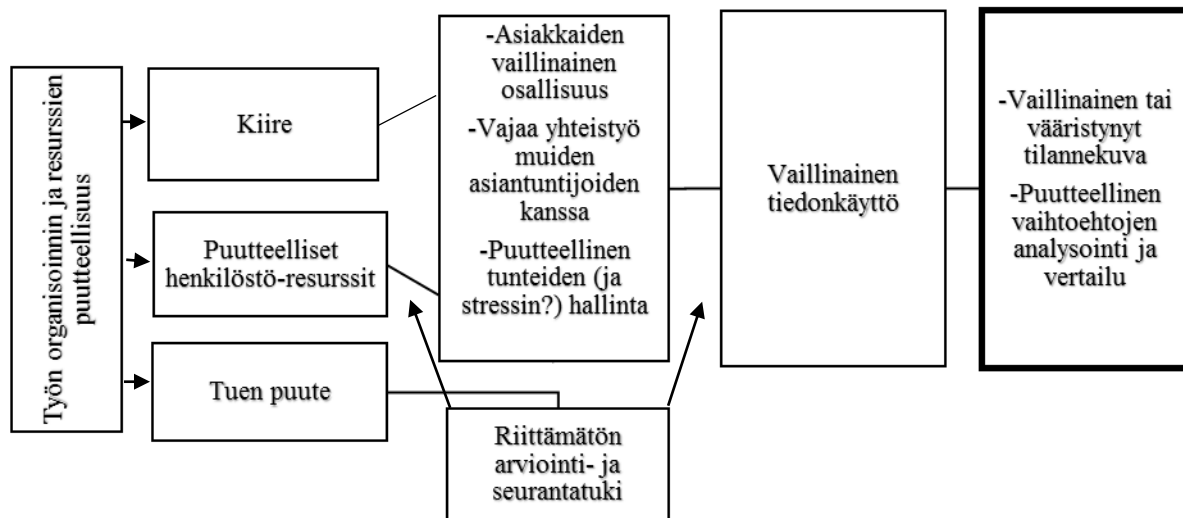
Jos sosiaalityöntekijät eivät saa huostaanoton valmistelussa tukea kollegoiltaan tai työpariltaan, voi se haastaa yhtä lailla kokeneempien kuin kokemattomampien sosiaalityöntekijöiden hyvää huostaanottopäätöksentekoa erityisesti siksi, että tällöin sosiaalityöntekijät eivät välttämättä saa päätöksenteossa tarvittavaa arviointiapua ja toisenlaisia näkökulmia. Esimiehiltä ja kollegoilta saatava puutteellinen tuki voi haastaa hyvää päätöksentekoa myös siksi, että sosiaalityöntekijät eivät välttämättä saa tarvitsemaansa tukea mahdollisen stressin (Storey & Billingham 2001, 667) ja tunteiden hallintaan. Tunteiden hallinta on tärkeää samalla tavalla kuin stressin hallinta, jotta sosiaalityöntekijä pystyy reflektiiviseen päätöksentekoon. Tunteet saattavat vääristää ajattelua ja vaikuttaa siihen, kuinka päätöksentekoa priorisoi. (O’Sullivan 2011, 13–14.)

Empiirisen tarkastelun perusteella huostaanoton valmistelua voi haitata lakimiehiltä ja moniammatillisen työryhmältä saatavan tuen puutteellisuus. Asiantuntija-apua tarvitaan hyvässä päätöksenteossa erilaisten näkökulmien ja tiedon kartoittamiseen. Kun moniammatillista asiantuntija-apua ei ole saatavilla, hyvän päätöksenteon mahdollisuudet heikkenevät. Eri asiantuntijoiden näkemykset esimerkiksi lapsen edusta niin psykologiselta, lapsen kasvatukseen liittyvältä tai terveydelliseltä kannalta saattavat jäädä uupumaan. Vastaajien mukaan myös moniammatillisen verkoston yhteistyössä on ongelmia, jotka haittaavat huostaanoton valmistelua. Yhteistyö voi analyysin perusteella olla puutteellista siten, että muilta viranomaisilta voi olla vaikea saada huostaanottohakemuksen valmisteluun tarvittavaa tietoa, jolla vastaajat tarkoittavat ilmeisesti paitsi heidän itsensä tarvitsemaa tietoa, myös hallinto-oikeuteen huostaanottohakemuksessa lähetettävää tietoa tilanteesta.

Huostaanoton valmistelua haittaavat tekijät haastavat rationaalisen päättelyn avulla tehtyä tilannekuvan luomista ja eri vaihtoehtojen analysointia.

Tarkastellessa sitä, kuinka huostaanoton valmistelun pulmakohdat haastavat hyvää huostaanottopäätöksentekoa, hahmottuu ongelmaksi yksinkertaistetusti se, että toteutuessaan pulmakohdat loppujen lopuksi haastavat välillisesti tai suoraan hyvään päätöksentekoon tarvittavaa rationaalista tilannekuvan luomista ja eri vaihtoehtojen analysointia. Huostaanoton valmisteluja

haitatessaan lastensuojelutyön organisoimisen ja resursoimisen puutteellisuus ja siitä seuraavat kiire, vaillinaiset henkilöstöresurssit ja tuen puute haastavat hyvää huostanottopäätöksentekoa mahdollisesti siksi, että näiden pulmakohtien vuoksi huostanottopäätöksiä saatetaan tehdä vaillinaisen tiedonkäytön ja kognitiivisen järjeyden kautta. (Katso kuvio 5.)

Kuvio 5: Tarkempi prosessikaavio siitä, kuinka huostanoton valmistelua haittaavat tekijät haastavat hyvää päätöksentekoa.

Vaillinaisen tiedonkäyttö haastaa hyvässä päätöksenteossa olennaista rationaalista päättelyä, jonka avulla sosiaalityöntekijän pitäisi hahmottaa kokonaiskuvan tilanteesta ja analysoida ja vertailla eri toimintamahdollisuuksia. Tilannekuvan luomiseen huostanottotilanteesta sosiaalityöntekijä tarvitsee tietoa asianosaisilta ja asiantuntijoilta sekä omaan ammattitaitoonsa liittyvää teoreettista ja käytännön tietoa. Sosiaalityöntekijä luo tilanteesta kuvan hänellä olevan tiedon perusteella, jolloin se, minkälaista tietoa hänellä on käytössään, muokkaa luotua kuvaa. Jos sosiaalityöntekijä kerää tietoa puutteellisesti, voi hänen hahmottamansa tilannekuva olla vääristynyt tai vaillinaisen. Tällöin hänen arvionsa siitä, millainen toiminta tilanteessa on lapsen edun mukaista, ei välttämättä perustu todelliseen kuvaan ja voi todennäköisemmin johtaa ei-toivottuun tulokseen.

Vaihtoehtoisten toimintamahdollisuuksien analysoimista saattaa haastaa paitsi ajan riittämättömyys huolelliseen asiaan paneutumiseen, myös vastauksissa kerrottu kiireestä johtuva läheisverkostojen ja sijaishuoltopaikkojen kunnollinen kartoittamattomuus. Vaillinaisen kartoittamisen vuoksi sosiaalityöntekijälle ei muodostu välttämättä kuvaa eri mahdollisuuksista tilanteesta, jolloin hän

saattaa päätyä vaihtoehtoon, joka ei ole lapsen edun mukainen. Myös sosiaalityöntekijöiden kokemattomuus voi haastaa vaihtoehtoisten toimintamallien analysointia siksi, että heiltä voi puuttua kokemukseen perustuvaa vertailupohjaa huostaan otettavien lasten tilanteista ja siitä, mihin erilaiset toimet tilanteessa saattavat johtaa.

Kuten aikaisemmin esitin, on mahdollista, että kiire ja suuret asiakasmäärät johtavat siihen, että sosiaalityöntekijöiden kokevat stressiä ja heidän päätöksentekonsa rutinoituu. Tästä voi seurata puutteellinen reflektiivisyys päätöksenteossa. Reflektiivisyyden puutteellisuus voi johtaa siihen, että sosiaalityöntekijä ei pysty olemaan kriittisen tietoinen päätöksentekoon vaikuttavista odotuksista sekä hänen omista haluistaan sitä kohtaan, kenen hyväksi tai mitä päämäärää kohti tilanteessa tulisi toimia. Puutteellinen reflektiivisyys voi johtaa myös siihen, että sosiaalityöntekijä ei pysty käyttämään saatavilla olevaa tietoa kokonaiskuvan luomiseen ja toimintamallien vertailuun, vaan hän saattaa muodostaa päätöksensä tiedostamattoman tason toimintamalleihin jättäen välistä tarvittavaa rationaalista harkintaa ja eri vaihtoehtojen punnitsemista. (O'Sullivan 2011, 95, 99.) Ongelmana reflektiivisyyden puutteessa voi olla myös se, että tällöin sosiaalityöntekijä ei välttämättä kykene arvioimaan uudelleen jo kerran tehtyä päätöstä, vaikka tilanteeseen liittyvä näyttö antaisi aiheita päätelmän uudelleenarvioinnille. Eileen Munron (1999) mukaan päätösten ja tilanteiden uudelleenarvioimatta jättämistä tapahtuu sosiaalityöntekijöiden päätöksenteossa ja tällä voi olla vakavat seuraamukset. Munron mukaan uudelleenarvioimatta jättäminen on yksi keskeinen syy Englannissa tapahtuneisiin lastensuojelun vakaviin epäonnistumisiin. (Mt.)

Reflektiivisyyden puute saattaa johtaa myös sellaiseen tiedon käyttöön, jossa sosiaalityöntekijät eivät luo tilannekuvaa oman tietonsa perusteella vaan toissijaisten tulkintojen kautta. Toissijaisiin tulkintoihin voidaan päätyä paitsi kiireen ja stressin, myös sosiaalityöntekijän ammattitaidon puutteen tai sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuuden myötä. Toissijaisissa tulkinnoissa ongelmana on, että tällöin tilanteesta ei välttämättä onnistuta luomaan tarpeeksi todellisuutta vastaavaa kokonaiskuvaa. Michael Marinetto (2011) arvioi yhdeksi englantilaisen lastensuojelun epäonnistumisten syyksi juurikin sosiaalityöntekijöiden (ja muiden viranomaisten) nojaamisen toissijaisiin tietoihin, arvioihin ja päätöksiin sen sijaan, että he itse keräisivät tietoa ja muodostaisivat oman tulkinnan tilanteesta. Marinetto esittää toissijaisen tiedon käyttöön ja omien arvioiden tekemättömyyteen syyksi rutinoituneita työskentelytapoja, jotka johtuvat sosiaalityöntekijöiden kokemasta kiireestä ja stressistä. Marinetton mukaan epäonnistuneisiin päätöksiin on päädytty myös siksi, että rutinoitumisen vuoksi päätöksentekoa on siirretty toisten viranomaisten vastuulle, jolloin asiakkaan tapaukseen ei tartuta, vaan tilanteesta selvittää jättämällä asia muiden harteille. Marinetto perustaa ajatuksensa analyysiinsa englantilaisen lastensuojelujärjestelmän epäonnistumisista tehdyistä

selvityksistä, joita hän on tarkastellut Lipskyn katutason byrokratian teorian näkökulmasta. (Mt., 1173–1176.)

10 Johtopäätökset

Tutkimuksessa oli tarkoituksena kvalitatiivisen analyysin kautta selvittää, onko sosiaalityöntekijöiden arvioiden mukaan olemassa tekijöitä, jotka haittaavat huostaanoton valmistelua merkittävästi ja jos on, mitä nämä tekijät ovat. Etsin ja luokittelin kerrottuja huostaanoton valmistelua haittavia tekijöitä avoimista vastauksista sisällönanalyysin avulla. Vastausten perusteella useimmat sosiaalityöntekijät arvoivat, että on olemassa tekijöitä, jotka haittaavat huostaanoton hoitamista merkittävästi ja joiden vuoksi he eivät voisi hoitaa huostaanottoa heitä tyydyttävällä tavalla. Näitä tekijöitä ovat lastensuojelutyön organisoinnin ja resurssien puutteellisuus, kiire, puutteelliset henkilöstöresurssit ja huostaanoton valmisteluun saatavan tuen puutteellisuus.

Kvantitatiivisen analyysin tarkoituksena oli selvittää, onko aineistossa sosiaalityöntekijöihin itseensä tai organisaatioon liittyviä taustatekijöitä, jotka selittävät sosiaalityöntekijöiden arvioita huostaanoton valmistelua haittaavista tekijöistä. Aloitin kvantitatiivisen analyysin kuvailemalla huostaanoton valmistelua indikoivia muuttujia, jolloin muotoutui kuva siitä, kuinka huostaanoton valmistelua haittaavat tekijät näkyvät kvantitatiivisessa aineistossa. Loin logistisen regressioanalyysin avulla ajan riittämättömyyden arviota selittävän mallin. Lisäksi tarkastelin ristiintaulukoinnin avulla muuttujien yhteyksiä huostaanoton valmistelua haittaaviin tekijöihin ja siihen, kuinka huostaanoton valmistelua haittaavat tekijät vaikuttavat vastaajien luottamukseen huostaanottohakemuspäätöksiä kohtaan.

Analyysin perusteella sosiaalityöntekijöiden arviot huostaanoton valmistelua haittaavista tekijöistä eivät ole yhteydessä heihin itseensä liittyviin taustatekijöihin¹¹. Sosiaalityöntekijöiden arviot eivät siis liity esimerkiksi heidän vähäisempään työkokemukseensa tai muodolliseen pätevyyteensä. Poikkeuksen tekee vastaajan sukupuoli, sillä miehet arvioivat naisia harvemmin johtavan sosiaalityöntekijän arvioivan ja seuraavan heidän huostaanoton valmisteluaan perusteellisesti. On mahdollista, että on olemassa sosiaalityöntekijöihin liittyviä tekijöitä, jotka vaikuttaisivat heidän arvioonsa huostaanoton valmistelun haittaavista tekijöistä. Nämä tekijät eivät kuitenkaan tule esille tässä aineistoissa.

¹¹ eli vastaajaan ikään, sukupuoleen, johtavaan asemaan, työvuosien määrään viimeisessä työpaikassa, työvuosien määrään lastensuojelussa ja muodolliseen sosiaalityöntekijän pätevyteen.

Logistisen regressioanalyysin perusteella vastaajien suuret asiakasmäärät selittävät arviota ajan riittämättömyydessä. Yli 54 asiakkaan vastaajilla riski ajan riittämättömyyden arvioon oli lähes seitsemänkertainen pienimpään asiakasmääräryhmään (1–29 asiakasta) verrattuna. Mitä suuremmat asiakasmäärät sosiaalityöntekijällä on, sitä todennäköisemmin hänellä ei ole riittävästi aikaa valmistella huostaanottoa häntä tyydyttävällä tavalla. Sosiaalityöntekijöiden asiakasmäärät näyttävät aineiston perusteella suurilta. Suurimmalla osalla, 66 prosentilla, vastanneista asiakasmäärä ylitti Talentian (2015) suositteleman asiakasmäärän, joka on enintään 40 lapsen vastuullisena sosiaalityöntekijänä oleminen. Vastaajilla, joilla oli suuremmat asiakasmäärät, oli myös enemmän huostaanottojen valmisteluja. Kvalitatiivisen analyysin perusteella yksi syy ajan riittämättömyyteen huostaanottojen valmistelussa on lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden määrä, joka on liian vähäinen asiakasmääriin nähden. Kiireeseen liittyy kvalitatiivisen analyysin perusteella myös huostaanoton valmisteluun liittyvien työtehtävien vaativuus. Sosiaalityöntekijöillä on paljon tehtävää huostaanoton valmistelussa, mutta ei kuitenkaan tarpeeksi aikaa hoitaa tehtäviä huolella. Huostaanoton valmistelua haittaava kiire vaikuttaa kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen analyysin perusteella yleiseltä huostaanoton valmistelun pulmakohdalta.

Olen analyysissa eritellyt huostaanoton valmistelun pulmakohdat omiksi erillisiksi teemoikseen, vaikka ne käytännössä liittyvät ja vaikuttavat kiinteästi toisiinsa. Lastensuojelun organisoinnin ja resurssien puutteellisuuden voi ajatella olevan taustatekijänä muihin huostaanoton valmistelun pulmakohtiin, sillä kunta resursointinsa ja organisointinsa kautta järjestää kunnallisen lastensuojelutyön, jossa sosiaalityöntekijät valmistelevat huostaanottoja. Jos kunta on järjestänyt lastensuojelun siten, että organisoinnin ja riittämättömien resurssien vuoksi on tekijöitä, jotka haittaavat huostaanoton valmistelua, tarkoittaa tämä mahdollisesti myös sitä, että kunta samalla vaikeuttaa sosiaalityöntekijöiden mahdollisuuksia tehdä hyviä huostaanottopäätöksiä. Puutteellisten resurssien ja organisoinnin ongelmana on myös se, että kunta ei välttämättä tarjoa oikeanlaisia tai riittäviä palveluita lastensuojelun asiakkaille. Ongelmia on vastausten perusteella myös sijaishuoltopaikkojen järjestämisessä kohtuullisessa ajassa sekä lapsen tarpeisiin vastaavan sijaishuoltopaikan järjestymisessä lapselle.

Tarkastelin sitä, kuinka huostaanoton valmistelua haittaavat tekijät haastavat hyvää huostaanottopäätöksentekoa O’Sullivanin (2011) hyvän päätöksenteon (*sound decision making*) elementtien kautta. Merkittävää on, että kaikki kerrotut huostaanoton valmistelua haittaavat tekijät esiintyessään haastaisivat jollain muodoin hyvää huostaanottopäätöksentekoa. Yksinkertaistetusti pulmakohdat haittaisivat välillisesti tai suoraan sosiaalityöntekijöiden rationaalista päätöksentekoa,

eli viimekädessä kattavan tietoon perustuvan tilannekuvan muodostamista sekä eri toimintamahdollisuuksien analysointia päätösten pohjaksi.

Ensinnäkin kvalitatiivisen analyysin perusteella sosiaalityöntekijät eivät pysty aina kiireen vuoksi työskentelemään lapsen ja aikuisten kanssa sellaisella työotteella, jonka katsoisivat tarpeelliseksi. Tällöin on vaarana, että lapsi tai vanhemmat eivät ole niin osallisia päätöksenteossa kuin olisi mahdollista, jolloin päätöksenteosta voi uupua heidän asiantuntijuuttaan, näkökulmaansa ja tietoansa tilanteesta. Lisäksi suuren työmäärän ja riittämättömän ajan vuoksi sosiaalityöntekijät voivat joutua tekemään huostaanoton valmistelun ylitöinä tai muiden töiden kustannuksella, mikä saattaa lisätä sosiaalityöntekijän stressiä ja haitata kyvykkyyttä rationaaliseen päätöksentekoon.

Sosiaalityöntekijät eivät vastausten perusteella aina saa riittävästi tukea huostaanoton valmisteluun lähiesimieheltä, moniammatilliselta työryhmältä, muilta asiantuntijaviranomaisilta tai kollegoiltaan. Myös viranomaisyhteistyöhön liittyvä yhteistyö ja tuki voi olla puutteellista huostaanottojen valmistelussa. Hyvään huostaanottopäätöksentekoon tarvitaan moniammatillisten asiantuntijoiden, esimiehen ja kollegoiden tietoa ja näkemystä tilanteesta. Lisäksi esimieheltä ja kollegoilta voidaan tarvita apua tunteiden ja stressin hallintaan. Aineiston perusteella vaikuttaa mahdolliselta, että hyvään huostaanottopäätöksentekoon tarvittava tuki jää uupumaan monelta sosiaalityöntekijältä. Lisäksi sosiaalityöntekijät eivät välttämättä saa vahvistusta päätökseensä huostaanottohakemuksen tekemisestä.

Erityisesti tukea sekä toisaalta seurantaa, tarvitsevat kokemattomat tai puutteellisen ammattitaidon omaavat sosiaalityöntekijät. Epäpätevien sosiaalityöntekijöiden suuri määrä tuli selkeästi esille kvantitatiivisessa analyysissä, sillä vastaajista 38 prosenttia on muodollisesti epäpäteviä sosiaalityöntekijöitä. Analyysin mukaan muodollisesti epäpätevät sosiaalityöntekijät valmistelevat määrällisesti huostaanottoja siinä missä kelpoisuusehdot täyttävät sosiaalityöntekijät, mikä on huolestuttavaa ensinnäkin siinä mielessä, että he eivät täytä yhteiskunnan huostaanoton päätöksenteolle asettamia kelpoisuusvaatimuksia. Epäpätevyys ei kuitenkaan aineiston perusteella välttämättä tarkoita kokemuksen kautta hankitun asiantuntijuuden puutteellisuutta, sillä epäpätevät vastaajat eivät eroa tilastollisesti pätevistä sosiaalityöntekijöistä työkokemuksen määrässä. Toisaalta huolestuttavaa voi olla sekin, että aineiston perusteella kokemattomimmat sosiaalityöntekijät eivät tee juurikaan vähempää huostaanottojen valmisteluja kuin kokeneemmat sosiaalityöntekijät.

On kuitenkin mahdollista, että kokemattomat tai muodollisesti epäpätevät sosiaalityöntekijät eivät valmistele huostaanottoja yksin. Kvantitatiivisen analyysin perusteella he eivät kuitenkaan eroa kokeneista tai muodollisesti pätevistä sosiaalityöntekijöistä siinä, kuinka suuri osuus heistä arvioi

saavansa huostaanottohakemuspäätökseen vahvistuksen tai arviointia ja seuranta kollegoiltaan ja organisaatiolta. Vaikuttaa mahdolliselta, että kokemattomien tai epäpätevien sosiaalityöntekijöiden huostaanottojen valmistelujen riittävästä arvioinnista ja seurannasta tai huostaanottohakemuspäätökseen vahvistamisesta ei huolehdi. Jos kokemattoman tai muodollisesti epäpätevän sosiaalityöntekijän päätöksentekoa ei arvioida ja tueta antamalla arviointiapua, on vaarana, että ammattitaitoisemmat sosiaalityöntekijät eivät paikkaa kokemuksen tai ammattitaidon puutteita ja huostaanottopäätöksenteko ei ole hyvää.

Arviointituen merkitys sosiaalityöntekijälle näkyi kvantitatiivisessa analyysissä, jossa tuli esille, että ne vastaajat, jotka arvioivat saavansa organisaatiolta arviointi- ja seurantatukea työlleen ja huostaanoton päätöksenteolle ovat luottavaisempia huostaanottohakemukseen liittyviä päätöksiään kohtaan. Samalla tavalla ne sosiaalityöntekijät, jotka saavat kollegoiltaan vahvistuksen huostaanottohakemuspäätökseen ovat vakuuttuneempia päätöksenteon laadusta. Jotakin tuen merkityksestä kertoo myös se, että sosiaalityöntekijät, jotka kokevat saaneensa esimiehiltään arviointi- ja seurantatukea, ovat luottavaisempia esimiestensä päätöksistä koskien hallinto-oikeuteen meneviä huostaanottohakemuksia.

Analyysissäni muodostunut kuva huostaanoton valmistelua haittaavista tekijöistä ja niiden vaikutuksesta hyvään huostaanottokenttään on laaja ja monitahoinen. Huostaanoton valmistelua haittaavia tekijöitä on aineiston perusteella lastensuojelussa runsaasti ja ne vaikuttavat monin eri tavoin hyvään huostaanottopäätöksentekoon. Tutkimuksessani olen analysoinut huostaanoton valmistelun ja päätöksenteon pulmakohtia kartoittavasti luoden yleiskatsauksen siihen, millaisia pulmakohtia aineiston perusteella on olemassa. Pulmakohtien syvempi selittäminen on käytetyn aineiston kautta mahdollista melko kapealta alalta. Jokainen huostaanoton valmistelua ja päätöksentekoa haittaavista pulmakohdista on itsessään niin laaja ja merkityksellisen ilmiö, että niitä pitäisi tarkastella omassa tutkimuksessaan syvällisemmin ja tarkemmin fokusoidulla aineistolla. On tärkeää saada lisätietoa hyvää huostaanottopäätöksentekoa haastavista tekijöistä, jotta voidaan kehittää hyvää huostaanottopäätöksentekoa tukevia rakenteita ja käytäntöjä.

Analyysissä saatu kuva huostaanoton valmistelua haittaavista tekijöistä kiinnittyy käytettyyn aineistoon. Toisenlaisella aineistolla voitaisiin saada kuva erilaisista valmistelua haittaavista tekijöistä. Esimerkiksi aiemmin kyselylomakkeessa kysytyt kysymykset vaikuttanevat avoimien vastauksien sisältöön. Se, mitä vastaajilla on ollut mielen päällä kysymyksiin vastatessaan, on saattanut todennäköisemmin päätyä myös avoimiin vastauksiin. Erilaisessa kontekstissa vastaajat olisivat saattaneet virittyä kertomaan toisenlaisista huostaanoton valmistelun haasteista. Tämä ei

kuitenkaan tarkoita sitä, että tässä aineistossa esille tulevat ongelmat olisivat vähemmän tosia, vaan ne ovat vain erilainen otos ongelmakentästä. Kyselylomake myös sulkee pois päätöksenteossa tärkeässä roolissa olevan intuitiivisen päättelyn ulottuvuuden pois. On myös otettava huomioon, että aineiston koko rajoittaa jonkin verran aineiston yleistettävyyttä.

Lähtökohtana tutkimuksessa oli, että huostaanottopäätöksessä on kyse merkittävästä ja painavasta asiasta, jolloin päätös pitäisi voida tehdä hyvin. Tiedossa oli, että lastensuojelussa päätöksien tekeminen voi kuitenkin olla haasteellista (esim. Munro 2002; 2011; Taylor & White 2006). Tutkimukseni empiirinen tarkastelu huostaanoton valmistelua haittaavista tekijöistä kertoi samankaltaista tarinaa useiden lastensuojelun selvitysten kanssa, joissa on nostettu esille puutteelliset resurssit, riittämättömät palvelut, riittämätön aika, liian suuret asiakasmäärät ja riittämättömät henkilöstöresurssit lastensuojelun ongelmana (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2012; Kuntaliitto 2013; Talentia 2013 a; Sinko & Muuronen 2013). Analyysin perusteella voi ajatella lastensuojelun päätöksentekoa vaikeuttavan kompleksisuuden ja ristiriitaisuuden (esim. O'Sullivan 2011; Munro 2002) olevan haasteena myös huostaanottopäätöksenteossa. Empiirinen tarkastelu toi kuitenkin esille myös lastensuojelun selvityksissä harvemmin näkyvän ongelman: organisaatiolta ja kollegoilta saatava tuki on usein puutteellista.

Analyysin perusteella vaikuttaa siltä, että sosiaalityöntekijöiden mahdollisuudet hyvään huostaanottopäätöksentekoon ovat usein kaventuneet. Hyvää huostaanottopäätöksentekoa haastaa lastensuojelun työskentely-ympäristö, missä useat eri tekijät haittaavat huostaanottojen valmistelua sosiaalityöntekijää tyydyttävällä tavalla. Samankaltaista kuvaa lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden mahdollisuudesta hyvään työskentelyyn antaa Mänttari-van der Kuipin (2013) tutkimus. Tutkimuksen mukaan sosiaalityöntekijät arvioivat mahdollisuuksiensa ammattieettisesti kestäväan työhön heikentyneet. Mänttari-van der Kuipin mukaan talousorientoituneen toimintaympäristön ja lisääntyneen organisatorisen tilivelvollisuuden myötä sosiaalityöntekijöiden mahdollisuudet tarjota asiakkaille riittäviä ja asianmukaisia palveluita ovat kaventuneet. Samoin mahdollisuudet riittävän aikaiseen puuttumiseen ja lain asettamissa aikarajoihin pysyminen. (Mt., 16.)

Huostaanoton valmistelun pulmakohdat tuovat lisähaasteita päätöksentekoon, joka on jo alkujaan lastensuojelussa kompleksista ja haastavaa. Pulmakohtien vähentäessä sosiaalityöntekijän mahdollisuuksia hyvään, laadukkaaseen päätöksentekoon, ne myös lisäävät virheellisen päätöksen todennäköisyyttä. Jos huostaanoton päätöksenteossa sattuu virheitä, voi niillä olla kauaskantoiset seuraamukset lasten ja vanhempien elämään (Munro 1999, 755–756). Ongelmana lastensuojelussa olevissa huostaanoton valmistelua haittaavissa tekijöissä on myös se, että huostaanottojen

päätöksenteossa ei vaikuteta pelkästään yksityisten perheiden elämään, vaan myös toteutetaan yhteiskunnallista huostaanottopolitiikkaa. Katutason byrokratian teorian (Lipsky 1980) mukaisesti sosiaalityöntekijöiden toimeenpanon kautta toteutuvan huostaanottopolitiikan muoto on riippuvainen siitä, millaiset työskentelyolosuhteet sosiaalityöntekijöillä kunnassa on. Kun hyvää päätöksentekoa haastavat useat tekijät, herää kysymys, onko toteutettava huostaanottopolitiikka silloin virhealtista?

Sosiaalityöntekijöille on yhteiskunnallisessa järjestelmässämme delegoitu valtaa puuttua yksityisiin perhe-elämiin huostaanottopäätöksillä. Huostaanottojen päätöksenteossa lastensuojelu edustaa julkista valtiovaltaa, joka voi puuttua vastentahtoisesti yksityisen piiriin. (Juhász & Skivenes 2016, 3.) Valta on annettu sosiaalityöntekijöille lailla ja lait on säätänyt demokraattisesti valittu eduskunta. Sosiaalityöntekijöiden mahdollisuuksien hyvään huostaanottopäätöksentekoon ollessa kavenneita, voidaan kyseenalaistaa se, vastaako heidän päätöksentekonsa kautta toteutunut huostaanottopolitiikka poliittisesti asetettuja tavoitteita huostaanotoille. Huostaanottojen poliittisena tavoitteena voi ajatella olevan lastensuojelulaissa (417/2007, 40 §) määritellyt lapsen kasvun ja kehityksen turvaaminen sekä lapsen edun toteutuminen. Kun huostaanoton valmistelua haittaavat tekijät vaikeuttavat tarvittavan tiedon keräämistä ja käyttöä, eheän ja todellisen tilannekuvan luomista ja rationaalista toimintamallien vertailua, ne haastavat sosiaalityöntekijöiden mahdollisuuksia tehdä lapsen edun mukaisia päätöksiä. Näin ollen vaarana on, että huostaanoton valmistelun pulmakohtien vuoksi sosiaalityöntekijöiden toteuttamassa huostaanottopolitiikassa ei täyty poliittisesti säädetyn huostaanottopolitiikan tavoitteet.

Hyvän huostaanottopäätöksenteon ollessa haastettuna voidaan esittää huolta myös huostaanottopäätöksenteon vallankäytön legitimitetistä. Legitimitetin (*legitimacy*) käsitän Heywoodin (2004, 124) määritelmän mukaisesti laaduksi, joka muuntaa vallan auktoriteetiksi. Beethamin (1991; viit. Heywood 2004, 124) mukaan vallan voi sanoa olevan legitimitettä, jos kolme edellytystä täyttyy; ensinnäkin valtaa pitää käyttää tunnustettujen sääntöjen, kuten lakien mukaan. Toiseksi näiden sääntöjen pitää olla hallinnon ja hallittujen yhteisten uskomusten osalta oikeutettuja. Kolmanneksi legitimitetin pitää olla toteen näytetty hallittujen tyytyväisyydellä. (Mt., 124.) Jos huostaanottopäätöksenteossa on vaarana, että siinä ei saavuteta lapsen edun mukaisia päätöksiä, voidaan kysyä, vaarannetaanko silloin myös päätöksenteon legitimitettä.

Suomalaisen lastensuojelun päätöksenteon legitimitettä on kyseenalaistettu hallittujen tyytyväisyyden näkökulmasta Juhász ja Skivenesin (2016) tutkimuksessa, jossa tarkasteltiin lastensuojeluun kohdistuvaa kansalaisten luottamusta. Tutkimukseen osallistuneista suomalaisista 44 prosenttia arvioi heillä olevan melko paljon tai paljon luottamusta lastensuojelun työntekijöitä

kohtaan. Tällöin 56 prosenttia arvioi luottavansa vain vähän tai ei yhtään lastensuojelun työntekijöihin. Juhans ja Skivenes uskovat alhaisen luottamuksen poliittiseen järjestelmään kertovan yleisemmästä legitimitietin ongelmasta. (Mt.) Pohdinkin, onko mahdollista, että huostaanoton valmistelun pulmakohdat ja niiden vaikutukset hyvään huostaanottopäätöksentekoon ovat toinen osoitus suomalaisen lastensuojelun päätöksenteon legitimitietion ongelmasta.

Huostaanoton valmistelun pulmakohtien ytimessä on, että pulmakohdat lisäävät todennäköisyyttä virheelliseen päätöksentekoon. Koska huostaanottopäätöksissä on kyseessä perheiden elämään merkityksellisesti vaikuttavasta interventiosta ja toisaalta julkisen vallan käytöstä, on lastensuojelussa huolehdittava siitä, että huostaanottopäätökset voidaan tehdä mahdollisimman hyvin. Pulmakohtien perusteella voi sanoa, että hyvän huostaanottopäätöksenteon turvaamiseksi kuntien on osoitettava lisää resursseja lastensuojeluun. Kuntien on huolehdittava siitä, että vanhemmille ja lapsille on tarjolla näiden tarvitsemia palveluita ennen huostaanottoa ja huostaanoton jälkeenkin. Lisäksi kuntien olisi kiinnitettävä huomiota lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden riittävään määrään suhteessa asiakasmääriin, sekä siitä, että lastensuojeluun tulisi töihin muodollisesti päteviä sosiaalityöntekijöitä. Kuten Matela (2011) on esittänyt, sosiaalityöntekijöiden rekrytoinnin tehostaminen ja palkkauksen parantaminen voisivat parantaa muodollisesti pätevien sosiaalityöntekijöiden saamista lastensuojeluun.

Hyvän huostaanottopäätöksenteon takaamiseksi lastensuojelussa on kiinnitettävä huomio myös resursoinnin lisäämisen ulkopuolelle. Kuntien ja työskentelyorganisaatioiden on kiinnitettävä huomiota lastensuojelutyön organisointitapaan. Työpaikoilla tarvitaan käytänteitä, jotka mahdollistaisivat arviointituen saamisen esimiehiltä, kollegoilta sekä konsultointiavun saamisen moniammatilliselta asiantuntijaverkostolta. Tiiviin työparityöskentelyn mahdollisuudesta huostaanoton valmisteluissa on pidettävä huolta. Esimiesten on oltava saatavilla ja ammattitaitoisia. Yhteistyöverkostojen kanssa työskentelyssä käytänteiden on oltava selkeät ja kaikkien tiedossa, jotta tiedonkulku on sujuvaa ja jotta yhteistyöverkostot toimivat hyvässä yhteistyössä sosiaalityöntekijöiden kanssa. Jos sosiaalityöntekijällä on suuret asiakasmäärät, organisaatiossa tarvitaan käytänteitä, joiden avulla sosiaalityöntekijä voi keskittyä huostaanoton valmisteluun rauhassa ilman, että työ täytyy tehdä ylityönä tai muita asiakkaita liiaksi laiminlyöden. Minimoimalla sosiaalityöntekijän huostaanoton valmistelua haittaavia tekijöitä parannetaan sosiaalityöntekijän mahdollisuuksia tehdä hyviä huostaanottopäätöksiä.

LÄHTEET

- Ailasmaa, Reijo (2015) Kuntien terveys- ja sosiaalipalvelujen henkilöstö 2014. Tilastoraportti. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 28.10.2015 <https://www.julkari.fi/handle/10024/126388>
- Alhanen, Kai (2014) Vaarantunut suojelevalta - Tutkimus lastensuojelujärjestelmän uhkatekijöistä. Raportti 24. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 26.10.2015 https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116722/URN_ISBN_978-952-302-278-2.pdf?sequence=1
- Aronen, Marja-Leena (1994) Nuorten kokemuksia lastensuojelusta. Teoksessa Törrönen, Maritta (toim.) Lapsen etu ja viidakon laki. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, 22–39.
- Beetham, David (1991) *The legitimation of power*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. Ref. Heywood, Andrew (2004) *Political Theory – An Introduction*. New York: Palgrave Macmillan
- Berrick, Jill Duerr & Peckover, Sue & Pösö, Tarja & Skivenes, Marit (2015a) The formalized framework for decision-making in child protection care orders: A cross-country analysis. *Journal of European Social Policy* 25 (4), 1-13. doi:10.1177/0958928715594540
- Berrick, Jill D. & Dickens, Jonathan & Pösö, Tarja & Skivenes, Marit (2015b) Children's involvement in care order decision making: A cross-country analysis. *Child Abuse and Neglect* 48 (11), 128-141. doi:10.1016/j.chiabu.2015.07.001
- Berrick, Jill D. & Dickens, Jonathan & Pösö, Tarja & Skivenes, Marit (2016) Parent's involvement in care order decisions: A cross country study of front-line practice. *Child and Family Social Work*. doi:10.1111/cfs.12277 <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/cfs.12277/pdf>
- Berrick, Jill D. & Dickens, Jonathan & Pösö, Tarja & Skivenes, Marit (tulossa) Time, institutional support and quality of decision making in child protection: A cross-country analysis. ks. <http://www.tandfonline.com/action/showOpenAccess?journalCode=wasw21>
- Blomberg, Helena & Kallio, Johanna & Kroll, Christian (2014) Regulaatiivista vai liberaatiivista? Kuntien sosiaalityöntekijöiden harkintavaltaan liittyvät asenteet Suomessa ja Ruotsissa. Teoksessa Kalliomaa-Puha, Laura & Kotkas, Toomas & Rajavaara, Marketta. *Harkittua? Avauksia sosiaaliturvan harkintavallan tutkimukseen*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 182–203.

- Courtney, Mark E. & Piliavin, Irving & Grogan-Kaylor, Andrew & Nesmith, Ande (2001) Foster youth transitions to adulthood: a longitudinal view of youth leaving care. *Child welfare* 80 (6), 685–717.
- Creswell, John W. & Plano Clark, Vicki L. (2007) *Designing and conducting mixed methods research*. London: Sage.
- de Godzinsky, Virve-Maria (2014) *Lapsen etu ja osallisuus hallinto-oikeuksien päätöksissä*. Tutkimuksia 267: Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen
- de Kwaadsteniet, Leontien & Bartelink, Cora & Witteman, Cilia & ten Berge, Ingrid & van Yperen, Tom (2013) Improved decision making about suspected child maltreatment: Results of structuring the decision process. *Children and Youth Services Review* 35 (2) 347-352. doi:10.1016/j.chilyouth.2012.11.015
- Drury-Hudson, Julie (1999) Decision making in child protection: The use of theoretical, empirical and procedural knowledge by novices and experts and implications for fieldwork placements. *British Journal of Social Work* 29 (1) 147-169.
- Dunn, Dena Miller & Culhane, Sara E. & Taussig, Heather N. (2010) Children's appraisal of their experiences in out of home care. *Children and Youth Services Review* 32 (10), 1324–1330.
- Eriksen, Erik Oddvar & Weigård, Jarle (2004) *Understanding Habermas: Communicative Action and Deliberative Democracy*. London; New York: Continuum.
- Eronen, Tuija (2009) Häpeän säätely ja suhteissa olo. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) *Lastensuojelun ytimissä*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 194 – 210.
- Eronen, Tuija (2013) *Viisi vuotta huostaanotosta. Seurantatutkimus huostaanotettujen lasten institutionaalisista poluista*. Raportti 4/2013. Tampere: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Eskola, Jari (2001) Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen tutkimuksen analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 133–157.
- Fernandez, Elizabeth (2007) How children experience fostering outcomes: participatory research with children. *Child and Family Social Work* 12 (2), 349 – 359. doi:10.1111/j.1365-2206.2006.00454.x

- Forsman, Sinikka (2010) Sosiaalityöntekijän jaksaminen ja jatkaminen lastensuojelussa. Henkilökohtaisen ja muodollisen uran rajapinnoilla. Tutkimushankkeen loppuraportti. Tampere: Tampere University Press.
- Fox, Adair & Berrick, Jill Duerr & Frasch, Karrie (2008) Safety, Family, Permanency, and Child Well-Being: What We Can Learn from Children. *Child Welfare* 87(1), 63–90.
- Gibbs, Judith (2009) Changing the cultural story in child protection: learning from the insider's experience. *Child and Family Social Work* 14 (3), 289–299. doi:10.1111/j.1365-2206.2008.00595.x
- Habermas, Jurgen (1996) *Between Facts and Norms. Contributions to a discourse theory of law and democracy.* Cambridge: The MIT Press.
- Heino, Tarja & Johansson, Marianne (2010) Huostassa olleet lapset nuorina aikuisina. Teoksessa Hämäläinen, Unto & Kangas, Olli (toim.) *Perhepiirissä.* Helsinki: Kela, 266–293.
- Helavirta, Susanna & Laakso, Riitta & Pösö, Tarja (2014) Huostaanoton kuva suomalaisen tutkimuksen valossa. *Janus* 22 (3), 288–298.
- Heywood, Andrew (2004) *Political Theory – An Introduction.* New York: Palgrave Macmillan
- Hiitola, Johanna (2008) *Selvitys vuonna 2006 huostaanotetuista ja sijaishuoltoon sijoitetuista lapsista. Lastensuojelun kehittäminen Tampereella, Tampereen seutukunnassa ja Etelä-Pirkanmaalla-hanke. Työpapereita 21.* Helsinki: Stakes.
- Hiitola, Johanna (2009) Erilaisin eväin huostassapidon jälkeen. *Selvitys Tampereella, Hämeenlinnassa, Porissa ja Tampereen seutukunnassa vuonna 2007 lakkautetuista huostaanotoista. Avauksia 15.* Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Hiitola, Johanna & Heinonen, Hanna (2009) *Huostaanotto ja oikeudellinen päätöksenteko. Hallinto-oikeuksien ratkaisut huostaanottoasioissa 2008. Raportti 46.* Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2009) *Tutki ja kirjoita.* Helsinki: Tammi.
- Jokivuori, Pertti & Hietala, Risto (2007) *Määrällisiä tarinoita. Monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta.* Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.
- Juhazs, Ida & Skivenes, Marit (2016) The populations confidence in the child protection system – a survey study of England, Finland, Norway and the United States (California). *Social Policy & Administration (early view).* doi: 10.1111/spol.12226

Kajava, Mirja (1997). Lapsen etu huostaanotto-prosessissa. Tutkimus pakkohuostaanotoista. Acta Universitatis Ouluensis E26. Oulu: University Press.

Kalliomaa-Puha, Laura & Kotkas, Toomas & Rajavaara Marketta (2014) Harkitusti sosiaaliturvaa. Harkintavalta tutkimuskohteena. Teoksessa Kalliomaa-Puha, Laura & Kotkas, Toomas & Rajavaara, Marketta. Harkittua? Avauksia sosiaaliturvan harkintavallan tutkimukseen. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 8–19.

Kataja, Kati (2012) Lapsuuden rajoilla? Normaalin ja poikkeavan määrittäminen huostaanotto-asiakirjoissa. Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen raportti 78. Turku: Koulutussosiologian tutkimuskeskus.

Kekoni, Taru (2004) Koulukoti kertomuksena. Teoksessa Jahnukainen, Markku & Kekoni, Taru & Pösö, Tarja (toim.) Nuoruus ja koulukoti. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 331–352.

Kestilä, Laura & Paananen, Reija & Väisänen, Antti & Muuri, Anu & Merikukka, Marko & Heino, Tarja & Gissler, Mika (2012a) Kodin ulkopuolelle sijoittamisen riskitekijät.: rekisteripohjainen seurantatutkimus suomessa vuonna 1987 syntyneistä. Yhteiskuntapolitiikka 77 (1), 34–52.

Kestilä, Laura & Paananen, Reija & Väisänen, Antti & Muuri, Anu & Merikukka, Marko & Heino, Tarja & Gissler, Mika (2012b) Kodin ulkopuolelle sijoitetut nuorina aikuisina. Rekisteripohjainen seurantatutkimus Suomessa vuonna 1987 syntyneistä. Yhteiskuntapolitiikka 77 (6), 599–620.

Kielitoimisto (2016) Kielitoimiston sanakirja. Kotimaisten kielten keskus. Viitattu 23.3.2016 <http://www.kielitoimistonsanakirja.fi/>

Kuntatyönantajat (2012) Kuntasektorin työvoimatilanne 2012. Kuntatyönantajien tiedustelut ja selvitykset. Viitattu 1.12.2015 <http://www.kuntatyönantajat.fi/fi/ajankohtaista/tilastot/tiedustelut-ja-selvitykset/Tyovoimatiedustelut/kuntasektorin-tyovoimatilanne-2012/Sivut/default.aspx>

Kuntaliitto (2013) Lastensuojelun kuntakyselyn tulokset. Kirjoittaja: Puustinen-Korhonen, Aila. Helsinki: Suomen kuntaliitto. Viitattu 2.2.2016 <http://www.kunnat.net/fi/Kuntaliitto/media/tiedotteet/2013/03/Documents/Lastensuojeluraportti.pdf>

Kuokka, Pauliina (2015) Lastensuojelun asiantuntijuus hallinto-oikeuksien päätöksenteossa. Tampereen yliopisto. Sosiaalityön tutkimuksen laitos. Sosiaalityön pro gradu-tutkielma. Viitattu 1.2.2016 <http://tampub.uta.fi/>

Kuula, Tarja & Marttunen, Matti (2009) Laitoksessa rikosten vuoksi: selvitys alaikäisenä vastentahtoisesti huostaanotetuista. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Laakso, Riitta (2013) Mistä koti huostaanotetulle lapselle? Helsinki: KAKS. Kunnallisan kehittämissäätiö.

Lachman, Peter & Bernard, Claudia (2006) Moving from blame to quality: how to respond to failures in child protective services. *Child Abuse & Neglect* 30 (9), 963–968.

Lastensuojelun keskusliitto & Talentia (2008) Lastensuojelulain toteutuminen. Elokuu 2008. Tekijät: Ristimäki, Tero & Sariola, Heikki & Seppälä, Janne & Varsa, Marjo. Viitattu 4.8.2015 http://www.talentia.fi/files/94/Lastensuojelun_toteutuminen.pdf

Legitimacy and Fallibility in Child Welfare Services-A cross-country study of decision making (2015) University of Bergen. Viitattu 17.11.2015 <http://www.uib.no/admorg/38063/legitimacy-and-fallibility-child-welfare-services>

Lipsky, Michael (1980) *Street-Level Bureaucracy. Dilemmas of the Individual in Public Services.* New York: Russell Sage Foundation

Marinetti, Michael (2011) A lipskian analysis of child protection failures from Victoria Climbié to “Baby P”: a street-level re-evaluation of joined-up governance. *Public Administration*. 89 (3), 1164–1181.

Matela, Kari (2011) Viihtyvät ja vaihtuvat. Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden työssä pysymiseen ja työssä lähtemiseen vaikuttavat tekijät. *Julkaisusarja 33.* Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Viitattu 2.11.2015 http://www.sosiaalikallega.fi/poske/julkaisut/julkaisusarja/Matela_Poske_julkaisut_33.pdf

Metsämuuronen, Jari (2000) Tilastollisen päättelyn perusteet. *Metodologia –sarja 3*

Metsämuuronen, Jari (2002) SPSS aloittelevan tutkijan käytössä. *Metodologia –sarja 5.* International Methelp Ky.

Metsämuuronen, Jari (1998): *Maailma muuttuu - miten muuttuu sosiaali- ja terveysala?* Sosiaali- ja terveysalan muuttuva toimintaympäristö ja tulevaisuuden osaamistarpeet. *ESR-julkaisut 39/98.* Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Opetushallitus. Stakes: Suomen Kuntaliitto

Metteri, Anna (2012) *Hyvinvointivaltion lupaukset, kohtuuttomat tapaukset ja sosiaalityö.* Acta Universitatis Tamperensis 1778. Tampere: Tampere University Press.

Munro, Eileen (1999) Common Errors of Reasoning in Child Protection Work. *Child Abuse & Neglect*. 23 (8), 745–758.

Munro, Eileen (2002) *Effective Child Protection.* London: Sage.

Munro, Eileen (2011) The Munro review of child protection: final report - a child-centred system. Department for Education. Viitattu 21.11.2015 <https://www.gov.uk/government/publications/munro-review-of-child-protection-final-report-a-child-centred-system>

Myllärniemi, Anniina (2006) Huostaanottojen kriteerit pääkaupunkiseudulla. Julkaisusarja 7. Helsinki: SOCCA ja Heikki Waris –instituutti.

Mänttari- van der Kuip, Maija (2013) Julkinen sosiaalityö markkinoistumisen armoilla? *Yhteiskuntapolitiikka* 78 (1), 5–19.

O'Sullivan, Terence (2011) *Decision making in social work*. New York: Palgrave Macmillan

Palola, Elina (2014) “Tätä lakia voidaan soveltaa ainoastaan erittäin harkiten”. Nuoret koulutuspuhokkaat ja toimeentulotuen perusosan alentamisen harkinta. Teoksessa Kalliomaa-Puha, Laura & Kotkas, Toomas & Rajavaara, Marketta. *Harkittua? Avauksia sosiaaliturvan harkintavallan tutkimukseen*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 96–113.

Pfister, Hans-Rudiger & Böhm, Gisela (2008) The multiplicity of emotions: A framework of emotional functions in decision making. *Judgment and Decision Making*, 2008 (3) 1, 5–17.

Pekkarinen, Elina & Heino, Tarja & Pösö, Tarja (2013) Lastensuojelusta tietäminen on moraalinen velvoite. *Yhteiskuntapolitiikka* 78 (3) 337–342.

Pösö, Tarja (2015) How the Finnish child protection system meets the needs of migrant families and children. Teoksessa Skivenes, Marit & Barn, Ravinder & Kriz, Katrin & Pösö, Tarja (toim.) *Child welfare systems and migrant children - A cross country study of policies and practices*. Oxford: Oxford University Press, 19–38.

Rajavaara, Marketta (2014) Ammatillaisen harkintavalta sosiaaliturvan edellytyksenä ja riskinä. Teoksessa Kalliomaa-Puha, Laura & Kotkas, Toomas & Rajavaara, Marketta. *Harkittua? Avauksia sosiaaliturvan harkintavallan tutkimukseen*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 136–155.

Raunio, Kyösti (2004) *Olellainen sosiaalityössä*. Helsinki: Gaudeamus.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna (2006) *KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 1.4.2016 <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus>

Saurama, Erja (2002) *Vastoin vanhempien tahtoa*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Sinko, Päivi & Muuronen, Kaisu (2013) *Olisiko jo tekojen aika? Lastensuojelun asiakastyössä toimivien näkemyksiä lastensuojelun nykytilasta*. Talentia ja Lastensuojelun keskusliitto. Viitattu

4.3.2016

http://www.talentia.fi/files/2355/LSKL_Talentia_Olisiko_jo_tekojen_aika_isselvitys_2013.pdf

Storey, Judith & Billingham, Judith (2001) Occupational stress and social Work. Social Work Education. 20 (6) 659–670. doi:10.1080/02615470120089843a

Sosiaali- ja terveysministeriö (2013) Toimiva lastensuojelu. Selvitysryhmän loppuraportti. Puheenjohtaja: Aulikki Kananoja. Sihteerit: Marjo Lavikainen ja Mikko Oranen. Sosiaali- ja terveysministeriö raportteja ja muistioita 2013:19. Helsinki. Viitattu 2.2.2016
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=6511574&name=DLFE-26809.pdf

Talentia (2012) Lastensuojelun resursseista on pakko puhua. Talentian tiedotteet. Viitattu 17.11.15
http://www.talentia.fi/ajankohtaista/talentian_tiedotteet/lastensuojelun_resursseista_on_pakko_puhua.2980.news

Talentia (2013) Lastensuojelun pelastusohjelma. Viitattu 8.3.2015
http://www.talentia.fi/files/2342/Lastensuojelun_pelastusohjelma.pdf

Talentia (2015) Mihin työaika riittää sosiaalihuollon avopalveluissa? Suositus villiintyneen työn kesyttämiseen. Viitattu 4.9.2015 <http://www.talentia.isintexas.com/mag/tyon-mitoitus.php>

Taylor, Brian J. (2010) Professional decision making in social work. Exeter: Learning Matters Ltd.

Taylor, Carolyn & White, Sue (2006) Knowledge and reasoning in social work: educating for humane judgement. British Journal of Social Work 36 (6) 937–954. doi:10.1093/bjsw/bch365

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2015) Lastensuojelu 2014. Tilastoraportti. Suomen virallinen tilasto. Viitattu 1.4.2016

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129537/Tr25_15.pdf?sequence=4

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2016) Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 3.3. 2016
<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>

Tuomi, Jouni & Sarajarvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Valtiontalouden tarkastusvirasto (2012) Lastensuojelun tuloksellisuustarkastuskertomus.

Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 6/2012. Helsinki. Viitattu 1.3.016
https://www.vtv.fi/files/3161/06_2012_lastensuojelu_netti.pdf

Valvira (2014) Valtakunnallinen lastensuojelun henkilöstöselvitys. Selvitys 1:2014. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus (Valvira). Viitattu 4.2.2016

https://www.valvira.fi/documents/14444/22511/Lastensuojelun_henkilostonselvitys.pdf

van de Luitgaarden, Guido M. J. (2009) Evidence based practice in social work: lessons from judgement and decision-making theory. *British Journal of Social Work* 39, 243–260. doi:10.1093/bjsw/bcm117

Wagner, Dennis & Johnson, Kristen & Healy, Theresa (2009) Agency workforce estimation: simple steps for improving child safety and permanency. *Focus. Views from the Children's Research Centre*. Viitattu 20.3.2016

https://ncwwi.org/files/Job_Analysis__Position_Requirements/Agency_workforce_estimation.pdf

Lainsäädäntö (<http://www.finlex.fi/fi/laki/>)

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (813/2000).

Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (272/2005).

Lastensuojelulaki (417/2007).

LIITTEET

LIITE 1: Kyselylomake

FINLAND Decision Making March 3 4country study(1)

Tämä kysely on osa neljän maan vertailututkimusta, jossa tutkitaan päätöksentekoa lastensuojelussa Norjassa, Suomessa, Englannissa ja Yhdysvalloissa. Samat kysymykset ja esimerkkitapaukset esitetään lastensuojelun sosiaalityöntekijöille näissä neljässä maassa. Olemme kiinnostuneita päätöksentekoon vaikuttavista tekijöistä ja kokemuksistasi lastensuojelun päätöksenteossa. Kyselyyn vastaaminen vie joiltakin vastaajilta vähemmän kuin neljä minuuttia, joiltakin 8-12 minuuttia.

Identiteettisi on piilotettu

Lue [piilotetusta identiteetistä](#). (Avautuu uudessa ikkunassa)

1) * Oletko sosiaalityöntekijä, jonka tehtävään kuuluu tällä hetkellä huostaanottojen valmistelu osana työtäsi lastensuojelussa?

Kyllä Ei

Tämä ruutu näkyy ainoastaan esikatselutilassa.

Seuraavien kriteereiden on täyttyvä jotta tämä kysymys olisi näkyvissä:

- (
 - o Jos Oletko sosiaalityöntekijä, jonka tehtävään kuuluu tällä hetkellä huostaanottojen valmistelu osana työtäsi lastensuojelussa? on *yhtä kuin* Kyllä)

Olemme kiinnostuneita kuulemaan huostaanoton valmistelusta työpaikallasi ja siihen liittyvästä harkinnasta. Esitämme sinulle otteen tapauskuvauksesta, jota pyydämme sinun kuvittelevan osaksi asiakastyötäsi. Tapauskuvauksen jälkeen esitetään sarja kysymyksiä.

Työskentelet pojan, Aleksin, kanssa, joka on 5-vuotias ja jonka perhe on saanut avohuollon tukitoimenpiteitä jonkin aikaa. Tapaukseen liittyy vanhempien päihteiden ongelmakäyttöä, aikaisempaa väkivaltaa perheessä ja yleistä laiminlyöntiä. Tilanne on huonontunut viime aikoina siinä määrin, että ajattelet pojan tilanteen vaarantuneen merkittävästi. Aloitat huostaanoton valmistelun ajatuksella, että Aleksin otetaan huostaan. Tapaat vanhemmat kertoaksesi tästä. Vanhemmat vastustavat huostaanottoa.

2) MITKÄ OLISIVAT KESKEISIMMÄT TAVOITTEESI TÄSSÄ TAPAAMISESSA VANHEMPIEN KANSSA? Arvioi jokaista väitettä asteikolla 1=ei tärkeä ja 5=hyvin tärkeä. Jos väite ei ole tarkoituksenmukainen suomalaisessa lastensuojelussa, valitse vaihtoehto ET (ei tarkoituksenmukainen).

	Ei tärkeä 1	2	3	4	Hyvin tärkeä 5	ET
a. Faktojen ja olosuhteiden selvittäminen – "mitä todella tapahtui"	☐	☐	☐	☐	☐	☐

- b. Vanhempien informointi siitä, miksi olet aloittamassa huostaanoton valmistelun.
- c. Sen selvittäminen, onko vanhemmilla tarpeita, joissa voisit olla avuksi.
- d. Sen varmistaminen, että vanhemmat ovat osallisia päätöksenteossa.
- e. Vanhempien mielipiteen selvittäminen lapsen mahdollisen sijaishuoltopaikan osalta.
- f. Sen varmistaminen, että vanhempien näkemykset lapsen tarpeista tulevat kuulluiksi.
- g. Sen varmistaminen, että vanhemmat ymmärtävät huostaanoton valmistelun olevan käynnissä.
- h. Vanhempien neuvominen ulkopuolisen juridisen avun hakemiseksi.

Tämä ruutu näkyy ainoastaan esikatselutilassa.

Seuraavien kriteereiden on täyttyvä jotta tämä kysymys olisi näkyvissä:

- (
 - Jos Oletko sosiaalityöntekijä, jonka tehtävään kuuluu tällä hetkellä huostaanottojen valmistelu osana työtäsi lastensuojelussa? *on yhtä kuin* Kyllä
-)

3) Miettisitkö läheisneuvonpidon järjestämistä tässä tapauksessa?

Kyllä Ei En osaa sanoa

Tämä ruutu näkyy ainoastaan esikatselutilassa.

Seuraavien kriteereiden on täyttyvä jotta tämä kysymys olisi näkyvissä:

- (
 - Jos Oletko sosiaalityöntekijä, jonka tehtävään kuuluu tällä hetkellä huostaanottojen valmistelu osana työtäsi lastensuojelussa? *on yhtä kuin* Kyllä
-)

4) Puhuisitko 5-vuotiaan Aleksin kanssa hänen asioistaan vastaavana sosiaalityöntekijänä?

- Todennäköisesti en
- Kyllä, prosessin varhaisessa vaiheessa
- Kyllä, jossakin prosessin vaiheessa
- Kyllä, JOS huostaanottohakemuksesta on tehty päätös

Tämä ruutu näkyy ainoastaan esikatselutilassa.

Seuraavien kriteereiden on täyttyvä jotta tämä kysymys olisi näkyvissä:

- (
 - Jos Oletko sosiaalityöntekijä, jonka tehtävään kuuluu tällä hetkellä huostaanottojen valmistelu osana työtäsi lastensuojelussa? *on yhtä kuin* Kyllä
-)
- ja (
 - Jos Puhuisitko 5-vuotiaan Aleksin kanssa hänen asioistaan vastaavana sosiaalityöntekijänä? *on yhtä kuin* Kyllä, prosessin varhaisessa vaiheessa
 - tai
 - Jos Puhuisitko 5-vuotiaan Aleksin kanssa hänen asioistaan vastaavana sosiaalityöntekijänä? *on yhtä kuin* Kyllä, JOS huostaanottohakemuksesta on tehty päätös
 - tai
 - Jos Puhuisitko 5-vuotiaan Aleksin kanssa hänen asioistaan vastaavana sosiaalityöntekijänä? *on yhtä kuin* Kyllä, jossakin prosessin vaiheessa
-)

5) MITKÄ OLISIVAT KESKEISET TAVOITTEESI PUHUESSASI 5-VUOTIAAN ALEKSIN KANSSA?

Arvioi jokaista väitettä asteikolla 1 (= ei tärkeä) – 5 (hyvin tärkeä). Jos väite ei ole tarkoituksenmukainen suomalaisessa lastensuojelussa, valitse vaihtoehto ET (= ei tarkoituksenmukainen).

	Ei tärkeä				Hyvin tärkeä	ET
	1	2	3	4	5	
a. Faktojen ja olosuhteiden selvittäminen – “mitä todella tapahtui”	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b. 5-vuotiaan informointi siitä, miksi olet aloittamassa huostaanoton valmistelun.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c. Sen selvittäminen, mitkä hänen tunteensa tilanteesta ovat ja mitä hän toivoo.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d. Sen selvittäminen, onko hänellä tarpeita, joissa voisit olla avuksi.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
e. Sen varmistaminen, että 5-vuotias ymmärtää, että huostaanottoa valmistellaan.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
f. Sen varmistaminen, että hän on osallisena päätöksentekoprosessissa.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
g. Mahdollista sijaishuoltopaikkaa koskevien toiveiden selvittäminen.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Tämä ruutu näkyy ainoastaan esikatselutilassa.

Seuraavien kriteereiden on täyttyvä jotta tämä kysymys olisi näkyvissä:

- (
 - Jos Oletko sosiaalityöntekijä, jonka tehtävään kuuluu tällä hetkellä huostaanottojen valmistelu osana työtäsi lastensuojelussa? *on yhtä kuin* Kyllä
-)

6) Jos poika tässä tapauksessa olisi ollut 11-vuotias, olisitko puhut hänen kanssaan?

Todennäköisesti en Kyllä, prosessin varhaisessa vaiheessa Kyllä, prosessin jossakin vaiheessa Kyllä, JOS päätös huostaanottohakemuksesta on tehty

Tämä ruutu näkyy ainoastaan esikatselutilassa.

Seuraavien kriteereiden on täyttyttävä jotta tämä kysymys olisi näkyvissä:

- (
 - Jos Oletko sosiaalityöntekijä, jonka tehtävään kuuluu tällä hetkellä huostaanottojen valmistelu osana työtäsi lastensuojelussa? *on yhtä kuin* Kyllä
-)
- ja (
 - Jos Jos poika tässä tapauksessa olisi ollut 11-vuotias, olisitko puhut hänen kanssaan? *on yhtä kuin* Kyllä, prosessin jossakin vaiheessa
 - tai
 - Jos Jos poika tässä tapauksessa olisi ollut 11-vuotias, olisitko puhut hänen kanssaan? *on yhtä kuin* Kyllä, prosessin varhaisessa vaiheessa
 - tai
 - Jos Jos poika tässä tapauksessa olisi ollut 11-vuotias, olisitko puhut hänen kanssaan? *on yhtä kuin* Kyllä, JOS päätös huostaanottohakemuksesta on tehty
-)

7) MITKÄ OLISIVAT KESKEISET TAVOITTEESI PUHUESSASI 11-VUOTIAAN KANSSA? Arvioi jokaista väitettä asteikolla 1 (= ei tärkeä) – 5 (hyvin tärkeä). Jos väite ei ole tarkoituksenmukainen suomalaisessa lastensuojelussa, valitse vaihtoehto ET (= ei tarkoituksenmukainen).

	Ei tärkeä	1	2	3	4	5	Hyvin tärkeä	ET
a. Faktojen ja olosuhteiden selvittäminen – “mitä todella tapahtui”	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b. 11-vuotiaan informointi siitä, miksi olet aloittamassa huostaanoton valmistelun.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c. Sen selvittäminen, mitkä hänen tunteensa tilanteesta ovat ja mitä hän toivoo.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d. Sen selvittäminen, onko hänellä tarpeita, joissa voisit olla avuksi.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
e. Sen varmistaminen, että 11-vuotias ymmärtää, että huostaanottoa valmistellaan.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
f. Sen varmistaminen, että hän on osallisena päätöksentekoprosessissa.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
g. Mahdollista sijaishuoltopaikkaa koskevien toiveiden selvittäminen.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Tämä ruutu näkyy ainoastaan esikatselutilassa.

Seuraavien kriteereiden on täyttyttävä jotta tämä kysymys olisi näkyvissä:

- (
 - Jos Oletko sosiaalityöntekijä, jonka tehtävään kuuluu tällä hetkellä huostaanottojen valmistelu osana työtäsi lastensuojelussa? *on yhtä kuin* Kyllä
-)

8) Olisiko sinulla riittävästi aikaa valmistella 5-vuotiaan Aleksin huostaanottoa sinua tyydyttävällä tavalla ottaen huomioon tilanteen työpaikallasi?

Kyllä Ei En osaa sanoa

Tämä ruutu näkyy ainoastaan esikatselutilassa.

Seuraavien kriteereiden on täyttyvä jotta tämä kysymys olisi näkyvissä:

- (Jos Oletko sosiaalityöntekijä, jonka tehtävään kuuluu tällä hetkellä huostaanottojen valmistelu osana työtäsi lastensuojelussa? *on yhtä kuin* Kyllä
-)

9) Kuinka kauan käyttäisit aikaa suurin piirtein 5-vuotiaan Aleksin tapauksessa seuraaviin vaiheisiin (arvioi sen kokemuksen pohjalta, joka sinulla on vastaavanlaisista tilanteista)

- a. Siitä, kun olet kertonut vanhemmille huostaanoton välttämättömyydestä siihen, kun päätös huostaanottohakemuksesta on tehty?
- b. Siitä, kun huostaanottohakemus on päätetty tehdä, siihen, kun huostaanottohakemus lähetetään hallinto-oikeudelle?

Tämä ruutu näkyy ainoastaan esikatselutilassa.

Seuraavien kriteereiden on täyttyvä jotta tämä kysymys olisi näkyvissä:

- (Jos Oletko sosiaalityöntekijä, jonka tehtävään kuuluu tällä hetkellä huostaanottojen valmistelu osana työtäsi lastensuojelussa? *on yhtä kuin* Kyllä
-)

10) Viimeinen Aleksin tapausta koskeva kysymys: onko nykyisessä työpaikassasi tekijöitä, jotka haittaisivat merkittävästi tämän tapauksen hoitamista sinua tyydyttävällä tavalla? Jos on, niin kuvaa kaksi merkittävintä tekijää.

Tämä ruutu näkyy ainoastaan esikatselutilassa.

Seuraavien kriteereiden on täyttyvä jotta tämä kysymys olisi näkyvissä:

- (Jos Oletko sosiaalityöntekijä, jonka tehtävään kuuluu tällä hetkellä huostaanottojen valmistelu osana työtäsi lastensuojelussa? *on yhtä kuin* Kyllä
-)

11) Kuka vahvistaa päätökseksi huostaanottohakemuksen tekemisestä? Valitse sopivat vaihtoehdot.

- Ei kukaan
- Kolleega
- Johtava sosiaalityöntekijä tai vastaava
- Sosiaalitoimen johtaja tai vastaava
- Toimiston lakimies
- Joku riippumaton taho
- Moniammatillinen työryhmä
- Lapsen vanhemmat
- Lapsi
- Muu

Tämä ruutu näkyy ainoastaan esikatselutilassa.

Seuraavien kriteereiden on täyttyttävä jotta tämä kysymys olisi näkyvässä:

- (
 - Jos Oletko sosiaalityöntekijä, jonka tehtävään kuuluu tällä hetkellä huostaanottojen valmistelu osana työtäsi lastensuojelussa? *on yhtä kuin* Kyllä
-)

15) Kuka arvioi ja seuraa **PERUSTEELLISESTI** työtäsi ja huostaanoton valmistelun päätöksentekoasi? Valitse sopivat vaihtoehdot.

- Ei kukaan
- Kolleega
- Johtava sosiaalityöntekijä tai vastaava
- Sosiaalitoimen johtaja tai vastaava
- Toimiston lakimies
- Joku riippumaton taho
- Moniammatillinen työryhmä
- Lapsen vanhemmat
- Lapsi
- Muu

Tämä ruutu näkyy ainoastaan esikatselutilassa.

Seuraavien kriteereiden on täyttyttävä jotta tämä kysymys olisi näkyvässä:

- (
 - Jos Oletko sosiaalityöntekijä, jonka tehtävään kuuluu tällä hetkellä huostaanottojen valmistelu osana työtäsi lastensuojelussa? *on yhtä kuin* Kyllä
-)

13) Kuinka vakuuttunut tai varma olet päätöksenteon LAADUSTA? Arvioi päätöksenteon laatua sen kokemuksen pohjalta, joka sinulla on viimeisten 12 kuukauden ajalta.

	Hyvin vakuuttunut	Vakuuttunut	Ei vakuuttunut eikä epäilevä	Epäilevä	Hyvin epäilevä
a. Tekemäsi päätökset hallinto-oikeuteen menevistä huostaanottohakemuksista?	☐	☒	☐	☐	☐
b. Kolleegojesi tekemät päätökset hallinto-oikeuteen menevistä huostaanottohakemuksista?	☐	☒	☐	☐	☐
c. Esimiehesi päätöksistä hallinto-oikeuteen menevistä huostaanottohakemuksista?	☐	☒	☐	☐	☐
d. Vanhempien saamista oikeudellisista neuvoista huostaanottoasioiden yhteydessä?	☐	☒	☐	☐	☐
e. Lasten saamista tuesta ja neuvoista huostaanottoasioiden yhteydessä?	☐	☒	☐	☐	☐

Tämä ruutu näkyy ainoastaan esikatselutilassa.

Seuraavien kriteereiden on täyttyttävä jotta tämä kysymys olisi näkyvässä:

- (
 - Jos Oletko sosiaalityöntekijä, jonka tehtävään kuuluu tällä hetkellä huostaanottojen valmistelu osana työtäsi lastensuojelussa? *on yhtä kuin* Kyllä
-)

14) Seuraavassa on moniammatillista työryhmää koskevia väitteitä huostaanottoasioiden yhteydessä. Arvioi väitteitä työpaikkasi nykyisten käytäntöjen pohjalta.

	Vahvasti samaa mieltä	Samaa mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Eri mieltä	Vahvasti eri mieltä
a. Moniammatillisen työryhmän arvio on tärkeä	☐	☐	☐	☒	☐
b. Työpaikallani käytetään liian paljon moniammatillisen työryhmän arvioita huostaanottoasioiden valmistelussa	☐	☐	☐	☒	☐
c. Moniammatillisen työryhmän käyttö antaa meille lisää aikaa huostaanottoasian valmisteluun	☐	☐	☐	☒	☐
d. Moniammatillisen työryhmän käyttö vahvistaa huostaanottohakemusta hallinto-oikeudessa	☐	☐	☐	☒	☐
e. Moniammatillista työryhmää käytetään vain silloin, kun omassa henkilökunnassamme ei ole riittävästi asiantuntemusta	☐	☒	☐	☐	☐

f. Moniammatillisen työryhmän käyttö hidastaa päätöksentekoprosessia

g. Moniammatillisen työryhmän käyttö vahvistaa lapsen näkökulmaa päätöksentekoprosessissa

h. Moniammatillisen työryhmän käyttö vahvistaa yleensä sitä näkemystä, joka meillä on jo tiedossa

Tämä ruutu näkyy ainoastaan esikatselutilassa.

Seuraavien kriteereiden on täyttyttävä jotta tämä kysymys olisi näkyvissä:

- (
 - Jos Oletko sosiaalityöntekijä, jonka tehtävään kuuluu tällä hetkellä huostaanottojen valmistelu osana työtäsi lastensuojelussa? *on yhtä kuin* Kyllä
-)

15) Onko työpaikallasi sellaista tietotetta, esitettä tai vastaavaa dokumenttia huostaanotto prosessista,

	Kyllä	Ei	En tiedä
a. jonka voit antaa vanhemmille?			
b. jonka voit antaa lapsille?			

Kuvittele tilannetta, jossa koulun rehtori ottaa yhteyttä yksikkösi konsultoidakseen seuraavasta tapauksesta:

Joni (11) ja Mira (9) asuvat vanhempiensa kanssa. Sekä äidillä että isällä on oppimisvaikeuksia ja mielenterveysongelmia. Koulu on hyvin huolissaan lasten tilanteesta ja psykologi on tutkinut lapset. Hänen arvionsa on, että Jonilla ja Miralla on vakavia ongelmia oppimisessa ja heiltä puuttuvat sosiaaliset taidot. He ovat selvästi ikätovereitaan jäljessä ja testitulokset vahvistavat tämän. Psykologin mukaan tämä johtuu ärsykkeiden ja vanhempien tuen puutteesta ja lapset tarvitsevat paljon apua ja tukea. Psykologin näkemyksen mukaan lapsilta puuttuu perustavanlaatuiset sosiaaliset taidot, etenkin Miralta (9). Vanhemmat ovat sosiaalisesti vetäytyneitä eivätkä osaa opettaa ja näyttää lapsilleen, kuinka heidän tulisi käyttäytyä ystävien ja muiden aikuisten kanssa. Psykologin johtopäätös on, että Miralla ja Jonilla on merkittävä riski tulla yhtä sosiaalisesti vetäytyneiksi kuin heidän vanhempansa.

16) Arvioi seuraavaa väittämää ylläolevan niukan tiedon pohjalta näistä kahdesta lapsesta:

	Vahvasti samaa mieltä	Samaa mieltä	Ei eri mieltä eikä samaa mieltä	Eri mieltä	Vahvasti eri mieltä
1. Ammatillinen mielipiteeni on, että vanhemmat laiminlyövät Miraa ja Jonia					
2. Ammatillinen mielipiteeni on, että on todennäköistä, että Joni ja Mira eivät tule viettämään toimintakykyistä elämää aikuisina ilman nyt tarjottavaa tukea					

3. Ammatillinen mielipiteeni on, että on todennäköistä, että Joni ja Mira eivät tule työllistymään aikuisina ilman nyt tarjottavaa tukea

4. Tässä tilanteessa toimipisteeni tarjoaisi palveluita Jonille ja Miralle

5. Tässä tilanteessa toimipisteeni miettisi huostaanoton käynnistämistä

Taustoittaviakysymyksiä.

17) Sukupuoli

Mies Nainen

18) Työskentelethkö johtavassa tehtävässä työpaikallasi?

Kyllä Ei

19) Kuinka monta vuotta olet työskentellyt nykyisessä tehtävässäsi?

Vähemmän kuin vuosi 1-4 vuotta 5-9 vuotta 10-14 vuotta 15+ vuotta

20) Kuinka monta vuotta olet työskennellyt lastensuojelun sosiaalityöntekijänä?

Vähemmän kuin vuosi 1-4 vuotta 5-9 vuotta 10-14 vuotta 15+ vuotta

21) Ikä

Alle 25 25-35 36-45 46-55 56-65 65+

22) Mikä on koulutuksesi? (Valitse sopivat vaihtoehdot)

YTK/VTK –tutkinto (pääaine sosiaalityö)

Kandidaattitutkinto (muu pääaine kuin sosiaalityö)

YTM/VTM –tutkinto (pääaine sosiaalityö)

YTM/VTM-tutkinto (pääaine muu kuin sosiaalityö)

YTT/VTT –tutkinto (pääaine sosiaalityö)

Tohtoritutkinto muussa pääaineessa kuin sosiaalityö

Muu

23) Kuinka monta kokopäiväistä lastensuojelun sosiaalityöntekijää työskentelee työpaikallasi?

Valitse vastaus

24) Kuinka monen lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä olet tällä hetkellä? Valitse vaihtoehto

Valitse vastaus

25) Kuinka moneen huostaanoton valmisteluun (lasten lukumäärä) olet osallistunut vastuullisena sosiaalityöntekijänä viimeisten 12 kuukauden aikana:

Valitse vastaus

26) Kerro vielä lopuksi kolme tärkeintä asiaa, joiden muuttamisen uskoisit parantavan huostaanottoasioiden päätöksentekoa työpaikallasi?

LIITE 2: Kyselyn saatekirje

Hyvä lastensuojelun sosiaalityöntekijä!

Teemme tutkimusta lastensuojelun päätöksenteosta neljässä maassa. Tutkimuksen nimi on ”Legitimacy and Fallibility in Child Welfare Services – a cross-country study of child welfare decision-making” ja sitä rahoittaa Norjan tiedeakatemia vuosina 2012–2016. Ensimmäisessä empiirisessä osassa tarkastelemme huostaanottopäätöksentekoa sosiaalitoimistotasolla. Siksi lähestymme sinua tällä viestillä ja pyydämme sinua osallistumaan kyselytutkimukseen.

Kysely suunnataan 300 lastensuojelun sosiaalityöntekijälle Suomessa, Norjassa, Englannissa ja Kaliforniassa Yhdysvalloissa. Lastensuojelun järjestelmät ja huostaanotto eroavat merkittävästi näissä maissa. Siksi(kin) on tärkeää saada tietoa siitä, millaisia päätöksenteon käytäntöjä ja pulmakohtia sosiaalityöntekijöillä on.

Kysely on suunniteltu niin, että sen täyttäminen kestää korkeintaan 10-12 minuuttia. Kysymykset ovat samoja kaikissa maissa. Tulet huomaamaan, että kiinnostus on nimenomaan tahdonvastaisten huostaanottojen valmistelussa. Tämä johtuu siitä, että se on huostaanoton päämuoto näissä kumppanimaissa. Jotkut kysymykset asettuvat vähän hankalasti suomalaiseen lastensuojeluun ja suomenkieliset käännökset ovat ontuvia, mutta toivon, että maltat silti miettiä kysymyksiä kokemuksesi pohjalta.

Linkki kyselyyn lähetetään Talentian tuella sen jäsenille, jotta tavoitettaisiin tarvittava määrä (300) lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä Suomessa. Kyselyä hallinnoidaan Bergenin yliopistossa Norjassa. Mitään tunnistetietoja ei käytetä eikä vastaajaa voida millään tavalla jäljittää. Kyselyn toteuttamista varten on tarvittavat tutkimusluvut ja tietosuojat Norjasta.

Tutkimuksen johtaja on professori Marit Skivenes Bergenin yliopistosta. Minä olen tutkimusryhmän suomalainen jäsen ja vastaan kyselyn toteuttamisesta Suomessa. Vastaan mielelläni kyselyä koskeviin kysymyksiin. Jatkossa kerron mielelläni kyselyn ja tutkimuksen muidenkin osien tuloksista kirjallisten julkaisujen lisäksi.

Kysely löytyy osoitteesta

<https://response.questback.com/hgskoleniberger/qk5grwn0sx/>

Kopioi tuo linkki ja sijoita se selaimen osoitekenttään ja kysely avautuu siellä. Linkki kyselyyn on avoinna niin kauan, että saamme 300 vastausta Suomessa. Toivomme, että tuo tavoite olisi saavutettu maaliskuun loppuun mennessä.

Yhteistyöterveisin ja jo etukäteen kiittäen

Tarja Pösö

Sosiaalityön professori

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

33 014 Tampereen yliopisto

tarja.poso@uta.fi

puh. 050-4336258

Linkki kyselyyn: <https://response.questback.com/hgskolenibergen/qk5grwn0sx/>

LIITE 3: Ristiintaulukoinnit

a) Viimeisen 12 kuukauden aikainen huostaanottojen määrä (lasten lukumäärä) vastuullisena sosiaalityöntekijänä ristiintaulukoituna

Selittävä muuttuja		Kuinka moneen huostaanoton valmisteluun osallistunut			Pearsonin χ^2	p-arvo (sig.)
		0–2 asiakasta	3–8 asiakasta	9–15 asiakasta		
Suku­puoli (n=202)	nainen	51	34	15	a	a
	mies	54	31	15		
Johtavassa asemassa (n=202)	kyllä	77	18	5	6,712	,035*
	ei	48	36	16		
Ikä (n=201)	alle 25	50	0	50	7,040	,532
	25–35	56	31	13		
	36–45	41	44	15		
	46–55	60	27,5	12,5		
	56–65	53	31	16		
Kuinka monta vuotta työskennellyt nykyisessä tehtävässä (n=201)	alle vuoden	86	14	0	14,564	,068
	1–4	45	32	20		
	5–9	46	41	13		
	10–14	38	43	19		
	15+	52	33	15		
Kuinka monta vuotta työskennellyt lastensuojelun sosiaalityöntekijänä (n=201)	alle vuoden	85	15	0	12,254	,140
	1–4	51	33	16		
	5–9	48	41	11		
	10–14	42	42	16		
	15+	54	23	23		
Kuinka monen lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä (n=197)	1–29	64	31	6	19,081	,001***
	30–53	56	36	8		
	54+	38	33	29		
Muodollinen sosiaalityöntekijän pätevyys (n=199)	kyllä	53	34	13	,741	,690
	ei	48	35	17		
Kuinka monta kokopäiväistä lastensuojelun sosiaalityöntekijää työpaikalla työskentelee (n=201)	1–10	52	34	15	5,540	,236
	11–20	43	38	18		
	21–40	74	21	5		

a=Ristiintaulukoinnissa yli 20 % odotetuista solufrekvensseistä saa arvon alle 5.

* $\leq .05$

*** $\leq .001$

b) Asiakasmäärä ristiintaulukoituna

Selittävä muuttuja		Asiakasmäärä			Pearsonin χ^2	p-arvo (sig.)
		1–29 asiakasta	30–53 asiakasta	54+ asiakasta		
Sukupuoli (<i>n</i> =187)	nainen	18	47	35	a	a
	mies	15	46	39		
Johtavassa asemassa (<i>n</i> =187)	kyllä	60	35	5	27,590	,000***
	ei	14	48	38		
Ikä (<i>n</i> =186)	alle 25	0	0	100	24,089	,002**
	25–35	9	61	30		
	36–45	11	41	48		
	46–55	28	44	28		
	56–65	35	38	27		
Kuinka monta vuotta työskennellyt nykyisessä tehtävässä (<i>n</i> =186)	alle vuoden	15	65	20	18,791	0,016*
	1–4	13	49	38		
	5–9	17	54	29		
	10–14	14	33	53		
	15+	41	22	37		
Kuinka monta vuotta työskennellyt lastensuojelun sosiaalityöntekijänä (<i>n</i> =186)	alle vuoden	8	67	25	8,536	,383
	1–4	11	54	35		
	5–9	21	46	33		
	10–14	17	41,5	41,5		
	15+	29	34	37		
Muodollinen sosiaalityöntekijän pätevyys (<i>n</i> =186)	kyllä	22	42	36	1,754	,416
	ei	16	51	33		
Kuinka monta kokopäiväistä lastensuojelun sosiaalityöntekijää työpaikalla työskentelee (<i>n</i> =187)	1–10	19	48	33	1,129	,890
	11–20	17	47	37		
	21–40	17	39	44		
Kuinka moneen huostaanoton valmisteluun osallistunut vastuullisena sosiaalityöntekijänä viimeisen 12 kuukauden aikana (<i>n</i> =185)	0–2	23	51	26	19,081	,001***
	3–8	16	49,5	34,5		
	9–15	7	24	69		

a=Ristiintaulukoinnissa yli 20 % odotetuista solufrekvensseistä saa arvon alle 5. (Järjestysasteikollisilla muuttujilla testin edellytykset eivät täytyneet, vaikka muuttujaluokat muunnettiin tiiviimmiksi.)

* $\leq .05$

** $\leq .01$

*** $\leq .001$

c) Organisaatiolta saatavan tuen ristiintaulukointi

Selittävä muuttuja ^b		Organisaatiolta vahvistaa huostaanottohakemuspäätöksen				Organisaatio Arvio ja seuraa perusteellisesti työtä ja huostaanoton valmistelun päätöksentekoa			
		Kyllä %	Ei %	Pearsonin χ^2	p-arvo (sig.)	Kyllä %	B) Ei %	Pearsonin χ^2	p-arvo (sig.)
Sukupuoli (n=203/ n=204)	nainen	96	4	a	a	73	27	a	a
	mies	85	15			46	54		
Johtavassa asemassa (n=203/ n=204)	kyllä	92	8	a	a	67	33	,321	,364
	ei	96	4			72	28		
Ikä (n=202/ n=204)	alle 25	100	0	a	a	50	50	1,334	,856
	25–35	98,5	1,5			73,5	26,5		
	36–45	96	4			74,5	25,5		
	46–55	90	10			70	30		
	56–65	95	5			67	33		
Kuinka monta vuotta työskennellyt nykyisessä tehtävässä (n=202/ n=203)	alle vuoden	95,5	4,5	a	a	78	22	1,365	,850
	1–4	97	3			73	27		
	5–9	96	4			68	32		
	10–14	90,5	9,5			75	25		
	15+	92	8			67	33		
Kuinka monta vuotta työskennellyt lastensuojelun sosiaalityöntekijänä (n=202/ n=203)	alle vuoden	92	8	a	a	85	15	3,651	,618
	1–4	98	2			67	33		
	5–9	97	3			75	25		
	10–14	93,5	6,5			73	27		
	15+	92	8			66	34		
Muodollinen sosiaalityöntekijän pätevyys (n=200/ n=201)	kyllä	97	3	a	a	73	27	,168	,400
	ei	94	6			70,5	29,5		
Kuinka monta kokopäiväistä lastensuojelun sosiaalityöntekijää työpaikalla työskentelee (n=202/ n=203)	1–10	97	3	a	a	69	31	1,493	,684
	11–20	97	3			77	23		
	21–30	90	10			80	20		
	31–40	90	10			70	30		
Kuinka monen lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä (n=196/ n=196)	1–6	100	0	a	a	100	0	6,418	,170
	7–29	95,5	4,5			68	32		
	30–41	100	0			75	25		
	42–53	91,7	8			68	32		
	54+	97	3			69	31		
Kuinka moneen huostaanoton valmisteluun (lasten lukumäärä) osallistunut vastuullisena sosiaalityöntekijänä viimeisen 12 kuukauden aikana (n=201/ n=201)	ei yhtään	90	10	a	a	65,5	34,5	2,236	,692
	1–2	97	3			73	27		
	3–5	94	6			71	29		
	6–8	100	0			83	17		
	9–15	100	0			64	36		

a=Ristiintaulukoinnissa yli 20 % odotetuista solufrekvensseistä saa arvon alle 5. (Järjestysasteikkolisilla muuttujilla testin edellytykset eivät täyttyneet, vaikka muuttujaluokat muunnettiin tiiviimmiksi.)

b=Kummassakin selitettävässä muuttujassa selittävillä muuttujilla on yhtä suuri *n:n* arvo

- a) Huostaanoton valmisteluajan riittävyyden ristiintaulukointi asiakasmäärän ja huostaanoton valmisteluun käytettävän ajan (*Siitä, kun huostaanottohakemus on päätetty tehdä siihen, kun huostaanottohakemus lähetetään hallinto-oikeudelle*) kanssa.

Selittävä muuttuja	Aikaa on riittävästi		Pearsonin χ^2	p-arvo (sig.)	
	Kyllä %	Ei %			
Kuinka monen lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä (<i>n</i> =181)	1–6 7–29 30–41 42–53 54+	42 47 40 23 11	58 53 60 77 89	17,089	,002**
Kuinka kauan sosiaalityöntekijät käyttäisivät aikaa huostaanoton valmisteluun (<i>n</i> =151)	1 vuorokausi 2–6 vuorokautta 1–3 viikkoa 4–6 viikkoa 7–24 viikkoa	0 35 30 27 19	100 65 70 73 81	2,343	,673

** \leq .01

b) Esimieheltä saatavan tuen ristiintaulukointi

Selittävä muuttuja ^b		Esimies vahvistaa huostaanottohakemuspäätöksen				Esimies arvio ja seuraa perusteellisesti työtä ja huostaanoton valmistelun päätöksentekoa			
		Kyllä %	Ei %	Pearsonin χ^2	p-arvo (sig.)	Kyllä %	Ei %	Pearsonin χ^2	p-arvo (sig.)
Suku­puoli (n=203/ n=204)	nainen	71	29	a	a	63	37	8,282	,005**
	mies	54	46			23	77		
Johtavassa asemassa (n=203/ n=204)	kyllä	54	46	3,226	,063	46	54	2,551	,086
	ei	72	28			63	37		
Ikä (n=202/ n=204)	alle 25	100	0	20,424	,000	50	50	5,006	,287
	25–35	89	13			69	31		
	36–45	68,5	31,5			64	36		
	46–55	47,5	52,5			50	50		
	56–65	63	67			54	46		
Kuinka monta vuotta työskennellyt nykyisessä tehtävässä (n=202/ n=203)	alle vuoden	82	18	9,371	,052	70	30	2,972	,563
	1–4	77	23			62	38		
	5–9	70	30			62,5	37,5		
	10–14	53	48			55	45		
	15+	54	36			48	52		
Kuinka monta vuotta työskennellyt lastensuojelun sosiaalityöntekijänä (n=202/ n=203)	alle vuoden	69	31	6,719	,152	69	31	3,980	,409
	1–4	77	24			60	40		
	5–9	75	35			67	33		
	10–14	68	32			60	40		
	15+	54	46			49	51		
Muodollinen sosiaalityöntekijän pätevyys (n=200/ n=201)	kyllä	64	36	4,571	,023	58	42	,205	,131
	ei	78	22			67	33		
Kuinka monta kokopäiväistä lastensuojelun sosiaalityöntekijää työpaikalla työskentelee (n=202/ n=203)	1–10	66	34	2,268	,322	55	45	4,696	,096
	11–20	77	23			72	28		
	21–40	75	25			65	35		
Kuinka monen lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä (n=196/ n=196)	1–6	71	29	7,151	,128	71	29	1,948	,745
	7–29	50	50			50	50		
	30–41	61	39			59	41		
	42–53	73	27			62	38		
	54+	77	23			63	37		
Kuinka moneen huostaanoton valmisteluun (lasten lukumäärä) osallistunut vastuullisena sosiaalityöntekijänä viimeisen 12 kuukauden aikana (n=201/ n=201)	ei yhtään	62	38	3,628	,459	48	52	3,044	,550
	1–2	69	31			63	37		
	3–5	70	30			60	40		
	6–8	67	33			72	28		
	9–15	92	8			64	36		

a=Ristiintaulukoinnissa yli 20 % odotetuista solufrekvensseistä saa arvon alle 5.

b=Soluissa on esitetty kummankin selitettävän muuttujan ristiintaulukoinnin $n:n$ arvot siten, että sulkeissa ensimmäinen n on ensimmäisen taulukossa esitetyn selitettävän muuttujan ristiintaulukoinnissa mukana olleiden havaintoyksiköiden lukumäärä ja toinen n on toisen taulukossa esitetyn selitettävän muuttujan ristiintaulukoinnissa mukana olleiden havaintoyksiköiden lukumäärä.

** $\leq .01$

c) Pätevyden ristiintaulukointi työkokemuksen ja iän kanssa

			Muodollinen sosiaalityöntekijän pätevyys			
Selittävä muuttuja			Kyllä %	Ei %	Pearsonin χ^2	p-arvo (sig.)
Kuinka monta vuosia työskennellyt lastensuojelun sosiaalityöntekijänä ($n=201$)	alle vuoden		46	54	2,558	,634
	1–4		59	41		
	5–9		62,8	37,5		
	10–14		58	42		
	15+		69	31		
Kuinka monta vuosia työskennellyt nykyisessä tehtävässä ($n=201$)	alle vuoden		61	39	4,269	,371
	1–4		63	37		
	5–9		56	45		
	10–14		52	48		
	15+		77	23		
Ikä ($n=201$)	alle 25		50	50	1,690	,793
	25–35		58	42		
	36–45		58	42		
	46–55		69	31		
	56–65		63	37		

d) Kollegoilta saatavan tuen ristiintaulukointi

Selittävä muuttuja ^b		1. Kollega vahvistaa huostaanottohakemuspäätöksen				2. Kollegaa arvio ja seuraa perusteellisesti työtä ja huostaanoton valmistelun päätöksentekoa			
		Kyllä %	Ei %	Pearsonin χ^2	p-arvo (sig.)	Kyllä %	Ei %	Pearsonin χ^2	p-arvo (sig.)
Sukupuoli (n=203/ n=204)	nainen mies	28 23	72 77	a	a	49 23	51 77	3,334	,060
Johtavassa asemassa (n=203/ n=204)	kyllä ei	25 28,5	75 71,5	,128	,465	62,5 46	37,5 54	2,438	,089
Ikä (n=202/ n=204)	alle 25	0	100	9,017	,061	50	50	2,246	,691
	25–35	34	66			53	47		
	36–45	35	65			49	51		
	46–55	27,5	72,5			45	55		
	56–65	10,5	89,5			38,5	61,5		
Kuinka monta vuotta työskennellyt nykyisessä tehtävässä (n=202/ n=203)	alle vuoden	41	59	3,666	,453	56,5	43,5	2,473	,649
	1–4	26	74			51	49		
	5–9	23	77			45	55		
	10–14	38	62			45	55		
	15+	27	73			37	63		
Kuinka monta vuotta työskennellyt lastensuojelun sosiaalityöntekijänä (n=202/ n=203)	alle vuoden	46	54	4,611	,330	54	46	1,705	,790
	1–4	24	76			44	56		
	5–9	28	72			50	50		
	10–14	35,5	64,5			53	47		
	15+	20,5	79,5			41,5	58,5		
Muodollinen sosiaalityöntekijän pätevyys (n=200/ n=201)	kyllä ei	32 23	68 77	1,845	,155	45,5 50	54,5 50	,383	,318
Kuinka monta kokopäiväistä lastensuojelun sosiaalityöntekijää työpaikalla työskentelee (n=202/ n=203)	1–10	27	73	1,524	,467	45	55	1,778	,411
	11–20	27	73			50	50		
	21–40	40	60			60	40		
Kuinka monen lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä (n=196/ n=196)	1–6	21	79	2,716	,606	43	57	2,605	,626
	7–29	18	82			45,5	54,5		
	30–41	23	77			59	41		
	42–53	32	68			47	53		
	54+	32	68			43	57		
Kuinka moneen huostaanoton valmisteluun (lasten lukumäärä) osallistunut vastuullisena sosiaalityöntekijänä viimeisen 12 kuukauden aikana (n=201/ n=201)	ei yhtään	21	79	2,760	,599	38	62	3,031	,553
	1–2	32	68			49	51		
	3–5	30	70			44	56		
	6–8	17	83			61	39		
	9–15	33	67			54,5	45,5		

a=Ristiintaulukoinnissa yli 20 % odotetuista solufrekvensseistä saa arvon alle 5.

b=Soluissa on esitetty kummankin selitettävän muuttujan ristiintaulukoinnin $n:n$ arvot siten, että sulkeissa ensimmäinen n on ensimmäisen taulukossa esitetyn selitettävän muuttujan ristiintaulukoinnissa mukana olleiden havaintoyksiköiden lukumäärä ja toinen n on toisen taulukossa esitetyn selitettävän muuttujan ristiintaulukoinnissa mukana olleiden havaintoyksiköiden lukumäärä.

- e) Työpaikalla työskentelevien sosiaalityöntekijöiden määrän ristiintaulukointi sen kanssa, että kukaan ei vahvista huostaanottohakemuspäätöstä tai seuraa ja arvioi perusteellisesti huostaanoton valmistelua.

Selittävä muuttuja ^b	Kukaan ei vahvista huostaanottohakemuspäätöstä				Kukaan ei arvioi ja seuraa perusteellisesti				
	Totta %	Epätotta %	Pearsonin χ^2	P-arvo (sig.)	Totta %	Epätotta %	Pearsonin χ^2	P-arvo (sig.)	
Kuinka monta kokopäiväistä lastensuojelun sosiaalityöntekijää työpaikalla työskentelee ($n=202/ n=203$)	1–10	1	98	a	a	25	75	2,317	,314
	11–20	2	99			22	78		
	21–40	0	100			10	90		

a=Ristiintaulukoinnissa yli 20 % odotetuista solufrekvensseistä saa arvon alle 5.

b=Soluissa on esitetty kummankin selitettävän muuttujan ristiintaulukoinnin $n:n$ arvot siten, että sulkeissa ensimmäinen n on ensimmäisen taulukossa esitetyn selitettävän muuttujan ristiintaulukoinnissa mukana olleiden havaintoyksiköiden lukumäärä ja toinen n on toisen taulukossa esitetyn selitettävän muuttujan ristiintaulukoinnissa mukana olleiden havaintoyksiköiden lukumäärä.

f) Sosiaalityöntekijän huostaanottohakemuksiin liittyvän päätöksenteon luottamuksen ristiintaulukointi

Selittävä muuttuja	Vakuuttuneisuus ja varmuus oman huostaanottohakemuspäätöksenteon laadusta			Pearsonin χ^2	p-arvo (sig.)
		Vakuuttunut ja varma	Ei vakuuttunut eikä varma		
Sukupuoli (<i>n</i> =187)	nainen	18	47	a	a
	mies	15	46		
Johtavassa asemassa (<i>n</i> =187)	kyllä	96	4	a	a
	ei	85	15		
Ikä (<i>n</i> =186)	alle 36	85	15	2,050	,359
	36–55	89,5	10,5		
	56+	80	20		
Kuinka monta vuotta työskennellyt nykyisessä tehtävässä (<i>n</i> =186)	0–4	82	18	13,370	,185
	5–9	93	7		
	10+	87	13		
Kuinka monta vuotta työskennellyt lastensuojelun sosiaalityöntekijänä (<i>n</i> =186)	alle vuoden	67	33	6,018	,198
	1–4	89	11		
	5–9	87	13		
	10–14	93	7		
	15+	82,5	17,7		
Muodollinen sosiaalityöntekijän pätevyys (<i>n</i> =186)	kyllä	87	13	,066	,486
	ei	86	14		
Kuinka monta kokopäiväistä lastensuojelun sosiaalityöntekijää työpaikalla työskentelee (<i>n</i> =187)	1–10	85	15	1,416	,493
	11–20	86	14		
	21–40	95	5		
Kuinka monen lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä (<i>n</i> =185)	1–29	80	20	1,887	,389
	30–53	88	12		
	54+	89	11		
Kuinka moneen huostaanoton valmisteluun (lasten lukumäärä) osallistunut vastuullisena sosiaalityöntekijänä viimeisen 12 kuukauden aikana (<i>n</i> =185)	0–2	80	20	7,703	,013*
	3–8	94	6		
	9–15	93	7		
Organisaatio vahvistaa huostaanottohakemuspäätöksen (<i>n</i> =186)	kyllä	87	13	a	a
	ei	87,5	12,5		
Esimies vahvistaa huostaanottohakemuspäätöksen (<i>n</i> =186)	kyllä	88,5	11,5	1,173	,195
	ei	83	17		
Kollega vahvistaa huostaanottohakemuspäätöksen (<i>n</i> =186)	kyllä	84	16	,564	,296
	ei	88	12		
Organisaatio arvioi ja seuraa arvioi ja seuraa perusteellisesti työtä ja huostaanoton valmistelun päätöksentekoa (<i>n</i> =186)	kyllä	87	13	,393	,338
	ei	84	13		
Esimies arvioi ja seuraa perusteellisesti työtä ja huostaanoton valmistelun päätöksentekoa (<i>n</i> =186)	kyllä	89	11	2,211	,102
	ei	82	18		

Kollega arvioi ja seuraa perusteellisesti työtä ja huostaanoton valmistelun päätöksentekoa	kyllä ei	92 82	8 18	4,218	,031*
--	-------------	----------	---------	-------	-------

(n=186)

a=Ristiintaulukoinnissa yli 20 % odotetuista solufrekvensseistä saa arvon alle 5.

* $\leq .05$